

مهلاى رهش

نووسين و كوكر دنهسو

عزى مهلاى رهش

منتدى اقرأ الثقافى

للكتب (كوردى - عربى - فارسى)

www.iqra.ahlamontada.com

2010

چاپى يه كه م

كوردستان

مه‌لای ره‌ش

نووسین و کوکردنه‌وهی:

عه‌زیزی مه‌لای ره‌ش

زۆر سوپاس بۇ:

- كاك غەفوور مەخمورى - سكرتېرى گشتىي YNDK ئەركى چاپى خستە ئەستۆى خۆى.
- كاك قەرەنى جەمىل وئىنەكەى كىشا.
- ئەوانەى لە كۆكردنەوەى هئىندە بابەت يارمەتيان داوین.

بىنە مائەى مەلاى رەش

* مەلاى رەش

* نووسىن و كۆكردنەوەى: غەزىزى مەلاى رەش

* پىت چىن و نەخشەسازى و بەرگ: كۆمپىوتەرى دەريا

* تىراژ: (۱۰۰۰) دانە

* چاپى يەكەم - ھەولنر ۲۰۱۰

* چاپ: چاپخانەى منارە - ھەولنر (۰۷۵۰۴۴۵۶۲۹۷)

لە بەرئوبەرايەتى گشتىي كىتبخانە گشتىيەكان ژمارەى سپاردنى (۲۲۹۷) سانى (۲۰۱۰) يىندراوہ

پیشه کی

غه فوور مه خمووری

زور زاناو هونهره كه سایه تی مه زنمان هه بوون به هوی نه نووسینه وهی میژوو و ژیان و به سه رها تیان ته نها ناوه كانیان ماون و شاکاره كانیان فه وتاون، زانای گه وره (مه لا نه حمه دی بانه یی) ناسراو به (مه لای رهش) یه کیکه له و زانا نایینییه بلیمه تانه ی کوردستان كه به هوی نه نووسینه وهی ژیان و فه وتانی نووسراوو بیرو بۆچوونه نایینییه کانی ته نها ناوه که یمان بۆ ما بۆوه، (مه لای رهش) چ وهك زانایه کی نایینی چ وهك كه سایه تییه کی ناسراوی دهشتی هه ولیرو کوردستان خودان هه لویستی راستگۆیانه و پیگه ی کومه لایه تی خوی بووه، بیرو بۆچوون و لیكدانه وه و فتواکانی به هه ند وه رگراون و له زور پرسدا یه کلائی که ره وه بوون، مروقیك بووه به ره شی گوتوو رهش و به سپیش سپی.

ماموستا (عه زیزی مه لای رهش) ده بووا زور زوتر نه م کاره ی نه نجامدا بوواو ژیان و به سه رها ت و بۆچوون و لیكدانه وه نایینییه کان و فتواکانی له فه وتان رزگار بکردبوونایه، به لام دیاره هه ره نه وه کراوه، نه نجامدانی نه م کاره ی

به‌پرزیاں خزمه‌تیکی زۆر به‌ژیاندنه‌وه‌ی به‌شیکی ون بووی کاروانی زانستی
ئایین له‌کوردستان و خستنه‌پرووی راستی ریزگرتنی دانیشتیوانی ده‌شتی
هه‌ولیر له‌زانایانی ئایینی ده‌خاته‌پروو.

ئهم به‌ره‌مه‌ی مامۆستا (عه‌زیزی مه‌لای رهش) شایانی نه‌وه‌یه له‌کۆپی
ئایین و له‌لایه‌ن زانایانی ئایینی ئیسلام به‌چاوی ریزگرتن لینی پڕوانری و به
بایه‌خه‌وه بخوینریته‌وه و سوودی لیوه‌ر بگیریت بۆ نووسینه‌وه‌ی زۆر لایه‌نی تری
ئهم بواره له‌کوردستان، له‌به‌ر نه‌وه‌ی له‌را بردودا زانایانی کورد جگه‌ له
خزمه‌تکردنی ئایینی ئیسلام خزمه‌تیکی زۆری کۆمه‌لگای کورده‌وارییان کردووه
له‌بوا‌ری خویندن و بلاوکردنه‌وه‌ی زانست و روشنیبری و چاره‌سه‌رکردنی گرفته
کۆمه‌لایه‌تییه‌کان و ری نیشاندەر بوون بۆ سه‌رده‌می خویان و تانیستاش نه‌و
کاریگه‌ریه‌یان هه‌ر ماوه، بۆیه نه‌و میژووه بۆته به‌شیک له‌میژووی خویندن و
بلاو بوونه‌وه‌ی زانست و زانیاری له‌کوردستان و هه‌ق نییه‌ فه‌رامۆش بکری؛
ئاوردانه‌وه له‌و میژووه نه‌رکیکی نه‌ته‌وه‌یی و نیشتمانی و ئایینییه‌و، نه‌و کاره‌ی
مامۆستا (عه‌زیزی مه‌لای رهش) یش سه‌ره‌تایه‌که بۆ زیندووکردنه‌وه‌ی نه‌و
میژووه.

٢٠١٠/١٠/١٠

هه‌ولیر - باشووری کوردستان

مه لای رهش

ناوی (ئهحمه د رهحیم موحه مه د) بووه. سالی (۱۸۹۶)ی زایینی له ناوایی (پاشبهرد)ی سهر به شاروچکه ی پینجوین له پاریزگای سلیمانی دونیای رۆشه نی بینیه.

ئهوسا خه لکی گونده که ی بو کرینی که لویه ی پویستی ژیان ده چونه شاری (بانه)ی رۆژه لاتی کوردستانی داگیرکراو. بویه که چوه ته ده شتی هه ولیر گوتوویه تی (خه لکی شاری بانه)مه. زور جاریش لینی بیستراوه: (خه لکی شاریکم دوو حرفی: موسبه ت و مه نفی). واتا (با) موسبه ته و (نه) مه نفیه.

بنه ماله که ی مه لا زاده بوونه و به نه وه دوا ی (رهحیم موحه مه د) حه وت پشت: (مه لا ئهحمه دی کوپی مه لا ئهحمه د) دیت. پینجه مین (مه لا ئهحمه د) به مه لا ئهحمه دی گه وره مه شهوور بووه و به ده ست خه تی خو ی له بهرگی کتیبیکی خو ی نووسیوو ه ده چیته وه سهر (مه لا موسای ته وه که لی). له دوا ی ئه ویش مه لا ئهحمه دی حه وته م له ژیر نووسینه که ی سهر وه ی نووسیوو ه: (من مه لا ئهحمه دی حه وته م).

(من ئه مه له باوکی خو م بیستوو ه.. نووسهر)، که چی نووسینه کان به رسووتانی کتیبخانه که ده که ویت. له دوا ییدا باس ده کریت. بنه ماله که ی کتیبخانه یه کی یه کجار گه وره ی ده بیت.

له ته مه نی حه وت سالی دا یدا و باوکی وه فات ده کن. سی براو خو شکیکی به میردی ده بیت. برایه کی (ئه مین)ی ناو بووه زوو ئه مری خوا ده کات. نه زاندراره له خو ی گه وره تر بووه، یان بچووک تر. دووه که ی تر (حه مه شهریف و حه مه سألح) گچکه تر بوونه.

هه ر یه ک له براکانی ده چیته لای مامیکی. به خو شی خالوی باوکی (مه لا ئهحمه د)ی ناو بووه ده یباته لای خو ی. که چی زور نابات یه ک له مامه کانی

(حەمەسائىح)ى بىراى دەردەكات. خوشكەكەيان ھەركە دەزانىت مائە مىردى بەجى دىلىت و لەسەرياندا دادەنىشىت.

خۆى شىۋەى لە (سەيد عەيشى)ى داىكى رەش و كورتەلە بوو، چوو. بۆيە (رەش)ى بەدواكەوتوو. باوكىشى سىپى و سوورو چاوشىن و بەجەم بوو.

خالۆكەى لە تەماعى كىتەبەكان، كە لای دەبن پىي خوش نابىت بخوئىت.

سودفە كۆلكە مەلایەكى دىيەكەيان نەوت و نۆ ناوى خواى مەزن (ئەسمائوللا) دەنووستەوو دوو سى رۇژان لە مزگەوت، بە ھات و چۆكردن و دەنگى بەرزەوو بۆ دەرخ كردن دەورىان دەكاتەوو. ئەويش بەھرەيەكى واى ھەبوو، دوو جار نا، سى جار شتىكى بەرگوى بکەوتبووايە دەھاتەبەرى و لەبىرىشى نەدەچووو.

رۇژىك بە كۆلكە مەلایەكە دەلىت: (مامۇستا ئەوھى چەند رۇژەى دەورىان دەكەيتەوو بۆتى بلىم).

مەلاش بەسەرسوپمانەوو دەلىت:

- دەبلى ئەگەر درۆناكەيت!

ناوھەكان زۆر بەرىكى و پەوانى بۆ مەلا دەلىت.

مەلا ھەركە ئەو بەھرەيەى لىدەبىنىت و بنەمائەكەشيان مەلازادە بوونە، ھەستى نايىنى و مرقاىەتى ھانىدەدات شەوان بەدزى خالۆكەى دەرسى پىدەلىت. قورئانى پىرۆز بە شەش مانگ خەتم دەكات. ئەوسا دەچىتە ناو فەقىيان. لەبەر گچكەيى فەقىكانى ھاورىنى تەعلىقى لىدەدەن و دەلىن: (دەبى لانكىكت بۆ پەيدا بکەين).

ھەركە دەگاتە كىتەبى (جامى) كىتەبەكان لە خالۆى دەستىنتەوو. بەو كىتەبانە دەبىتە مەلا، بەداخەوو سالى (۱۹۱۶) سوپاي پروس دەگاتە ناوچەكەو كىتەبخانەكە دەسووتىنىت.

مەلا (نەسروللا) ناوىك لەكاتى ئاگرگرتنى كىتەبخانەكە، كىتەبىكى زۆر دەرباز دەكات. پاشدان زەفتيان دەكات و نايداتەوو بنەمائەكە. لەدوايىدا كچىكى خۆى لە تۆلەدا، دەداتە كوپكى حەمەشەرىفى بىراى. ئىستاش ژنەكە لەژياندا ماوو نەوھەكى زۆرى لىكەوتووئەوو.

جگه له زیره کییه که ی زور ساعیش بووه. پیش ئه وه ی کتیبی (موخته سهر) ته واو بکات نزیکه ی بیست جار کتیبی (جامی) به بهرد گوتووه ته وه. واته به ردیکه کردووه ته فه قی و دهرسی پی گوتووه.

له ناوچه ی (مهریوان و موکوریان و هه ورامان) ههر مه لایه ک عیلمیکی باشی زانیبیت چووته لای و عیلمه که ی لاخویندووه.

ئه مهش ناوی هیندیک له ماموستایانی:

۱- حاجی مه لا عه بدوللا له گوندی کانی سانان.

۲- سهید موحه مه دی چۆری، له دئی چۆر.

۳- مه لا مه محمودی جوانرۆیی له (بالک) گوندیکه له ولای مهریوان.

۴- مه لا عه بدولقادی موده پریس له بیاره.

۵- حاجی مه لا عه بدوللای په سوئی له موکریان.

۶- مه لا عه بدوللای وه لزی له دوو پرووه.

ههرکه مه لایه تی ته واو ده کات خوالیخۆشبوو ماموستا مه لا (عه بدولقادی) بیاره

نیجازه ی مه لایه تی ده داتی و زور نابات وه فات ده کات.

خوالیخۆشبوو (شیخ علائه دین) ی بیاره سالی (۱۳۳۹-۱۹۲۱) ده ی کاته مه لا

له جینگه ی ماموستا که ی.

پایه به رزی

ئه مه م چه ند جار له باوکی خۆم به رگوی که وه توه: نووسهر (ههرکه له بیاره ی شریف به مه لا دامه زرام ره بن بووم. نووستن و خواردنم له گه ل فه قییان بوو. شه ویک. نه شه وی جومعه بوو، نه شه وی سینه ممه، فه قیکان ده ستیان به به سته و گۆرانی کرد. پیاوی خوالیخۆشبوو شیخ علائه دین هات و گوتی: (شیخ ده فه رموویت به یانی ده رستان نییه). منیش به ته وسه وه گوتم: (نه خیر نیتان).

پیاوھەکه رۆیشت و ھاتەرە گوئی:

- شیخ دەفرموویت که دەرس نییە لێرە چدەکن.

گوتم: (ئێرە تەکیە شیخ عەبدوڵلای دەھلەوییە، ئیمە فەقی و مەلاین رازین

لێرەین، رازی نینە سبەی دەچینە جێیەکی تر).

بۆ بەیانی شیخ جوابی نارد نیوەرۆ دەعوەتی من.

که چووین جەنابی شیخ لە تەمەندا بە باپیری من دەشکاو لەدوورەو بە پیرمەرە

ھات و ما ئەملاو ئەولام ماچ بکات و گوئی:

- (مەلا ئەحمەد من کردم تۆ نەیکەیت. مەلا ئەحمەد من کردم تۆ نەیکەیت).

ھەلقەنانی لە بیارە

کۆری مامۆستاکی مەلایەکی باش ناییت و چاوی لە جینگە ی باوکی دەبیئت.

مەلای رەشیش دەلیت: (من بەناو بۆ خوا دەرس دەلیمەرە، نەوێ مامۆستا

لەسەر جینگە مەلایەتی لیم دنگیر بیئت خیرەکم چۆن دەبیئت).

حوجرە ی بیارە ئەوسا باشترین شوین بوو لە پارێزگای سلیمانی بۆ تەدریس

کردن، ناچار بە خۆو فەقیوہ سالی (۱۲۴۰) کۆچی روو لەشاری سلیمانی دەکات. ئەو

بەپێزانە موستەعیدی دەبن (مامۆستا مەلا رەشیدی موکریانی و مامۆستا مەلا

عەبدوڵلای چۆستانی و مامۆستا مەلا عەلی عەودالان و مامۆستا مەلا عەبدوڵکەریمی

موەدریس) و چەندی تر ناویان لەیادکراو.

میوانی حوجرە ی خوالیخۆشبوو: (شیخ عومەری قەرەداخی) دەبن. ئەوکاتە ی

شیخی تایەن تەواو دەکات و دەیەوێت ببیئتە مەلا ئەو مندال دەبیئت و (تەسریفی

زنجانی) دەخوینیت. رووی تێدەکات و دفرموویت:

- مەلای رەش تۆ تازە خویندنت تەواو کردوو، من تا ئەمڕۆ ھەر تەدریس

کردوو.

- قوربان چ تەدریس و چ خویندن ھەر زانین نییە .
ئىوارە مەلوود . دەبیت . جەنابى شىخ قەرەداخى بۇ رېزلىنان دەئیت :
- دەبى مەلای رەش مەلوودەكە بخوینیتەوہ .
مەلوودنامەكە دەست خەتیکى ھەورامى زۆر ناخۆش دەبیت و كەم كەس بۆى
دەخویندرايەوہ .
ھەرکە مەلای رەش مەلوودەكە دەخوینتەوہ و ناوہ ناوہ پەرىكى ئاوا دەکرد .
شىخ زەردە دايدەگریت . چونكە شارەزای مەلوودنامەكە دەبیت و دەيزانى ئەو
شوینەى دەخوینتەوہ لەگەل پەر ئاواکردنەكە يەك ناگریتەوہ . دواى تەواو بوونی
مەلوودەكە شىخ دەفەرموویت :
- مەلای رەش چیت لە مەلوودنامەكە زانى ؟
- نەخیر قوربان .
- ئەدى ئەوہى خویندتەوہ چ بوو ؟
- قوربان من ھەر شتىك سى جارى بخوینمەوہ دیتە بەرم . بیست جاریشم زیاتر
مەلوود خویندووہتەوہ .
پاشدان دەئیت :
- قوربان ئاواتەكەت نەھاتەدى .
- ئاواتى چى ؟!
- شكاندەوہى من بوو لەو مەجلیسە ، بەھۆى نەزانینی مەلوود نامەكە .
- نەخیر بەسەھوو چوویت . مەبەستى من تەنیا رېزلىنان و خووشەويستى بوو .
جەنابى شىخ ھەول دەدات فەقىكانى بۇ خووى بگىرتەوہ : (مامۇستا مەلا
عەبدوئلاى چرۆستانى و مامۇستا مەلا عەبدولكەرىمى مودەرىس) دەگەرینەوہ .
مەلای رەش روو لەگوندى (عەودالان) دەكات . پاش چەند مانگىك دەچیتە ئاوايى
(گەلألە) . بۇ ئەوہى لایان نەروات خەلكەكە ويستیان كچى كوینخای گوندەكەى بدەنى .
كەچى كىزەكە دەئیت : (كەس نازانیت : ئەو مەلا عەجەمە چ كەسەو مېردى پىناكەم) .

دوای بەیانی (۱۱/ی ئازاری سالی ۱۹۷۰) دا پیاوینکی ریک و پیک و بەهەیبەتم لە حاجی ئۆمەران دیت: (بەداخەوێ ناوێکەیم لەبیر نەماوە) گوتی (خەلکی گوندی گەلانی لای سلیمانیمە).

منیش گوتم: (باوکم چەند مانگیك مەلایەتی ئێوەی کردووە).

گوتی: (کییە؟).

- مەلای ئەحمەدی رەش.

گوتی: (ئەهۆ.. وەه.. کچی کۆخاکەمان مێردی پێنەکرد. بۆیە رویشت. خەلکی ئاواپی لیکرا سەرکۆنەیان کردو قسەي ناشیرینیان پێوت. لەئەنجامیشدا کچە تووشی نەخۆشی (سیل.. وەرەم) بوو.. و بەکچیتی سەری نایەو).

پاشدان گوتی: (ئەگەر مێردی پی بکردبووایە ئیستا خوارزای وەك جەنابتمان دەبوو - نووسەر).

رەو کردنی بەرەو دەشتی ھەولیر

لە گەلەلەو ھە کەسەر بەرەو دەشتی ھەولیر ھەپپەیی لێدەکات.
ئەوسا ناوچەکە خزمەتی مەلایان یە کجاری زۆر دەکرد. گوند ھەبوو سەلانی
بەست... سی بەردیلە زەکاتی دەدا مەلا.
لە شارۆچکە ی پەردی میوانی فەقییان دەبن. خوالیخۆشبوو مامۆستا (مەلا عەلی
رواندز) مەلا دەبێت.
خوالیخۆشبوو: (مامۆستا مەلا سەعیدی باشتەپە) موستەعید دەبێت و پوو لە
مەلای رەش دەکات و:

- مەلا ئەحمەد نیازت چییە؟
- دەمەوێت لەو دەشتە ی ھەولیر بێمە مەلا.
ئەویش دەلێت: (دەفەوتییە).
- لەبەر چی؟
- من مەلامە نازانم تۆ مەلایت. بەھۆی گفتوگۆ لەگەڵ فەقیکانتەرە ھەموویان
مەلانە زانیم جەنابیشت مەلا باشیت، بەلام خەلکی نەخویندەواری دێھات چۆن دەزانن
تۆ مەلایت و فەقی چۆن دینە لات.
بۆچوونەکی تەواو لەدەل سەقا دەدریت و ناچار دەلێت:
- ئە ی تەکبیر چییە!؟

- ئەگەر دەتەوێت ئەو عیلمە ی ھەتە نەفەوتیت و بەزوترین کات ناودەرکەیت و
ھەرچی فەقیی باشی ناوچەکە یە پووت تێ بکەن بڕۆ چەند مانگیك لای (مەلا
ئەفەندی) ھەولیر بخوینە ئەو بەس مەدحت بکات یە کەسەر ناوو شوورەت
دەردەکەویت.

خۆی ھەرەک باس کرا لەسەر دەستی (مامۆستا مەلا عەبدولقادری بیارە)
ئێجازە ی وەرگرتبوو. لەنیو فەقیانیش دوو ئێجازە وەرگرتن بەکاری دزیوو.
ناھەموار لەقەلەم دەدرا. کەچی خۆشەویستی عیلمەکە ی ھانی دەدات گۆی بەو عەیبە

نهدات و به‌قسه‌ی ده‌کات و روو له‌شاری هه‌ولیز ده‌کن. شه‌و ده‌گه‌نه ئاواپی (گردمه‌لا) و میوانی خوالیخۆشبوو (مه‌حموودی کاکه‌خان) ده‌بن. نه‌وسا خوالیخۆشبوو (عه‌لی مه‌حموود کاکه‌خان) تازه هه‌لده‌هات.

روژی دوایی سالی (۱۹۲۴) ده‌گه‌نه شاری هه‌ولیزو میوانی ته‌کیه‌ی خوالیخۆشبوو (شیخ موسته‌فا) ده‌بن.

پارچه‌ه‌سیریک له‌سه‌ر چه‌وزی مزگه‌وته‌که ده‌بیت مه‌لای ره‌ش له‌سه‌ری داده‌نیشت. مه‌لایه‌ک له‌حه‌وشه‌ی ته‌کیه‌که چه‌سیره‌که‌ی له‌ژیر ده‌رده‌نیشت و بو‌خوی له‌سه‌ری داده‌نیشت. نه‌ویش زور پی‌ دل‌ گران ده‌بیت، به‌لام ده‌نگ ناکات. کچیکی جه‌نابی شیخ موسته‌فا نه‌مری خوی کردبوو، تازییه‌دار بوون.

ده‌ست به‌خویندن کردنه‌وه

خوالیخۆشبوو ماموستا مه‌لا ره‌شیدی موکریانی له‌مندالیه‌وه به‌یه‌که‌وه ده‌خوینن. به‌هوی گوزه‌رانی خیزانییه‌وه نه‌و واز له‌خویندن ده‌هینیت. پاش دوو سی‌ سالان مه‌لای ره‌ش ده‌چیته‌ لای و پیده‌لێت: (ره‌شید وه‌ره‌ ده‌ست به‌ خویندن بکه‌وه). نه‌ویش به‌گونی ده‌کات و له‌و کتیبه‌ی به‌جینی هیشتبوو ده‌رسی پیده‌لێت و بو‌ نه‌وه‌ی نه‌وانی پیشتری بیه‌وه بیر. روژ به‌روژ وه‌ک خویندن له‌گه‌لی پیداده‌چیته‌وه تا ده‌بیته‌ مه‌لایه‌کی باش. خوالیخۆشبوو. وه‌زیری ده‌سته‌ راستی بووه. به‌خوی له‌ژياندا فه‌قیرحال بووه. که‌چی نه‌و زمان زان و له‌کاروباری ژياندا لی‌زان و چاپوک بووه. به‌ جه‌نابی شیخ موسته‌فا ده‌لێت:

- قوربان نه‌وه‌ باشترین مه‌لای سه‌رده‌مه‌و هاتوه‌ته‌ ناوچه‌که‌ بیه‌ته‌ مه‌لا، به‌لام که‌س نایناسیت و عیلمه‌که‌ی ده‌فه‌وتیت. وابکه‌ جه‌نابی نه‌فندی چه‌ند مانگی‌ک ده‌رسی پی‌ بلێت و بزانی‌ت مه‌لا باشه‌و مه‌دحی بکات و له‌ناوچه‌که‌ ناوده‌ربکات. نه‌ویش ده‌فه‌رمووت:

- نه‌فهندي ئیستا دیته تازییهو عهرزی ده‌که‌م.
جه‌نابی نه‌فهندي له فه‌قییان توورپه بووبوو. ماوه‌یه‌ک بوو فه‌قیی پانه‌ده‌گرت.
هرکه ده‌جیته تازییه‌که پینده‌ئیت: (ده‌رس به‌و مه‌لایه، که له‌شاری بانه‌ی ئیرانه‌وه
هاتوووه بلی حوجره‌که‌ت وه‌ک جاران ئاوه‌دان ده‌بیته‌وه).

جه‌نابی نه‌فهندي پروی تیده‌کات و ده‌ئیت:

- مه‌لا نه‌حمه‌د من به‌س فه‌لسه‌فه‌و ریازیات ده‌ئیمه‌وه.

ئه‌ویش هه‌ردووکی خویندبوو. و که‌چی ده‌ئیت:

- قوربان منیش هه‌ر ئه‌و دوو ده‌خوینم.

ئه‌مه‌ش له‌سالی (۱۳۴۳-۱۹۲۴) داده‌بیت.

هرکه جه‌نابی نه‌فهندي له تازییه‌که هه‌لده‌ستیت، ماموستا مه‌لا ره‌شید به‌ شیخ
ده‌ئیت:

- یا شیخ پیمان نه‌گوت: ئیمه‌ کۆمه‌له‌ فه‌قییه‌کین.

ئه‌ویش ده‌فه‌رموینت:

- حوجره‌ی نه‌فهندي وه‌ک ته‌کییه‌ وایه‌و حسینی ئه‌وه‌ی ده‌ئیت لیناکریت.

هه‌موو پوژ تیرکه نانیکی گه‌نم له‌گوندی (باداوان): مالی نه‌فهندي لیبوو. ده‌ناره‌

قه‌لات و نیوه‌ی بو فه‌قییان و نیوه‌که‌ی تر بو دست و پیوه‌نده‌کانی نه‌فهندي.

خه‌لکی قه‌لاتی هه‌ولیر ئه‌وسا به‌یانی و نیوه‌پوژ. و ئیواران چییان ده‌خوارد

فه‌قیکانیش ئه‌ویان ده‌خوارد. هه‌موو پوژی جومعانییش مه‌رێک سه‌رده‌براو نیوه‌ بو

ده‌ست و پیوه‌نده‌کان و نیوه‌که‌ی تریش بو فه‌قییان.

مه‌لای ره‌ش هرکه له‌قه‌لات دامه‌زرا هه‌موو پوژی ده‌چوو ته‌کیه‌ی شیخ موسته‌فاو

ده‌یگوته مه‌لاکه‌ی چه‌سیری له‌بن ده‌ره‌ئینابوو: (مه‌لا پرسیاریکی شه‌رعی، یان عیلمیم

لی بکه‌).

ئه‌ویش پرسیاره‌که‌ی ده‌کردو دوا‌ی وه‌لامدانه‌وه‌، له‌سه‌ر راقه‌کردنی پرسیاره‌که‌،

پرسیاری له‌ مه‌لاکه‌ ده‌کردو ده‌یه‌ئیناو ده‌یبرد هه‌تا ده‌یگوت: (نازانم). دوا‌ی سییه‌مین

پوژ به‌م شیوه‌یه. مه‌لاکه‌ ئه‌وسا پرده‌داته‌ ماچ کردنی ده‌ستی و ده‌ئیت:

– مامۇستا لىم بىيورە لاموا بوويت سۇقىيەكى نەخويندەواريت و نەمزاني ئەو نەوعە مەلايەت.
چونكە ريشى ھەبوو.

جگەرە بران

مامۇستا مەلا رەشىد جگەرەكيش بوو. كەچى كە جگەرەى نەدەما، بەخۇى دەوہستاو دەيگوت: (جگەرە ناكيشم).
مەلای رەش بەخۇى نەدەوہستا. ھەرکە بۇ جگەرە تەنگاو دەبوو مامۇستا مەلا رەشىد لەدەوروبەرى مزگەوتى قەلات قونگە جگەرەى خپ دەکردەوہو (پەرە) جغارەى ھەبوو دەيگوتە جگەرەيەك و دەيدايەو كە دەيگوت (لەكويت بوو؟).
دەيگوت: (خوا ناردى).
پاش جيگير بوونيان لە مزگەوتى قەلات، ناوبراو رۇژى بەقۇدييە جگەرەيەك دەرسى بە خوالىخۇشبوو (رەشاد موفتى) دەگوت.

كەواو سەلتە

رۇژنك جەنابى ئەفەندى دەيىنىت مەلای رەش شەمەكى بەرى كۇنەو پارە دەداتە مامۇستا مەلا رەشىد كەواو سەلتەى بۇ بکريت:
ئەويش كەواو سەلتەيەكى خراب دەکريت.
جەنابى ئەفەندى دەليت:
– رەشىد من پارەى ئەو كەواو سەلتەيەم دا تۇ؟
– نەخیر قوربان. بە ئەنقەست ئەو خراپەم كېرى تاكو ھىندە پارە بىمىنىتەوہ بە جگەرەى بدەين.

– كەواتە ئەو پاره كەواو سەلتەيەكى باشى بۇ بىكرەو ئەو خراپەش بۇ جگەرە
بفروشهوه.

رەشاد موقتى

خوالیخۆشبوو (مامۇستا رەشاد موقتى) فەرمووی: ((باوكت كه لاى جه نابى
ئەفەندى دەخویندو: دەرسى (گەلەنبەوى و جەمەول جەوامىعی) ى به فەقییان دەگوت،
پۇژىك گویم لیبوو دەورى كتیبى (سەمەدیە)ى، كه كتیبىكى نەحوەو لەكاتى
سوختاتى، پینش كتیبى (جامى) دەخویندریت، دەكاتەوه. منیش پینگوت: (مامۇستا
جەنابت: دەورکردنەوى سەمەدیەیان نەگوتووه).
ئەویش گوتى: ئەگەر مندالیكى وهك تۇ پرسىارىكى لەو كتیبه لیكردم نەمزانی -
نووسەر)).

جەنابى مەلای كۆیه

پۇژىك خوالیخۆشبوو جەنابى مامۇستا (مەلا موخەمەدى كۆیى) میوانى مەلا
ئەفەندى دەبیت. مەلای رەش ئەوسا كتیبى (گەلەنبەوى بورهان) بەفەقیكانى دەلیت.
بەئەنقەست نزیكەى نیو سەعات هەست رادەگریت. بە ئەفەندى دەلیت:

– ئەوه كییه؟

– فەقیمه.

– كورە، ئەوه، وهك من و جەنابت مەلایه!

– بەلى مەلایه، بەلام ئیشى پیمه.

لەسەرەتای حەفتاکانی سەدەى رابردوودا لەقوتابخانەى (١١/ى نازار)ى گەرەكى مەنتکاوه، مامۆستا بووم. خوالیخۆشبوو مامۆستا (مەلا عومەر)ىكى رەنگ سوورو سپى و چاوى تەواونە بوو، كە منى ناسى و گوتى:

- باوكت لاى ئەفەندى دەیخویند. من لەوى سوخته بووم. جەنابى ئەفەندى لەكاتى دەرس گوتنەوهدا هەر شەرحى دەکردو باوکیشت هەر دەیگوت (بەلى). پۆژىك پیندەلێت: (مەلا ئەحمەد بۆ پرسىاریك ناکەیت؟).

ئەویش گوتى: (قوربان پىم خۆشه گوى له تەقریرەكەت بگرم).

- نا.. پىم خۆشه پرسىارم لى بکەیت.

پرسىاریكى لەدەرسەكە لێدەكات چىشتان بوو تا نيوەرۆ يەكتريان هیناوبرد.

ئىمەى فەقىش هەموومان بەسوخته و موستەعیدەوه لەدیاریانەوه وەستابووین تا دەرسەكە تەواو بوو.

باوكت گوتى: (قوربان من شەرحى كتیبهكەم پىویست نییه. بەس پىم خۆشه گویم له تەقریرەكەى جەنابت بىیت).

- باوكم زۆر جار دەیگوت: (سپارەشم لاى بخویندبووايه سووڤم لىوەر دەگرت).

جەنابى ئەفەندیش باوهرى زۆر پى بوو. لەدوایدا باسى دەكەین- نووسەر.

ئىجازەى دووهم

پاش نۆ مانگ خویندن بۆ ئەوهى مەرامەكەى كە ناوودەنگە بىتەدى جەنابى ئەفەندى لەكاتى ئىجازەدانى، لەدواى هەرچى پىاوى ناودارو بەدینى شارى هەولێرو دەوروبەرى بوو دەگێرتەوه. بەم تەرزە مەدحى دەكات و دەلێت:

- من ئەوهندە ئىجازەى داومە، مەلای باشى وەك ئەو مەلا ئەحمەدەم نەهاتووتەتەلا.

خوالیخۆشبوو (مەلا سەعیدى سەمیل سۆر) باوهرپێنکراوى ئەفەندى و قەلەمدارى گوندى (جەدیوه و منارە و مەلاقەرە) و چەند دىنى تر دەبىت، لەعەشیرەتى سألەى و

نیشته جینی ئاواپى (قەرەبەگ) بوو ۋە لەگەل (مەلای عەيشان) ی دایكى مەلای ئەحمەدى قەرەبەگ لەنەوێ (مەلای تەها) ی دینی (ئاوما) ی. پاشدان دەچیتە قەرەبەگ و هەزار دۆنم زەوی لە خەنگەكە دەكریت.

دواى مەدحەكە دەئیت:

– مادام ئەو مەلای باشەبە ئەوا من كچى خۆم پێشكەش كرد.

ئەویش لەماوەى ئەو نۆ مانگەدا دەیناسیت: پیاویكى باش و بەدینه دەئیت:

– كچ كچى تۆ بێت شەل بێت، كوێر بێت ئەوا قەبوونم كرد.

خوایخۆشبوو (موشیری ئیبراهیم ئاغا) ی قەزای (مەخمور) ئەوسا حاكم دەبیت و دەئیت:

– منیش ئەوا چل لیرەمدا بۆ جیهازى بووك و مال پێكەوه نان و كردمە: مەلاش لە مەخمور.

ئەوسا دوو سەیارە لەشارى هەولێر دەبن. یەك هی ئەفەندی و ئەوێتریش هی موشیر. ژنى بە تورمبیلی موشیر لەقەلاتى هەولێر بۆ مەخمور دەگوازیتەوه. ئەمەش لەسالى (۱۹۲۵) دا دەبیت.

ژنى موشیرو قائىمقام و معاون شورتە هەرکە بووك دەبینن سوورو سپى و جوانە دەئین:

– لە قەلات هاتوو و دەرمانى لەخۆ دارە.

بۆ تەجروبه پەرۆى بەرپۆى دادەهینن سوورتر هەندەگەریت.

پەيوەندى

بەماوەى ئەو نۆ مانگەى مەلای رەش لەشارى هەولێرینى خویند پەيوەندى لەگەل زۆربەى كەسانى ئاودارو بەرپرسیانى شار پەيدا دەكات.

خوالياخۇشبوو: (حاجى مەحمود دىرەيى) سالى دوكلات، (كەواو سەلتەي) بۇ رەوانە دەكرد. يەك لەوهرزى گەرمانا ئەويتەر لەوهرزى سارديدا.
مەلای رەش ھەتا مرد كەواو سەلتەي بۇ خۇ نەكپى.
چەندىن پياوى ناودارى تر، بەلام لەبەر دريژدا درى پشت گوى خران.

ناودەرکردن

بەھوى مەدح و سەنا زۆرەكەي جەنابى ئەفەنديەو مەلای رەش يەكسەر ناوو شورەت دەردەكات و كام موستەعیدی باش و زیرەك و بەناوبانگی شاری ھەولیرو دەوروبەری دەبیت دەچنە لای دەخوینن. وەك ئەو خوالياخۇشبووانە (مامۇستا مەلا ئەبووبەكری دووگردكان و مامۇستا مەلا موخەمەدئەمینی سویری و مامۇستا مەلا موخەمەدی مەخمووو مامۇستا مەلا سەید غەفووری مەلاكاغاو بەدەيانى تر).

پرس پيگردن

ھەرکە سالى (۱۹۲۵) بەخۇ.. و فەقنيەكى زۆرەو دەچیتە شارۆچكەي مەخموور لەدنى خەلكەكە دەچەسپیت مەلایەكى زۆر باشە، چەند كەسانی شارۆچكەكەو دەوروبەری، دەربارەي گوزەران و گيروگرفتى سەردەم پرسى پیدەكەن. لەبەر دريژ دادرى تەنيا باسى يەككيان دەكەين.

- خوالياخۇشبوو: (كوئخا عەدۆي نازيكەند) سەرۆكى عەشیرەتى بنديانان دەچیتە لای و دەلیت:

- مامۇستا دەمەويت سى پرست پى بکەم: بيان كەم يان.. نا؟.

- فەرموو.

یه‌که‌م: پلک‌یکم ژنی پاشا ده‌بیت ده‌مه‌ویت داوای هه‌شت‌یکه‌یه‌که‌ی بکه‌م.
دووه‌م: مالی پاشای داوام لیده‌که‌ن زه‌ویان بده‌می به‌کری توی بکه‌ن.
سینه‌م: داواده‌که‌ن رییان بده‌م سالانه به‌کری مه‌ریان له‌وه‌رزی زستان به‌یننه نیو
پاوانی من.

مه‌لای رهش یه‌کسه‌ر ده‌لایت:

به‌گوینی من ده‌که‌یت دوورکه‌وتنه‌وه‌ت له‌گیره‌ی مالی پاشا له‌به‌رژه‌وه‌ندی جه‌نابت
دایه.

ئه‌ویش به‌سه‌ر سوپرمانه‌وه ده‌لایت:

– لو...!؟.

– یه‌که‌م: گهر له‌دادگا داوای حه‌قی پوررت بکه‌یت، سبه‌ی ئه‌وان ده‌سه‌لاتدارن، به
پاره دوو شاهید قیت ده‌که‌نه‌وه‌و سویند ده‌خون: (پاشا پیش مردنی ئه‌و ژنه‌ی ته‌لاق
داوه).

دووه‌م: گهر زه‌وییه‌که‌شت تو بکه‌ن، پاش دوو سی سالان ده‌لین: (داس بری
خۆمانه‌و له‌مه‌حکه‌مه‌ش به‌روه‌ستیان نایه‌ت).

سینه‌م: پاوانه‌که‌ش ههر ئه‌وها.

کوینا عه‌دۆ له‌دووه‌م و سینه‌م به‌گوینی ده‌کات، که‌چی له‌یه‌که‌مدا له‌دادگادا چی
ده‌سگیر ناییت: (نازانم هۆیه‌که‌ی چ بووه – نووسه‌ر).

تیبینی:

(مالی پاشا به‌ره‌بابینکن له‌ئاغاواتی دزه‌یی).

مه‌سه‌له‌یه‌کی شه‌رعی

کابرایه‌ک له‌گوندی (برایم باول) ی ناوچه‌ی قه‌راج و قه‌زای مه‌خموور جوتیار
ده‌بیت. پوژیک سویند به‌ته‌لاق ده‌خوات بو‌ئاغاکه‌ی نه‌چینه جوت.

خوایخۆشبوو (شیخ عەبدولکەریم)ی دارەخوومای، کە گەرەترین شیخی تەریقەتی قادری بوو لەناوچەکە، ئەوسا مانی لەو دینیە دەبیت و لەگەڵ مەلاکانی ناوچەیی قەراج دەلێنە جوتیارەکە، لەبەر ئەوە منداڵت سەرکەو بنکەنەو ژیانیشت تەنیا لەسەر جوتیارەکە یە برۆ جوت تەلاقت ناکەویت.

کابرای جوتیار دانی ئاو ناخواتەووە بەرگۆنیشی کەوتبوو: مەلایەکی باش هاتوو تەووە مەخمور دەچیتە لای.

مەلای رەش پیندەلێت: (تەلاقت بەم ئەرزەیی وتت خواردبیت بچیتە جوت دەکەویت).

جوتیار دەلێت:

- قوربان منداڵەکانم ساوانەو ژیانیشم لەسەر جوتیارەکە یە.

- تۆ ئیمانەت بە خوا هەیه؟

- بەئێ.

- مادام خویەک منداڵی پێ بەخشییویت رزقیشیان هەر دەدات.

بەم فتوایە کیشە لەنیوان مەلای رەش و شیخ عەبدولکەریم و مەلایەکانی قەراج پەیدا دەبیت و شتاق لا بۆ یەکتەر ناسەلمینن. بیرو بۆچوونی هەردوولا دەکرێتە راپۆرتیک و خوایخۆشبوو مامۆستا (مەلا رەشیدی موکریانی) راپۆرتەکی بەپێیان بۆ جەنابی ئەفەندی دەبات و دەلێت:

- قوربان کیشە یەک لەسەر مەسەلە یەکی تەلاق خواردن لەنیوان مەلای رەش و شیخ عەبدولکەریم و مەلای گوندەکانی دەورووبەر بەرپابوو.

جەنابی ئەفەندی باوەری زۆر بە مەلایەتی مەلای رەش بوو یەکسەر دەلێت:

- مەلای رەش چ دەلێت؟

- دەلێت: دەکەویت.

- منیش دەلێم: دەکەویت.

مامۆستا مەلا رەشید لەگەڵ راگرتنی راپۆرتەکە دەلێت:

- قوربان ئەوە راپۆرتەکە سەیری بکە؟

به‌وپه‌ری مه‌لچونه‌وه ده‌لئیت:

- ره‌شید!

ئیت‌یه‌ک‌سه‌ر ده‌گه‌رئته‌وه و قسه‌ی مه‌لای ره‌ش سه‌رده‌که‌وئیت.
کابرای جوتیار ناچار له‌گونده‌که بارده‌کات و ده‌چئته‌ دینی (شیخ شه‌روان) ی نزیک
شاری هه‌ولیر.
ئه‌وساله‌ ناوچه‌ی قه‌راج نه‌هات ده‌بئیت و له‌گونده‌ نوییه‌که ده‌غلئیکسی زۆری
له‌نئوچه‌وانی مه‌لای ره‌شه‌وه دئیت. له‌پادا‌شتا هه‌موو سالی که‌زه‌تیک دیدنه‌ی ده‌کرد.

بارکردن له‌مه‌خموور

خوالئخۆش‌ببوو: (موشیری ئیبراهیم ناغا) ی شارۆچکه‌ی مه‌خموور فیره‌ ئاره‌ق
خواردنه‌وه ده‌بئیت.

مه‌لای ره‌ش جارێک پئیده‌لئیت: (ئاغا گه‌ر ئاره‌ق نه‌خوئیت شه‌رته‌ هه‌تا یه‌کتر
نه‌نئیزین به‌جئیت نه‌هئیم).
به‌لئین ده‌دات واز به‌ئینئیت.

جاری دووهم دیسان به‌لئینی پئیده‌دات. که‌چی هه‌ر واز ناهئینئیت. مه‌لای ره‌ش
ئه‌وسا پئیده‌لئیت: پاش سێ جار پئگوتن:

- ئاره‌ق خواردنه‌وه ئه‌و که‌سایه‌تییه‌ی ئه‌مڕۆ هه‌ته، ناهئیلئیت.

دووهم: له‌مائی دونیاش په‌رپووتت ده‌کات.

ئیت‌ره‌ش مه‌لای ره‌ش له‌مه‌خموور بارده‌کات و ده‌چئته‌ (دیمه‌کار) ی ئاواپی خوالئخۆش‌ببوو
(شیخ موچه‌مه‌د پاشا) له‌وئیش ده‌یه‌وئیت بجئته‌ گوندی (عاللا) ی خوالئخۆش‌ببوو
(عه‌زین پاشا) ی برای ناوبراو. به‌خۆ. و فه‌قیوه‌ به‌گوندی (چه‌غه‌میره) داده‌چن.

خوالئخۆش‌ببوو: (ئاغازنه‌ فاتم) ی خیزانی (کانه‌بی ناغا) ی دئییه‌که به‌ خه‌لکه‌که
ده‌لئیت: (با ئه‌و مه‌لا باشه‌ی له‌ قیس خۆمان نه‌ده‌ین).

جوتیاره‌کانیش ده‌لین: (ئه‌و مه‌لایه به‌خه‌لکی ده‌وله‌مندی دیمه‌کار به‌خینو نه‌کراوه به‌ئیمه‌چۆن به‌خینو ده‌کریت).

ئه‌ویش ده‌لینت: (به‌خینو ده‌کریت و زیاتریش).

ئه‌وسا ئه‌و خوالی‌خۆش‌بوانه (حاجی جوکل و فه‌تاح ئاغای) ی‌برای ناوبراو میوان ده‌بن، ئاغازن رویان تیده‌کات و ده‌لینت:
- ده‌مه‌وینت ئه‌نگۆ هیمه‌تیک بکه‌ن.

هه‌رسینکیان به‌لین ده‌ده‌ن: سالانه هه‌ریه‌که‌یان چوار عه‌لبه‌گه‌نمی بده‌نی. (عه‌لبه‌= ۱۶ ته‌نه‌که). دوازه‌ده‌ عه‌لبه‌گه‌نم له‌سه‌ره‌تای سییه‌کانی سه‌ده‌ی رابردوودا مانیکی گه‌ره‌و خیزاندار گوزه‌رانی پیده‌کرد.

به‌م چه‌شنه مه‌لای ره‌ش ده‌گیزنه‌وه. هه‌رکه مالی دیت له‌پرتگادا سوار سوارانی‌و ته‌قی‌خۆشی له‌پیش ده‌که‌ن.

له‌سالی (۱۹۲۵) دا هه‌تا سالی (۱۹۳۳) له‌مه‌خموور دیمه‌کار به‌سه‌ر ده‌بات.

مه‌لای ره‌ش جاریک سهردانی مه‌خموور ده‌کات، میوانی موشیر ده‌بیت، شیوه‌که‌ی ته‌نیا ساواری پروت بوو. پینیده‌لینت:

- شیوه‌که‌مان کووه‌؟

- ئه‌گه‌ر.. پۆنی هه‌بووایه‌و. گوشت و ترشی له‌پال بووایه‌ بی‌قسوور ده‌بوو.

موشیر هه‌ست له‌خۆی ده‌بریت.

- هه‌تا ئاره‌قت نه‌ده‌خواردوه مالی دنیات زۆر بوو.. و (۴۰) چل لیره‌ت دامن بو‌مال

پنکوه‌نان. که‌چی له‌وه‌تی ئاره‌ق ده‌خۆیته‌وه توانای مالیته‌ له‌ساواری روت زیاتر نییه.

به‌ئاخه‌وه دان به‌هه‌له‌ی خۆی داده‌نیت و ده‌لینت:

- به‌قسه‌ی چه‌نابتم نه‌کرد.. دۆراند.

تییینی:

بارکم ئه‌و قسانه‌ی هه‌رگیز نه‌کردوه، بگه‌ر له‌خه‌لکی شارۆچکه‌ی مه‌خموور

بیستراوه - نووسه‌ر.

مه‌لای رهش له نیو دلی خه لکی دینه که دا

دلسۆزی و بهره‌وامی مه‌لای رهش له‌سه‌ر ته‌دریس و نه‌چوونی بۆ تازییه‌ی بهره‌وه و مه‌گه‌ر به‌ده‌گه‌من، سه‌ردان و گه‌شتوگوزار هه‌ر هه‌یج. له‌به‌یانی دوا‌ی نان خواردن، چۆکی له‌سه‌ر چه‌سیری ره‌قی مزگه‌وته‌وه، به‌بێ پانکه له‌هاویندا و ناگر له‌وه‌رزی ساردیدا ده‌دا و ده‌رسی تا نوێژی نیوه‌پۆ ده‌گوته‌وه. به‌په‌له نوێژی ده‌کرد و نانی ده‌خوارد تا نوێژی عه‌سر. پاش نوێژکردن هه‌تا نوێژی مه‌غریب، به‌بێ پارو و منه‌ته‌وه. نه‌مه وای کرد خه‌لکی ناوچه‌که، نه‌خه‌سه‌له خه‌لکی دینه‌که‌ی جگه له باوه‌ریان به مه‌لا باشیه‌وه، به‌پیاویکی پیروزی له‌قه‌لم بده‌ن و به‌وپه‌ری شه‌وق و له‌خۆبیردنه‌وه خزمه‌تیا‌ن ده‌کرد.

بۆ بروای دلی دوو دلان له‌م رووه‌وه: پاش په‌نجا و دوو سال تیه‌په‌ر بوونی له‌سه‌ر وه‌فاتی پیاویکی گوندی چه‌غه‌میره‌م دیت ناوزه‌ی من بوو، به‌ژنه‌که‌ی گوت:

– ده‌زانی نه‌وه کوپی مه‌لای ره‌شه!

ژنه‌که‌ی دوا‌ی بارکردنمان له‌دایک بووبوو یه‌کسه‌ر پیریدا شانم و ماچی کرد –
نوسه‌ر.

گوزهران

خوالیخۆشبوو (حاجی جوکل ناغا) ی گوندی (قۆپیتان) هۆیداوه. جگه له ده‌غله‌که سالانه یه‌ک عه‌لبه (چه‌لتوک) ی ده‌دا مه‌لای ره‌ش و (فه‌تاح) ی براشی نیو عه‌لبه. به هه‌ردووکیان عه‌لبه برنجیکی زیاتر لیده‌ده‌رچوو. بۆ کوتانی چه‌لتوک مالی مه‌لای ره‌ش یه‌که‌م مانبوو، نه‌ک له‌ناوایی، له‌ناوچه‌ی که‌ندی‌ناوه‌دا (گرگزی⁽¹⁾) تایبه‌تی خۆیان هه‌بوو.

1- گرگزی: ده‌ستاری چه‌لتوک لیکردن.

خیزانی مه‌لاو کچی و به‌هاوکاری نافره‌تانی دراوسی سپیان ده‌کردو به
(جونی) یش له‌حه‌وشه‌ی خویمان هه‌بوو ده‌کوتا.

له‌سه‌ره‌تای چله‌کانی سه‌ده‌ی رابردودا عه‌ل‌به برنجیک له‌سه‌رتاپای نه‌ک ناوچه‌که،
بگره له‌سه‌رتاسه‌ری ده‌شتی هه‌ولیر، مه‌گر له‌هینده مالا ئاغان دونا په‌یدا نه‌ده‌بوو.

مائی مه‌لا جگه له‌مشه خواردنیان یارمه‌تی زۆر ماله هه‌ژارو بی ئه‌نویان دودا.
نه‌خاسمه نه‌خۆش بووایه. باشت‌ترین خواردن، بۆ نه‌خۆش ئه‌وسا (شۆربا برنج) بوو.

له‌سالی (۱۹۴۴) دا نه‌خۆشی گرانه‌تا له‌ناوچه‌که په‌یدا بوو. خه‌لکیکی زۆری
کوشت. له‌ناوایی چه‌غه‌میره پینج شه‌ش که‌س پینچوون. یه‌ک له‌ئه‌وانه کچیکی
جاحیلی ته‌ونکه‌ری مه‌لای ره‌ش. ئه‌وسا که‌م نافره‌ت ته‌ونی ده‌زانی. عه‌زیزی کوپیشی
گوینی چه‌په‌ی پی‌گران بوو.

کیژنکیشی له‌به‌ر ئه‌وه له‌کاتی نه‌خۆشیدا شۆربای برنجی زۆر درابووی، برنجی
له‌به‌رچاو که‌وت و هه‌تا مردن نه‌چوو هه‌ر زاری.

ویزای برنج زۆریش هه‌رکه وه‌رزی به‌هار داده‌هات مه‌پداره‌کانی ئاوایی له‌هه‌ر لاره
به‌رخه کوپه‌ی کوشتنه‌وه‌یان بۆ دهنارد. هه‌فته‌ی یه‌کیان ده‌کوشته‌وه.

سالانه‌ش نزیکه‌ی (۲۰) بیست بردیله = (شه‌که‌مه‌ری) زه‌کاتیان ده‌دایه. بۆیه ئه‌و
گوزه‌ران خۆشه‌ی مه‌لای ره‌ش هه‌یبوو باوه‌ر ناگرنت هیچ ماله مه‌لاو ئاغایه‌کی نه‌ک
ده‌شتی هه‌ولیر، بگره له‌باشووری کوردستان ئه‌و ته‌رزه گوزه‌ران و ژبانه خۆشه‌ی
بووبی‌ت. ئه‌مه‌ش بۆ پیاو باشی و به‌دینی و به‌خشنده‌یی خه‌لکی ده‌قه‌ره‌که
ده‌گه‌ریته‌وه.

ئاغازنه فاتمه

خزمه‌تی خوالیخۆشبوو ئاغازنه فاتمه ده‌رحه‌ق بئه‌ماله‌ی مه‌لای ره‌ش هه‌رگیزاو
هه‌رگیز به‌حیساب نایه‌ت و به‌هیچ شتیکی پر ناییته‌وه.

که بیزانیبووایه مائی مه‌لا نو‌قسانییه‌کیان هه‌یه ده‌لحاز به‌بی پینگوتن و داوا جیبه‌جیی ده‌کردو هه‌ر جارنش ده‌یگوت: (مامؤستا من هه‌رده‌م خزمه‌تکاری جه‌ناپتم. هه‌ر شتیکتان پیویست بوو من وه‌ک تای ته‌ورداس راوه‌ستاوم). هه‌تا له‌ژیاندا مابوو مائی ناغا که‌م و ژور درنیغان له‌خزمه‌تی مائی مه‌لادا نه‌کردوو. هه‌رکه نه‌و نه‌ما خزمه‌ته‌که به‌ره به‌ره کز ده‌بوو.

(قه‌ت قه‌ت له‌توانای قه‌له‌مه‌که‌م دانییه نه‌و چاکه‌و خزمه‌ته‌ی نه‌و که‌له نافرته‌مه‌زنه وه‌ک خوی بخاته سه‌ر کاغه‌زه‌وه. بویه به‌پیویستی سه‌ر شانی خومیدا ده‌نیم ناوی به‌ریزی به‌وپه‌ری شانازییه‌وه بخمه سه‌ر کاغه‌زو جیتریشم له‌م پرووه‌وه له‌ده‌ست نایه‌ت) - نووسه‌ر.

ژن هیئانی مامؤستا مه‌لا ره‌شید

خوالیخؤشبوو: مامؤستا مه‌لا (ره‌شید)ی موکوریانی سکرتریو... وه‌زیری ده‌سته راستی مه‌لای ره‌ش، له‌گون‌دیک ده‌بیته مه‌لا. ده‌یه‌وینت ژن به‌نیئت. ده‌چیته لای مه‌لای ره‌ش و داوای پاره‌ی لیده‌کات.

مه‌لای ره‌ش هیچی نابیئت و نه‌شیده‌ویست ناومیند ره‌وانه‌ی بکاته‌وه. له‌و روژانه‌شدا کابرایه‌کی ناوایی کچی خوی به‌شیربایی دابوو، مه‌لای ره‌ش پییده‌لئیت:

- ده‌ته‌وینت نه‌و پاره‌یه‌ت بو‌حه‌لال بکه‌م؟

پیاوه‌که به‌که‌یف خۆشیه‌وه ده‌لئیت:

- وه‌للا مه‌منوونیشته ده‌بیم.

- نه‌و پاره‌یه‌ی لاته‌ بده مه‌لا ره‌شید ژن پی به‌نیئت من هه‌رکه به‌ردیلم فروشت

پاره‌ی چه‌لالت ده‌ده‌مه‌وه.

کابرای تایه‌ن رازی ده‌بیئت و پاره‌که‌ی ده‌داته مامؤستا مه‌لا ره‌شید.

پرس پیکردنی دووهم

لەسالی ھاتنی (مستەر لایین) ئەندازیارکی بەریتانی بوو، بۆ دابەش کردنی زەوی و زاری ناوچەکە، چەند پیاوی ریش سپی و جوامیری ئاواپی (دیمەکار) و (چەغەمیرە) دەچنە لای مەلای رەش و دەئین:

- رات کووہ ئیمە دەمانەوئیت: زەوی خۆمان نەدەینە ناغا؟

مەلای رەش ڕوو لە دیمەکارییەکان دەکات و دەئیت:

- بۆ ئیوہ سەردەگرئت. ئەگەر ئیسک شکان کەوتە ئیوان ئیوہو ناغاکەتان، لەبەر ئەوہی خزمی یەکتەرن، ناچار دەبن پشتی یەکتەر بگرن، بەلام چەغەمیرەیی لەبەر ئەوہی خزمی یەکتەر نینە پەرتەوازە دەکن.

ئیتەر دیمەکاری بەقسەیان کردو زەویبەکانیان لەسەر خۆیان تاپۆ کردو چەغەمیرەیی ش زەویبەکانیان پێشکەش بە ناغا کرد.

مەسەلە یەکی شەری لەسەرەتای پەنجاگان

کابریەک لە ھەمان ئاواپی سوئند بە تەلاق دەخوات (بۆ ناغاگەیی ئیش نەکات).

(بەداخەوہ کارەکە لەیاد نەماوہ - نووسەر).

ئەوسا خوالیخۆشبوو شیخ کاکە لەدییەکە دەبیت و پێیدەئیت:

- بچۆ سەر کارەکەت تەلاق تەناکەوئیت.

کابراش بە قسەیی دەکات دەگەریتەوہ سەر کارەکەیی. ڕۆژیک مەلایەک وەبەر گوئی

سوئندخۆرە ھەلەدەدات و دەئیت:

- لاموایە تەلاقەکەت دەکەوئیت. بۆ ناچیتە لای مەلای رەش.

کابرا بەگوئی دەکات و دەچیتە ئاواپی چەغەمیرە. خوالیخۆشبوو (مەلا حوسینی

شەعل) موستەعیدی مەلای رەش دەبیت و لەشەرع ناگادار بوو. و دەئیت:

- مامۆستا ڕیم دەدەیت ئەمن شەرعەکەیی بکەم.

مه‌رکه مه‌لای رهش ریپینداو ده‌لئیت:

- له‌بهر نه‌وه ئیمانی به شیخ کاکه بووه ته‌لاقه‌که تا نه‌وساته ناکه‌وتووه، به‌لام له‌مه‌ودوا بچیته سهر کاره‌که‌ی ده‌که‌وئیت.

مه‌لای رهش نه‌وسا ده‌لئیت: (شه‌ه‌ل بردی) نه‌مه‌ خووی بوو نه‌گهر یه‌کئیک مه‌سه‌له‌یه‌کی له پیش بزانی بووایه.

نه‌و مه‌لایانه‌ی لایان خویندووه

نه‌مانه‌ ناوی هیندیکی که‌مه‌ له‌و مه‌لایانه‌ی لای مه‌لای ره‌شیان خویندووه:

(مه‌لا ره‌شیدی موکریان. مه‌لا عه‌لی عه‌ودالان. مه‌لا عه‌بدوللای چروستانی، مه‌لا عه‌بدولکه‌ریمی موده‌ریس. مه‌لا نه‌بووبه‌کری دووگردکان. مه‌لا موچه‌مه‌دنه‌مینی سویری. مه‌لا مسته‌فای بیلنگه. مه‌لا عه‌بدوللای سه‌قز. مه‌لا عومه‌ر مه‌ولوود دیبه‌گه‌یی. مه‌لا عومه‌ری که‌ور. مه‌لا موچه‌مه‌دی مه‌خموور. مه‌لا فه‌تاحی مه‌خموور. مه‌لا عه‌زیزی حوسینه‌ گه‌وره. مه‌لا نه‌حمه‌دی گورزه‌یی. مه‌لا نه‌حمه‌دی قه‌ره‌به‌ک. مه‌لا تاهیری که‌نداله‌ قه‌ل. مه‌لا سه‌لیمی دیبه‌گه. مه‌لا موچه‌مه‌دنه‌مین بایز. مه‌لا عومه‌ری مه‌رزان. مه‌لا عه‌زیزی قادر به‌له. مه‌لا نه‌بووبه‌کری شه‌رکان. مه‌لا عومه‌ری وه‌سمان. مه‌لا سادق که‌سه‌نه‌زان. مه‌لا قادری دیمه‌کار. مه‌لا زاهیری دیمه‌کار. مه‌لا قادری دازه‌خورما. مه‌لا عه‌بدوللای جانه. مه‌لا عوسمانی بیره‌عاره‌بان. مه‌لا عوسمانی جه‌عفر. مه‌لا سألحی جه‌عفر. مه‌لا ساییری مورته‌که. مه‌لا ساییری بیره‌عاره‌بان. ناوی ده‌یانیش له‌یاد کراوه.

باسی هیندیک لهو مه‌لایانه‌ی لایان خویندوو

مه‌لای زایهر

هرکه مه‌لای رهش له‌گوندی دیمه‌کار بارده‌کات خوالیخو‌شبوو مه‌لا (زایهر)ی دیمه‌کار، له‌عه‌شیره‌تی بندیا‌نه‌ی موسته‌عید ده‌بیت. دۆستایه‌تی زۆر به‌هیزی له‌گه‌لی مانی مه‌لای رهش هه‌بووه. ماوه‌ی دوو سال زیاتر هه‌موو پۆژی به‌یانیان زوو له‌دیمه‌کارپا که (٤٠) چل ده‌قیقه به‌پینان دووره، به‌سه‌رماو گه‌رماوه چووته مانی مه‌لای تایه‌ن. مه‌لا ژن هیشتا له‌نان کردن نه‌ده‌بووه‌وه ئه‌و حازر ده‌بوو. تا مه‌لاژن ده‌ستی به‌رده‌بوو ئه‌و چایه‌ی لیده‌ناو نان و چایه‌ی خۆی ده‌خواردو ده‌رسی له‌ماله‌وه ده‌خویندو مه‌لای رهش بۆ حوجره‌ ده‌چوو. و ئه‌ویش ده‌گه‌پراوه. هه‌تا ئه‌مپۆی حازریش ئه‌و په‌یوه‌ندییه‌وه له‌نیوان منداله‌کانی هه‌ردوولا هه‌ر ماوه. به‌تایبه‌ت له‌گه‌ل ریزدار (خالیدی) کۆره‌ گه‌وره‌که‌ی نامه‌شو‌ی گه‌رم و گوپ له‌نیوانیاندا هه‌یه.

مه‌لایه‌کی باکووری کوردستان

مه‌لایه‌کی ریش سپی له‌باکووری کوردستانی داگیرکراودا بۆ خویندن کتیبی (ته‌هزیب)ی (عیلمی که‌لام) ه‌له‌سه‌ره‌تای سییه‌کانی سه‌ده‌ی رابردوو ده‌چیته‌ لای مه‌لای رهش له‌دی‌ی دیمه‌کار. ده‌لێت من مه‌لامه‌و حوجره‌ی تایبه‌تی خۆم هه‌یه‌و ده‌رس ده‌لیمه‌وه فه‌قی هه‌رکه ده‌گه‌ینه کتیبی ته‌هزیب، من نهم خویندوو به‌جیم دیلن. چوو مه‌ خزمه‌ت مه‌لا سألح و مه‌لا عه‌بدوللا له‌شاری هه‌ولێر، چه‌ند ده‌رسیکم له‌خزمه‌تیان خویندوو. عه‌قلم نه‌یگرتوو. و هاتوو مه‌ خزمه‌ت جه‌نابت. مه‌لای رهش یه‌کسه‌ر ده‌زانیت له‌به‌رچی عه‌قلی ده‌رسی ئه‌و دوو مه‌لایه‌ی نه‌گرتوو. بۆیه‌ پێیده‌لێت:

- تۆ هاتوویت مونا‌قه‌شه‌ بکه‌یت، یان ته‌هزیب فیر ببیت؟

- به‌س بۆ ئه‌وه هاتوو مه‌ ته‌هزیب فیر بم.

- كه‌واته تاكو لای من ده‌خوینیت ته‌ماشای حاشیه‌ی قهره‌داخی مه‌كه.

- باشه سهرچاو.

پاش ته‌واو كردنی كتیبه‌كه به مه‌لای رهش ده‌لیت:

- وه‌للا ئه‌وانیش مه‌لان به‌لام تو‌زور زانتری.

- چون؟

- نه‌وان هه‌ر كه شه‌رحیان ده‌كرد له‌گه‌ل قهره‌داخیه‌كه‌ی ژیری نه‌ده‌گونجاو منیش

لام وابوو نایزانو نه‌مده‌سه‌لماند. به‌ناموزگاریه‌كه‌ی جه‌نابت بوم ده‌ركه‌وت

حاشیه‌كه به‌هه‌له‌ راقه‌ی كردوووه ته‌هزیبیکي باشت فی‌ر كردم.

مه‌لا عه‌بدو‌للا‌ی سه‌قز

خوالی‌خوشبوو: ماموستا مه‌لا (عه‌بدو‌للا‌ی سه‌قز) پرو له‌ شاری هه‌ولیر ده‌كات و

ده‌چیته خزمه‌تی نه‌فندی و پینده‌لین: - (ئه‌و مه‌لایه له‌ سه‌قزه‌وه هاتووته خزمه‌ت).

ئه‌ویش ده‌فهرموویت: (من ناماده‌م ده‌رسی پی‌ بلیم).

- قوربان: هاتووته‌هه‌ خزمه‌ت تاكو كاغه‌زیکم بده‌یتی بو مه‌لای رهش قه‌بوولم

بكات.

- چ له‌ كنه‌ من بخوینیت، چ له‌ كن ئه‌و هه‌ریه‌كه.

كاغه‌زیکي بو مه‌لای رهش ده‌نووسیت: (ئه‌وه خزمی خوته‌و به‌بی كاغه‌زی ئیمه‌ش

هه‌ر ده‌رسی پینده‌لینیت، به‌لام له‌سه‌ر داوای ئه‌و نووسیومه).

ئه‌وسا ئه‌و خوالی‌خوشبووانه‌ لای مه‌لا رهش موسته‌عید ده‌بن (مه‌لا عومه‌ر مه‌ولوود

دیبه‌گه‌یی و مه‌لا خه‌لیلی دووسه‌ره‌و مه‌لا عوسمانی جه‌غه‌ری و مه‌لا عوسمانی

بیره‌عاره‌بان).

هه‌ر كه ئیجازه‌ وه‌رده‌گرت مه‌لای رهش پینده‌لینیت: (مه‌چوه‌و لی‌ره‌ ببه‌ مه‌لا و من

كچی خومت ده‌ده‌می).

ئه‌ویش ده‌لئیت: (من زور مه‌منوونم به کچی جه‌نابت، به‌لام پیم خوشه بچمه‌وه ناو خزم و ئه‌قربا).

- په‌شیمان ده‌بیته‌وه.

- بۆ...؟

- ئه‌لئه‌قرب و که‌لعه‌قره‌بی.

ئه‌مه‌ش له‌سه‌ره‌تای چله‌کانی سه‌ده‌ی رابردوو ده‌بیت.

مه‌لا قادری دیمه‌کاری

خواییخویشبوو ماموستا (مه‌لا قادری بندیان) له‌گونه‌که‌ی خویمان (دیمه‌کار) له‌حوجره‌ی مه‌لای رهش ده‌ست به‌خویندن ده‌کات. هه‌رکه ده‌گاته پله‌ی موسته‌عیداتی ده‌چیته لای مه‌لای ناوبراو له‌دینی چه‌غه‌میره.

مه‌لای رهش له‌به‌ر دهرس گوته‌وه، نه‌سه‌فه‌ری ده‌کردو نه‌ده‌چوو تازیان. که‌چی ئه‌گه‌ر فه‌قییه‌ک خویندنی ته‌واو بکردبووایه دیمه‌کی بۆ ده‌دیته‌وه ده‌کرده مه‌لا.

هه‌رکه ماموستا مه‌لا قادر خویندن ته‌واو ده‌کات مه‌لای رهش له‌سه‌ر حسینی خۆی پاسیک ده‌گریت له‌ئاوایی (پونگینه‌ی هادی ئاغا به‌مه‌لای داده‌مه‌زرینیت.

له‌به‌رده‌می خه‌لکی گونده‌که به‌بالای هه‌لده‌دات به‌لام له‌یاد نه‌ماوه چیگوتوو. ته‌نیا ئه‌مه نه‌بیت، که ئه‌وسا ببوو به‌نیشته شینکه‌ی سه‌رزاران:

(مه‌لا قادری دیمه‌کاری عه‌له‌یهی روحه‌تولباری).

مه‌لا ئه‌بوویه‌گری شه‌رکان

خواییخویشبوو: ماموستا مه‌لا (ئه‌بوویه‌گری شه‌رکان) له‌دینی (دیمه‌کار) لای مه‌لای رهش ده‌خوینیت. ده‌ستی تووشی جو‌ره خرووشتیکی دیت. موسته‌عیده‌کانی هاو‌ریی به‌مه‌لای رهش ده‌لئین (ده‌بی دهری بکه‌یت).

ئه‌ویش پییده‌لیت: (مه‌لا ئه‌بووبه‌کر براکانت قیزت لیده‌که‌نه‌وه‌و ده‌لین: ده‌بی
برۆیت).

به‌مه‌ ناچار ده‌بی‌ت بروت.

دوای راپه‌رین مامۆستای ناوبراو سه‌ردانی خیزانی مه‌لای رهش کرد له‌شاری
هه‌ولیر. پووی له‌ مه‌لاژن کردو گوتی:

- داك مه‌لاژن: مه‌لا ئه‌بووبه‌کرو مه‌لا چه‌مه‌ده‌مین له‌ترسی مردن منیان به‌ده‌رکردن
دا، که‌چی مه‌لا ئه‌بووبه‌کر به‌ سه‌ره‌تانی خوین چوو. و مه‌لا چه‌مه‌ده‌مینیش
به‌سه‌ره‌تانی قورگ، منیش هه‌روا ملم ئه‌ستووور ده‌بی‌ت.
پاشدان گوتی:

- له‌ناوچه‌ی خۆمان خۆم له‌ناو مه‌لاکان هه‌لده‌کی‌شاو ده‌مگوت: (من
جهمع‌ولجهمیع)م له‌خزمه‌ت مه‌لای رهش خویندوووه‌و ئیوه‌ش لای جه‌نابی مه‌لای کۆبی،
بایزاین کامه‌مان باشتری ده‌زانی.
گوتی: من باشترم ده‌زانی.

مه‌لا فه‌تاح

خوالی‌خۆش‌بوو مامۆستا مه‌لا فه‌تاحی مه‌خموور دایکی له‌گه‌ل خیزانی مه‌لای رهش
نامۆزا بوون. په‌یوه‌ندیان زۆر به‌هیز بوو. ناوبراو لای مه‌لای رهشی ده‌خویند.
منداله‌کانی مه‌لای رهش کوپو کچ له‌ خۆشه‌ویستیان پینان ده‌گوت: (کاکه‌ فه‌تاح).
له‌لایه‌ن خیزانی مه‌لای رهشه‌وه‌ زۆری ریز ده‌گیرا. ئه‌ویش مه‌لاژنی به‌گه‌وره‌ی
خۆیدا ده‌نا.

هه‌رکه‌ خویندن ته‌واو ده‌کات مه‌لای رهش له‌گوندی (په‌رکانه‌)ی جه‌میل ناغای
کرده‌ مه‌لا.

مه‌لاژن له‌گه‌ل عه‌زیزی کوپی ئه‌وسا شه‌ش شه‌وت سالان بوو ژنی له‌گوندی
(حوشترالووک)ی قه‌راج، به‌مندالیه‌وه‌ ماره‌بری بوو گواسته‌وه‌.

ئەو خۆشەویستییه بەردهوام بوو. تا عەزیز بەمنداڵی بۆ خۆیندن چوووە حوجرە ی ئەو. کەچی رازی نەبوو. و گوتی (کوو دەبی عەزیزی پلکم بەهیه لە حوجرە بیئت) بریدییهو ماله‌وه.

خیزانەکە ی خوالیخۆشبوو دایکی جەباری بەفەخرو شانازییهووە خزمەتی عەزیزی دەکرد. هەر جاری پینیدەگوت: (هەر ئیشیکت بوو بە من بلی تاکو لووت جیبەجی بکەم).

ئەو پەیه‌ندییه پۆژ بەپۆژ پتەوتر دەبوو. هەرکە ناوبراو بوووە مه‌لای مه‌خموور مه‌لاژن ناوہ سەردانی دەکردن و هەر جاری بە بیست شەو مانگ ئیزنیان نەدەدا.

مه‌لا سەلیم

خوالیخۆشبوو ماموستا مه‌لا (سەلیم) ی دیبەگە لەحوجرە ی مه‌لای ره‌شی دەخویند.

پینش ئەوہی ئیجازە ی مه‌لایەتی وەرگرت، خوالیخۆشبوو (حەسەن ناغا) ی دیبەگە ی بەری خۆرئاوا پیاویکی بەدین و رۆشنیرو ئەودانی زاناو مه‌لایان بوو، جەواب بۆ مه‌لای ره‌ش دەنیریت هەر موستەعیدیک ئیجازە ی وەرگرت بینیرە لای من دەیکەمە، مه‌لای گەرەکی خۆم.

زۆری نەبرد مه‌لا سەلیم ئیجازە ی وەرگرت و مه‌لای ره‌ش بە مه‌لایەتی لەگەرەکی ناغای ناوبراوی دامەزراند.

خوالیخۆشبوو ماموستا مه‌لا (ئیسماعیل) ی دیبەگە زۆر لەبەر دل دەبیئت. چونکە تا ئەو پۆژە مه‌لایەتی ئەو گەرەکیشی دەکرد. مه‌لای ره‌شیش بی ناگابوو.

هەرکە مه‌لای ره‌ش وەفات دەکات نایەئیت مه‌لا فەتاحی برای، کە پینشتر باس کرا تازییه‌کە بکات. پاش ماوہیەک. دلی بەروەست نادات، بەدزی مه‌لا ئیسماعیلی برای دیدەنی مانی مه‌لای ره‌ش دەکات و تەوازوش دەخوازتەوہ.

ماموستا مه‌لا سه‌لیم له‌ناست مه‌لای رهشی ماموستای زۆر به‌وه‌فابوو، دوو جار بۆ عیلاجی چاری له‌گه‌نی چوو بۆ شاری موسل.
هه‌رکه زانی مه‌لای رهش گوزهرانی له‌بار نییه، له‌گه‌ل خوالیخوشبوو هه‌سه‌ن ناغای گۆزین مه‌لای رهش له‌دی نی مورتهکی عه‌ل ناغا داده‌مه‌زینن.

ئهو مه‌لایانه‌ی ئیجازه‌یان لا وه‌رگرتوو

مه‌لای رهش ئیجازه‌ی زۆر مه‌لایانی داوه، به‌لام که‌میکیان له‌یاد ماون:
(مه‌لا سه‌ید غه‌فووری مه‌لاکاغا. مه‌لا سه‌لیمی دیبه‌گه. مه‌لا که‌ریمی ناسری. مه‌لا نه‌حمه‌دی گۆمه‌گرو. مه‌لا سولیمانی شه‌ریفه‌ قیت. مه‌لا عومه‌ری حاجی مه‌حموود.
مه‌لا عومه‌ری چۆمه‌زه‌رده‌رو مه‌لا عه‌بدوئلا‌ی سه‌قزو چه‌ندی تر که له‌یاد نه‌ماوه.

ئىجازه‌دان

ئىجازه‌ی مه‌لایه‌تی له‌بریتی (شه‌هاده‌ی ته‌خه‌روج) ی ئه‌مڕۆ بوو.
له‌شێوه‌ی ته‌ریقه‌تی شیخان له‌پیغه‌مبه‌ره‌وه (د.خ) پشت به‌ پشت هاتووه‌ته‌ خواره‌وه، تاده‌گاته ئه‌و مه‌لایه‌ی ئىجازه‌که‌ی ده‌دات.
مه‌لا پله‌ی زانیاری مه‌لایه‌تی هه‌رچه‌ند به‌رز بیست و ته‌دریس بکات، ناتوانیت ئىجازه‌ بدات، تا ئىجازه‌ی له‌مه‌لایه‌کی تری موجاز وه‌رنه‌گرت.
هه‌ر فه‌قییه‌ک ئىجازه‌ی درایی، واته‌ ماموستا که‌ی کردی به‌ موفتی و ده‌توانیت له‌نیو موسلمانان فتوانات.
هه‌رکه ئىجازه‌که‌ ده‌درا چه‌ند پۆژ پيشتر وه‌ک زه‌ماوه‌ند له‌دوای فه‌قی و مه‌لای گونده‌کانی ده‌وروبه‌ر ده‌گنێردراوه. موسته‌عیدیک یان چوار پینج موسته‌عید ده‌یان توانی به‌یه‌که‌وه ئىجازه‌ وه‌رگرن.

ئىجازەتتە

ئىجازەتتە لىپىكەوتى (۱۹۴۹/۱۱/۳) دا لەگۈندى چەغەمىرە درا. موستەئىدەكە خوالىخۇشبوو (حاجى مەلا عومەرى شىروانى) بوو. لەدوای فەقى و مەلای ئەو گوندانە گىردراوہ: (لەيپان، قەپلان، سەرگەرەن، پەلکانە، قوچ، سەر بەشاخ، جاستان، كەندالە قەل، لاوەر، كەندال، كۆزەپانكە، عەوینە، دووسەرە، عاللا، سوورپىژە، شىخ شەوان و تەلەلخىم).

مەلای ئەو گوندانەى فەقىيان نەبوو. و چەند كەسانى ديارى ناوچەكە. دوو شەوو دوو پۇژ، يان دوو پۇژو شەوئىك مانەوہ. جگە لە خەرجى و خواردى مىوانەكان جوبەو مەندىل (عەمامە)ى موستەئىدە موزاژەكە لەسەر خوالىخۇشبوو (كانەبى ئاغا) بوو. تا دەستى كورت بوو. تواناى مەسرفەى ئىجازە دانى نەبوو، ئەو خوالىخۇشبووانە (حاجى جوكل و فەتاح ئاغا)ى براى يارمەتياں دەدا. ئەمەش هىماى پياو باشى و بەدىنيان بوو. ئەگەرنا چ مەجبور نەبوون مەسرفە بكەن.

پۇژى (۱۹۴۹/۱/۲) دانى ئىوارە مىوانەكان هاتن.

رەوشت وابوو ھەر كە مەلاو فەقى مىوانەكان دەگەيشتنە بەرناوايى دەستيان بە بەستەو مقام گوتن و چەپلە لىدان دەكرد. فەقى خانە خوئيەكانىش بە بەستەو چەپلەوہ پىشوازيان دەكردن. ئىوارەى يەكەم شلەساوار بە گوشت بوو. بەيانى نان و ماست و ھىلكە، نيوەپۇش پلاو برنج و گوشت.

سەرپەرشتى خواردنەكەو كابانى راستەقىنە خوالىخۇشبوو ئاغاژنە (فاتم) بوو. بە ئەنقەست لەحەد زياترى چىشت دروست دەكرد.

من بە خۇم لەديار بووم پىيان گوت: (يەكجار زۇرەو خەسار دەبىت). ئەوئىش گوتى:

– با زۇر بىت لەلايەك نوقسانىمان نايەتەوہ سەر، لەلايەكى دىكەوہ ئەوہى ماوہ بەسەر دەورو جىرانان دابەش دەكەين.

هیچ جۆر ئەركىك لەسەر شانى جوتیاران نەبوو. تەنیا نوین و قاپ و قاچاخ لەئاوایی خڕدەكرانهوه، یاخو ئەگەر دنیا سارد بووایه، لەدیوه خان و حوجره كان جینگا نەبووایه، چەند كەسانىك بۆ نووستن بەسەر ئاوايى دابەش دەكران.

رۆژى يەكەم دواى نوێژى عەسرىەكیان كرده پاشا و كلاًوێكى درێژى رەنگاوپرەنگیان لەسەرناو لای سەرەوهى وێنەى دەستىكى لىكرابوو. لىنى نووسرابوو: (يد الله فوق ايديهم).

دوو كەس بوونە وهزىرى دەست راست و چەپ. يەكێكىش بەر دەستی دەكردن و سەرپەرشتى ئاھەنگەكەى دەكرد. واتە عەریف (حەفل) بوو.

ئەو كەسەى بوو (پاشا) خوالیخۆشبوو مامۆستا مەلا (خدرى شەمامەرۆ... وهزىرەكانیش ئەو خوالیخۆشبووانە بوون: مامۆستا مەلا (موحومەدى شىروانى و مامۆستا مەلا شەریفى عاللا) بوو.

سەرپەرشتكەرەكە خوالیخۆشبوو مامۆستا مەلا (موحومەدى عەلیاوه) بوو. ئەوانەى لەئاھەنگەكەدا بوون، بەلاییدەو خۆی و خەلكى ئاوايى بوونە. سى چوار ریز. ریزی پینشەوه پاشا و وهزىرەكان بوون. لەپشت پاشادوو فەقى خەنجەرى رووتیان بەدەستەوه گرتبوو. فەقییەكیش بۆرپیەكى سەماوهرى لەجیاتى (مەدفعەى) بەدەستەوه بوو. و لەدواى خەنجر لەدەستەكانەوه دەپۆشت.

چەند فەقییەكى بەوهج كورتهكیان لەبریتى بەنتلۆن لەبەر كردبوو. و كلاًویان بى جەمەدانى بەوهرگەرايى و لاتىوى لەسەرنا بوو، هەریەكەیان پششتىنىكى بەتوندى بادابووهوه. تەرزى قامچیان لىكردبوو. ئەوانە (زەفتیە- شورته) بوون و بەرپرسى رىك و پىكى ریزەكان و نەیاندهمىشت بە هیچ جۆرىك كەس بەملاو بەولادا بىت و بچىت. یان بە پىش ریزی پاشا بكەوێت. هەر كەسىك پەپرەوى پىچەوانە بووایه بە قامچیان دەیان بردهوه ریزەكان. قامچیشیان بە هەر كەسىك بكەوتبووایه جىگاكهى شووى دەبەستا. بۆیه كەس تاساى نەدەكرد ریز تىك بدات.

دوو فەقێی تر هەریەکیان لەجیاتی (رەشاش) بۆی سەماواریان لەدەست
گرتبوو. و ناویان پێ بەردە وردە کردبوو. هەرکەسێک، یان مندالێک بە پیش
بکەوتبووایە، دەکەوتنە دواى و بەبۆرییەکان بەردەکانیان تێدەگرتن وەك رەش
خۆرەخێران لێو دەهینا.

دکتۆرێک، فەراشێکی لەگەڵدا بوو. و سینێک لەسەر سەری فەراشەکە بوو. و
کەلوپەل و دەرمانی تێدا بوو. کە بریتی بوو لە (ئاردو هەویرو رەژوو = خەلوزو قشپیل...
مەسینەیهکی پێ ئاوو بۆرییەکی سەماوە).

پێزی پیشەوێ چەپڵەیان لێدەدا بەستەیان دەگوت. لەپێزەکانی تر هەر چەپڵە
لێدان بوو. بەم جۆرە فیتە بەدەورەیهکی هەر چوار لای ئاوی یان کرد. تا هاتنەوێ
ساکە گۆرێکی نزیك حوجرە. لەو کاتەدا بەفەرمانی زەفتیەکان لێکرا بە خەری و یەك
پێز دانیشتن. لەبەر قامچی زەفتیەکان کەس نەدەوێرا لەجینگەى خۆی هەستیتەوێ
پێزەکە تێک بدات.

سێ کورسیان لەپاڵ یەكدانا. کورسی ناوەراست بۆ پاشا و دوو کورسیەکی دی
وەزیرەکان لەسەری دانیشتن.

دوو خەنجەر لەدەستەکان لەگەڵ مەدەعجیبەکە لەپشتەوێ پاشا راوەستان و دوو
رەشاش لەدەستەکان لەملاو لەولا.

دکتۆریش کەلوپولی خۆی لەنزیك ئەوان دانا و لەسەر کورسیەك دانیشتن.

زەفتیەکان هەر چاویکیان کردبوو چوار چاوە بەدا یەکیك بێتە ناوێراستی
یاربەکە، یان هەستیتەوێ.

بەفەرمانی پاشا. جگەرە پیشکەش بە پیاوماقوول و مەلا گەرەکان کرا. بریتی
بوو لە چیلکە دارێکی باریك کەرته قەرسەقوولی پێوێ کرابوو. دەبووایە قومیش لێ
بدەن. تا یەکیك لەکاتی قوم لێدانا گوتی:

– (بەح.. توتوتنیکی چەند خۆشە!.. بۆندارێشە).

عەریف حەفلەکە لەناوەراستی عەشاماتەکە راوەستا و پێ بەزار هاواری کردو

گوتی:

- (مژده، مژده نهی خه لکینه، مزگینیه کی زور خوش، له وه تی دنیا دنیا به
حکومه تی وهک نهو حکومه تهی نیمه دادپه رهرو عادیل نه هاتووه ته سه رپوی زهوی.
به لام به داخه وه (قه وان) ی یه کجار زوره و (گولله) شی نییه. بویه پیویستی زور به
پارهیه. جا نهو که سانه ی دهوله مندو پاره دارن و دهیانه ویت حه قیک بکه ن به ناحق،
یان به پیچه وانه وه با بیه پیش و ده رگای حکومت بو نه م جور که سانه هه رده م
له سه ر پشته و نیمه زور به شانازییه وه پیشوازیان ده که یین و به زووترین کات
کاروباریان بو راده پهرینین، به لام نهو که سانه ی رهش و پوت و بی پاره نه و زولمیان
لیکراوه رهزایان لای ده سه لاتداران قورس و گرانه و پیویست به هاتنیان ناکات و
داواکانیان پشت ده خریت.

شکایه ت

یه کیک چووه لای پاشاو شکایه تی له کانه بی ناغای گوندی کردو گوتی: (کانه بی
ناغا که ری منی فساد کردوه).

زه فته یه کان چون که ره که، بریتی بوو له کابرایه ک و له گه ل کانه بی ناغا یان هینا.
دختور له هه وه له وه کابرای بیووه که ره له سه ر پشت راکشانندو به بوپی سه ماوه ر
برده نیو لنگانی و فه حس کردو گوتی: (به لئ راسته هه ردوو شته که ی کردوه ته یه ک
ده بی تیمار بکرت).

دختور ده می خوی پر نارده و ناو کردو سه ری بوپییه که ی به نیو ده لینگی شه لواری
برده نریک عه وره تی و نه وه ی نیوده می پرژانده نیو گه لانی و چه ند قله قشپلی دایه و
گوتی: (ده بی نهو حه بانه بوژی سی جار بخویت).

کانه بی ناغایان هینا و له سه ر گازه ره ی پشتیان دریز کرد.

خوینهری هیژا سهیری نهو دیمه نه بکه: (ناغای گوندیکی سه ت مالی و ناوداری
سه رتا پای ناوچه که وه جه سه ت زور گه وره، له ناوه راستی عه شاماتی خه لکه که وه، له سه ر

تیهله قه ی پشت راکشاوه و فهقیه کی لاییده و نه ناس لنگی بَلند کردوه ته وه و بۆری سه ماوه ری له نیو گه لانی ناوه. نه و جا له جیاتی تیگ بجیت و تووره ببیت شانازی پنه وه ده کرد.

نه و خزمه تی ناغاواتی دزه یی، به تایبه تی بنه ماله ی بایزو خوالیخوشبوو (سلیمان ناغا) ی دیبه گه، هی فهقی و مه لایان کردوه باوه ر ناکه م له سه رتا پای کوردستانی گه وره نه و خزمه ته کرابیت.

نه و په یوه ندیبه به هیزو خوشه ویسته ی نیوان ناغا و کرمانج و مه لا و فهقیان: به سه ره لاندانی شارستانیته، سه ره تاکه ی ده رکه وتنی ته ره کته رو ده راسه بوو بۆ هه تا هه تایه ته فرو توونا بوو - نووسه ر.

شه و پاش نوژی عیشا دوو یاری کرا:

یه که م: (ورچ و مه یموونانی).

نه مه ش به م چه شنه بووه: دوو فهقی وه ک گیاندار داوه را بوونه وه یه کیان پاشه لی نه ویتری گرتبوو. و جاجمیکیان به سه ردا دابوون گویا ورچه. په تیکیان له ملی نه وه ی پینشه وه کردبوو. یه ک سه ر په ته که ی به ده ستیکه وه و به ده سته که ی تری شوله دار.

یه کیکی تریان ده م و چاویان به ته نی ره ش کردبوو گویا: مه یموونه و په تیکی له مل و سه ری نه ویش به ده ست یه کیکی تروه بوو.

نه وه ی ورچه که ی له ده ست بوو به شوله داره که له پشتی ورچه که ی ده داو مقامیکی: (به داخوه له بیرم نه ماوه.. نووسه ر) له گه ل ده گوت: ورچ و مه یموونه که به نزمی مقامه که هه لده په رین.

هه لپه رینی مه یموونه که بۆ پیکه نین بوو، که چی هه لپه رینی ورچه که ته نیا بۆ نه وه ی بوو پیهله قه ی له و که سانه ده دا له ریزی مه جلیسه که وه چوار چمکی دانیشتبوون. واته جینگه یان زور گرتبوو. با پیایوی ناوداریش بووایه. بویه که س نه ده ویرا له سه ر چۆک بترازیت، که جینگه ی زور نه ده گرت دانیشیت. دوا جار له کاتی کۆتاییدا مه یموونه که خۆی هه لدا به سه رپشتی ورچه که و چوونه ده ره وه.

دووم:- (ناشه وانانی).

هرکه پرنزی خه لکه که پرنکخراو به پرنکی دانیشتن ناشه وانانی دهستی پینکرد.
کابرای ناشه وان (فه قنیه ک بوو). بو شه وهی ورگن دیارینت بالیفیکی له سهر زگی
خوی دانابوو. له ناوه نندی خه لکه که له سهر گازهره ی پشت لی نووست. کورپنکی
میردمندال هه بوو له دیار ناشه که (دوو سی ته نه که یان) له سهر یه ک دانابوو. دانیشتن.
باوکیشی پرخ و خوری خوی بوو.

یه کیگ هاته لای کوره که و گوتی: (من باراشه پیرم و هاتوومه باراش لی بکه م).
کوره به دار وهرگه پرا ورگی باوکی و هر جاری لئیده داو دهیگوت: (بابه، بابه)، تا
به خه بهری دهینا و دهیگوت: (ههسته باراش هاتووه).

ناشه وان پووی له باراشه پیر کردو گوتی: (باراشه کهت چیه و له چیت بار کردووه؟).
باراشه پیر گوتی: (باره کهم نیسکه و لاخه کهم گیسکه).
ناشه وان به پرووگرژییه وه گوتی: (ناشه کهم به رده کانی کولن و بیرازیان دهوینت.
نه مرو پیم ناکریت).

باراشه پرنکی تر هات و گوتی: (باراشه کهم مزاشه و لاخه کهم جاشه).
ناشه وان نهویشی به چه شنی سهره وهی به پرنکرد.
یه کیکی تر هات و گوتی: (کهرم پینه و باراشه کهم جویه).
ناشه وان به هه شتاوییه وه گوتی: (ماکه ره، یان نیره که ره؟).
- نیره که ره.

نهویشی به ناومیدی ره وان کرده وه.

دواچار یه کیگ هات و گوتی: (باره کهم گه نمه و که ره که شم ماکه ره).

یه کسهر قیت بووه وه و باراشه که ی له گه ل هینا خواره وه و کوره که و باراشه پیره که ی
به باراش لیکردن خه ریک کردن. به خوشی چوو گز ماکه ره که، بریتی بوو له پیاویک.
هرکه باراشه پیره که دیته دهره وه و دهیبینیت و ده لیت (کوره شه چ ده که یت!؟).
ناشه وان یه کسهر. رووه و قیبله، له سهر چوک داده نیشیت و ده لیت: (التحیات
والمبارکات...).

پۇرۇى دوایى چىشتانىكى قايم خەلكەكە لىكرا لەسەر سەكۆى دیوہخان دانىشتن. موستەعیدە موزازەكە: خوالىخوشبوو: (مامۇستا مەلا عومەرى شىروانى) بوو. پاش خوشوشتن و سەرو ریش تاشین بۇ یەكەمجار جوبەى لەبەر كرددو مەندیل و كلاًویكى سىپى لەسەر ناو لەناوہراستى خەلكەكە، لەسەر رایەخىك، بەرامبەر بە مەلا موزیزەكە. مەلای رەش بوو، دانىشت.

یەككى دەنگ خوش نەختىك قورئانى پىرۇز خویند. پاش قورئانەكە مەلای رەش لەسەر چۆك ئىجازەنامەكەى بەدەنگىكى بەرزو رەوان. دوای ئىمزاكردى خویندەوہ بەعەربى.

ئەمەش ئىجازە نامەكەى بەزمانى عەربى. دوای مۇركردنى لەلايەن سى مەلای موزیز. كە ئەمانە بوون: (مامۇستا مەلا ئەبووبەكرى دووگردكان و مامۇستا مەلا ئىسماعىلى دىبەگەو مامۇستا مەلا موحەمەد شىروانى). ئەمەش لەپۇرۇى (۱۹۴۹/۱۱/۳) دا بووہ:

((...)) أما بعد فيقول خادم تراب اقدام العلماء والفضلاء (فقر العباد الى الله الغنيّ احمد بن عبدالرحيم الموسوم بالباني ان العلم لواء قدره موضوع لا يوضع. وإن ممن اهتدى بنور الله الى الصعود في نماذج هذه المرتبة دون أقرانه ونجلى عليه انجم السعود من رصد النظر الى هذه المنقبة دون اخوانه نائل هذه النميقة وحاصل هذه الوثيقة العالم العامل والفاضل الكامل قد بذل شطر أيام دهره وصرف معظم ريعان عمره نحو اقتناء شوارد الرسوم العقلية واجتناب العلوم النقلية وطوى رداء شباباه لأحراز الفنون وجاب مغاوز الشدائد للوصول الى السر المكنون. ثم صاحبنا مدة من الأزمان وبرهة من الأوان. واشتعل فيها عندنا بقراءة كتب معتبرة. مطولة ومختصرة. حتى تحقق لدينا انه عرج معارج التحقيق واعتلى على سنام مدارج التدقيق. وقد التمس من الفقير المعترف بالذنوب والحقير المقترف للخطايا والعيوب ان يجيزه بتدريس العلوم ونشر الرسوم وذلك منه حسن ظن وان كنت لست أهلاً لأن الحق بالعلماء في علم من العلوم وفن فسارعت لسؤاله وبادرت الى تحقيق أماله برجاء الانتظام في سلك العلماء الأكابر فأنجزنا له تدريس فوائد من الفروع والأصول وبسط

موائد الرسوم من المنقول والمعقول. وشهدنا له بالفضل التام. وانه حقيق لان يعد من الاعلام كما اجازني رديف المتقدمين وامام المتأخرين وحيد اوانه وفريد زمانه العالم العامل والحرر الكامل الجامع بين علمي المنقول والمعقول. السائر ذكره الجميل في كل قطر سير المثل السائر قدوة الأنام وعمدة الاسلام استاذي ومولاي ومن تشبث بأذيال افادته يداي المرحوم بكرم ربّه الخفيّ الجليّ ابوبكر كجك الملا الأربلي...)).

مدرس چهغه ميره.

احمد عبدالرحيم - نيمزا.

اصادق على توقيع المدرس.

مدرس قبلان - نيمزا.

لقد حضرت الأجازة وصادقت عليها - مدرس ديبه گه اسماعيل محمد - نيمزا.

انا شاهدت بما حواه ولم يتفوه به احد عن هواه - الكويسنجق ابوبكر - نيمزا.

له ۱۹۴۹/۱۱/۳ دا بووه.

له ئيجازيه كي ديبه گه

له شاروچكه ي ديبه گه ئيجازيه مهلايه تي ده درا. لاي پاشا شكايه ت له مهلاي رهش

كراو هيتايانه حزوور پاشاو گو تي:

- مهلاي رهش ده لئين: تو بو جاسوسي هاتوويت؟

- نه فه ندم نه گهر بو جاسوسي بووايه لهو كويزه ديبه نه ده كه وتمو سائيك،

دوان، بو ئيخباري بردن هر ده چوموه.

- دياره له برسان هاتوويت؟

- نه گهر له برسان بووايه هر به ته نيا نه ده هاتم خه لكي تريشم له گه ل ده هات.

- نه دي بوچي هاتوويت؟

- زانیم شاری ههولئیرو دهوروبه‌ری (دارولجه‌هله) و هاتووم عیلم و عیرفان بلاو بکه‌مه‌وه. سوپاس بو خوای مه‌زن هه‌تا ئه‌م‌بو عیلمیکی زۆرم بلاو کردووه‌ته‌وه.

پاشا هه‌رکه وه‌لامه‌که‌ی بیست و گوئی:

- که‌واته بپوون خه‌لاتی بکه‌ن و به‌پیزه‌وه بیبه‌نه‌وه شوینی خوئی.

پارچه‌ه‌سیرنکیان له‌پشت قایم کرد. گویا جوبه‌و خه‌لاتی پاشایه.

چوار زه‌فتیبیه‌ی پاشا به‌رمالئیکی نوئیزیان راخست و مه‌لای ره‌شیان له‌سه‌ر داناو

به‌چوار ده‌سته‌و ده‌نگی (فر... پ... ر) گویات ته‌یاره‌یه‌و بردیانه‌وه شوینی خوئی.

ریبا جه‌لال کردن

ئاغایه‌ک، دوی تاپوکردنی زه‌وی و زاری ناوچه‌که سالی (۱۹۳۷-۱۹۳۸) دا له‌لایه‌ن (مستر لاین) و له‌ مه‌که‌مه‌دا شکایه‌ت له‌دوازده (۱۲) جوتیاری گونده‌که‌ی خوئی ده‌کات. زه‌وییه‌کانیان له‌سه‌ر خوئیان تاپو کردبوو. و سویند به‌درو ده‌خوات: (من به (۳۰۰) سی سه‌ت دینار زه‌ویی ئه‌و دوازده که‌سه‌م کریوه). مه‌که‌مه‌ش بریار ده‌دات: یان (۳۰۰) سی سه‌ت دیناره‌که‌ی ره‌ت که‌نه‌وه، یان زه‌وییه‌کانتانی بده‌نی. ئه‌وه‌نده پاره‌ش له‌سه‌ره‌تای چله‌کانی سه‌ده‌ی رابردوودا به‌ جوتیاره‌کان په‌یدا نه‌ده‌کرا.

جوتیاره‌کان په‌لیان له‌ عه‌ردی براو نه‌یانده‌زانی چوون زه‌وییه‌کانیان له‌ده‌می گورگ ده‌ریاز بکه‌ن.

پیاوی لی‌زان و دنیا‌دیته‌ی ده‌وروبه‌ریان وه‌به‌رگوییان هه‌لده‌ده‌ن و:

- (پیاوین زه‌وییه‌کانتانی مه‌دوئینن و بپوون لای حکومت به (۳۰۰) دینار له‌ره‌ه‌نی دانئین).

ویستیان بچن، به‌س بیستبوو یان: (زه‌وی له‌ره‌هن دانان به‌ پاره‌ پیبایه). ئه‌مه‌ش ئه‌وسا گه‌لی کورد خوئیان زۆر لینه‌پاریزت. له‌چه‌ند مه‌لایان پرسسی به‌ هیچ جوئیک

رئیان نەدان. بەمە پێیەکیان کەوتە پێش و پێیەکی تر کەوتە پاش. دواى مشوور خواردن و تەکبیریکی زۆرەو چوار پینجیکیان دەچنە لای مەلای رەش و یەكسەر پێیان دەنێت:

- تا زوو و زەویەکانتان لە قیس نەچوو بەرۆن لەرەهەنی دانین. هەر کەس گوتی: ریبایە بلین: (مەلای رەش فتوای بۆ داوین). بەم تەرزە زەویەکانیان رزگار دەکەن.

فتواکە

هیندیك له ئاغاكان به فتواکەى مەلای رەش شیت و هار دەبن و لەسەرانسەری ناوچەکیان بلاو کردەو: (مەلای رەش: ریبای حەلال کردووە).

بۆ ئەوێ بەسەر مەلای رەشدا زال بێن و ریسوا ببیت. کۆبوونەوێکی گەرەیان بەگشت مەلاکانی ناوچەو دەورەبەری دەکەن.

مەلای رەش لەنیو مەلاکاندا دەنێت:

- بەئى من فتوام داوهو پیموتن: (لەبەر ئەوێ زەویەکانیان هۆی ژيانیا نهو هۆی تر نییە پى بژین. دروستە لەرەهەنی دابنن).

ئەمەش یەكسەر لەلایەن ئەم خوالیخۆشبووانە (مەلا مەعسومی کۆیی و مەلا ئەبووبەکری دووگردکان پەسند کرا). لەئەنجامدا بۆچوونەکی مەلای رەش سەری گرت.

(لەبەر باری کۆمەلایەتی نەمانتوانی: ناوەکان بلین.. نووسەر).

پارە کۆکردنەو

سالی (١٩٤٤)ی زایینی (گرانەتا) لەناوچەیی کەندیناوہ بلاودەبیتەوہ مال ھەبوو دەرکەیی پتوہدرا. لەگوندی چەغەمیرە دایک و کوپو کچیکی کوشت. کیزی مەلای رەش جاحیل و تەونکەر بوو، ئەوسا ئافرەتی کورد بەدەگمەن تەونی دەزانی وەفاتی کرد.

عەزیزی کوپیشی گوینی چەپەیی بەگرانەتا کە پتوہ.

لەبەرئەوہ ئەو خوالیخۆشبوانە: (حاجی جوکل و فەتاح ئاغا)ی برای (کانەبی ئاغا) سالانە لە عەلبە برنجکیان پتر دەدا مەلای رەش، خواردنیش ئەوسا زۆر کەم بوو. و باشترینی شۆریا برنج بوو. دەست ھەموو کەس نەدەکەوت. لەکاتی کەتنی مندالەکانی مەلای رەش شۆریای برنجیان زۆر دەدرایی کچیکی لەو پۆژەوہ برنجی لەبەرچاو کەوت و ھەتا مردیش نەچووہ سەر زاری.

ئا.. لەم تازیدەدا مەلا ناودارەکانی شاری ھەولیرو دەوروبەری دەچنە لای مەلای رەش و دەلین:

(دەبی) لەگەلمان بیت ھیندە پارە لەو گوندانە کۆکەینەوہ پی بچینە بەغداو ئیمتیحانی فەقییان نەھیلین و مەعاشیش بۆ نیمەیی مەلای بپردیتەوہ).

مەلای رەش دەلایت: (من معاشم ناوایت بەلام لەبەر ئەوہ خزمەتی فەقیانی تیدایە نامادەم).

دی بەدی دەگەرین. لەناوایی (گابەلەکە) گوندیکە لەناوچەیی کەندیناوہ، میوانی دیوہخانی خوالیخۆشبوو (حاجی سادق) پیاویکی بەخشندەو ناوداری سەردەم بوو دەبن دەلایتە خەلکەکە:

(ھەموو پۆژ گورگ بەسەر سەدەیی مەحموود بایز دانا یەت. واتە ھەموو پۆژ مەلای رەش نایەت).

دوازدە دینار خەر دەکەنەوہ. ئەوسا ئەو پارەییە یەکجار زۆر دەبیت. مەلای رەش ئەوسا پەروی تیدەکات و دەلایت: (ئەو پارەییە بۆ ئیوہ گەلێک زۆرە). واتە بە ھەرەنتە پەیدا نابیت.

له‌لایه‌کی تر ده‌لئیت: (بو ئیوه گه‌لئیک که‌مه).

واته ئیوه پیاوی به‌خشندهو پیاون ئه‌و پاره‌یه نرخ‌ی نییه.

هرکه مامۆستایانی ناوبراو ده‌چنه به‌غدا پئییان ده‌لئین: (فه‌قی به‌چه‌ند سال
خویندن ته‌واو ده‌که‌ن؟).

ئه‌وانیش ده‌لئین: (به‌دوازده سال).

- که‌واته تا فه‌قی عه‌سکه‌ری نه‌که‌ن با دوازده سالان ئیمتیحان بدن.

ئیمتیحانی پئیشتریش شه‌ش سال بو. و له‌سایه‌ی هه‌ولنی ئه‌وان بو به‌دوازده
سال. موچه‌ی مانگانه‌ی (۱۲) دوازده دینار بو خویمان برییه‌وه‌و پری و پری گه‌رانه‌وه.
له‌سه‌رتاسه‌ری شاری هه‌ولئیرو ده‌وربه‌ری بلاوبووه‌وه مه‌لاکان پاره‌که‌یان بو
(.....)^(۱).

به‌هره‌و زیره‌کی

۱- مه‌لای رهش هرکه گوئی دوو جار تا... سی جار له عیباره‌تیک بوویه ده‌هاته
به‌ری و له‌بیریشی نه‌ده‌چوووه.

خوالیخۆشبوو مامۆستا مه‌لا (عه‌بدولکه‌ریم)ی موده‌پیس ده‌یفه‌رموو: (هه‌تا ئیمه
عیباره‌تیکمان ده‌رخ ده‌کرد چاومان ده‌چوووه پشته سه‌ر، که‌چی مه‌لای رهش، به
سی جار خویندنه‌وه، ده‌هاته به‌ری و له‌یادیشی نه‌ده‌چوووه).

۲- له‌چیرۆک و حیکایه‌ت گوتندا بی‌هاوتا بووه. زۆر جار وابوووه شه‌وانی درئیزی
زستان، له‌کۆپی پیاوماقول و جوامیرانی ئاوی و لاییده‌دا حیکایه‌تیکمی دوو
سه‌عات و سی سه‌عاتی گوتوووه. هرکه لی‌بووه‌ته‌وه، جه‌ماعه‌ته‌که لی‌کرا ده‌ست

1- من نه‌مه‌ی به‌ره‌وا نازانم، به‌لام میژووی هه‌لسوکه‌وت و ریزگرتنی باوکه‌وه نه‌متوانی بیخه‌مه بن
که‌ندوان. داوی چ چاوپۆشین له‌ نه‌وه‌ی مامۆستایانی ناوبراو ده‌که‌م. نووسه‌ر.

خۇشيان لىكردووهو: (بەخو بابە حىكايەتلىكى زۆر خۇش بوو. بەعەمرى خۇمان ئەو تەرەجە حىكايەتەمان نەبىستووه).

نەویش دەيگوت: (بەخو منىش يەكەم جارە گويم لەم حىكايەتە بىت). واتە بەخۇى ھەلئىدە بەستا.

مندال بووم زۆر جار شەوانى زستان حىكايەتلىك لەخەلكى ناوايى، يان پيرىژنىك دەبىست، لەمالەوہ بۇ خوشكو و براكانم دەگىپراوہ. باوكم دەيگوت: (رۆلە ھەر درۆيە.. بۇ.. وا بە پچر پچرو شپىرەيى دەيگىریتەوہ) ئەوجا ھەمان حىكايەت بەشيوہ يەكى زۆر باش و رىكتى دەگىپراوہ.

نەخاسمە ھەركە پالەوانە سەرەكيبەكە، بەرەو شوينى تۆلە سەندنەوہ دەچوو جۆرە شىعەرنىكى سۆزدارى بە بالاي پالەوانەكە ھەلدەدا، زەوقى گوئىكى يەكسەر بگىش دەكرد. كەچى بەداخەوہ شىعەرەكەم لەبىر نەماوہ.. (نووسەر).

زانست و زانبارى غەيرى مەلایەتى

مەلای رەش جگە لەزانينى عىلم و زانستى مەلایەتى دەستىكى بالاي لە ئەمانە ھەبوو:

۱- مئژوو و جوغرافيا. شارەزايىبەكى تەواوى لەم دوو وانە ھەبوو، نەخاسمە نەخشەو خەرىتەى جىھانى. باسى ھەر ولاتىك بكاربووايە يەكسەر باسى نەخشەكەى دەكرد.

۲- لەسياسەتى دەولەتان: تايبەتى سياسەتى رۆژھەلات و رۆژئاوا. كەس نەبوو ئەوسا خۇى لەقەرەى بدات. بۇ دۇنيايى فرمون سەيرى ئەمانە بگەن:

۱- ھەركە مىسر لەگەل ئىنگلىزو ئەمريكا بەشەر ھات، مەلای رەش دەلئىت: (نافرەتلىك چل سال ژنى پياويك بىت چۆن دەسەلاتى بەرەنگار بوونى دەبىت).

گوتیان: (ماموستا روسیای له‌پشته). نه‌وکات ده‌وری زور هه‌بوو، گوتی: (ده بلین نیره‌کهری سووری له پشته).

ب- کاتی شه‌ری جیهانی، نه‌مه‌ش به‌دوو‌رو درینژی باس کراوه پنیوست ناکات دو‌باره چهری بدهینی.

۲- (علم العقد- زانینی گه): هر حسینیك باس بکرا‌بو‌ایه مه‌لای رهش یه‌کسه‌ر به په‌نجه وه‌ک ناله‌ی حاسیبه‌ی نه‌مرو لی‌کیده‌داوه. بو‌ئینه:

له‌دیوه‌خانی خوالیخوشبوو (عه‌لی مه‌حمود کاکه‌خان) دا نه‌مه باس کرا:
(نو‌نوردی نان، هر نوردی نو‌نان نو‌نان، هر نانی نو‌کفته له‌سه‌ر، هر کفته‌ی نو‌پشیلای له‌سه‌ر، هر پشیلای نو‌فرخه له‌به‌ر).

نه‌حمه‌دی کو‌ری عه‌لی نا‌غا له‌مه‌رحه‌له‌ی چواری کو‌لیژی (ماف) بوو. ده‌ستی دا قه‌لمو مه‌لای ره‌شیش به‌ په‌نجه، پینش نه‌حمه‌د به‌ چهنده‌قیقه زانی، چا‌ویشی نه‌وسا به‌ر خو‌ی نه‌ده‌دیت.

شت له‌بیر نه‌چوون

خوالیخوشبوو مه‌لا نه‌حمه‌دی قه‌ره‌به‌گ کتیبی (جه‌معلجه‌میعی لای مه‌لای رهش ده‌خویند.

خوالیخوشبوو مه‌لا تا‌هیری که‌نداله قه‌ل سه‌ماعی ده‌کرد.

(سه‌ماع) نه‌وه بوو: موسته‌عیدیك هرکه ده‌رسی له‌کن مه‌لا ده‌خویند موسته‌عیدیکی تر هه‌مان کتیبی ده‌بردو ده‌چووه لایان، به‌بی ده‌نگ داده‌نیشت و گوینی له‌ماناکه‌ی مه‌لا راده‌گرت.

مه‌لا نه‌حمه‌د.. دوو پوژ بوو له‌سه‌ر مانای یه‌ک بابته نه‌ده‌پویشته.

پوژی دو‌وه مه‌لای رهش پییده‌لئیت:

- مه‌لا نه‌حمه‌د بوو.. نارو‌یت؟

ئەویش دەئیت:

- حاشیەکی بەننانی هەیه دژی تەقریرەکە ی جەنابتە.

- تۆ خوا دوو پۆژە مه لای رهشت له سهه بهننانی راگرتوو!

ئەوسا دەئیت:

- سی ساڵ بەر له ئەمڕۆ له بیارە ی شەریف (نەجاری) یەکم لیترە دیتوو ه ماناکە ی

باش لێداوه تەوه.

مه لا تاهیر ئەوسا دەئیت:

- مامۆستا نەجارییە که لای من نووسراوه تەوه.

- ئە ی بۆ دەنگ ناکەیت؟

- مه لا ئەحمەد ناھێئیت.

ئەوسا نەجارییە که ی دەخوینتەوه.

خوریكە

سائیک (له یاد نەماوه چ سائیک بوو)، خوریكە کوت بۆ یەکم جار دەچیتە ناوایی (چەغەمیرە). مه لای رهش به خەنکە که دەئیت: (دەبی هەمووتان مندالتان بکوتن).

مندالی ناوایی لێکرا دەکوترین: تەنیا خوالیخۆشبوو: (سلیمانی مه لۆک پیاویکی ناوایی بوو کچیکێ دەبیت و قەرەنی براشی کوریک دلیان نایەت بیانکوتن: هەردووکیان دەشارنەوه).

خوریكە په یدا دەبیت تەنیا لهو دوو مندالە دیت و هەردووکیان چاویان کوێر دەبیت. کچە که ئیستاش لەژێاندا ماوه له گەرەکی تەیراوه دادەنیشیت و (له علی کۆری ناوه و کۆرە که ش (سه لیمه کۆری ناوبوو نەماوه.

گويزه گويز

تالبه‌شیتی سلیمانی ناوبراو ناوزه‌ی عزیزى مه‌لای ره‌شه. تاته‌مه‌نی (۱۲) دوازده سالی به‌یه‌که‌وه به‌سه‌رده‌به‌ن و دلیان به‌ئاسته‌میش له‌یه‌ک نه‌ییشاوه، مام سلیمانی سالی (۱۹۵۳) بارده‌کات ده‌چیته دیبه‌گه‌و ئه‌و دووانه له‌یه‌ک داده‌برین.

تالب عمیری دوازده سال ده‌بیت باوکی دایکی ته‌لاق ده‌دات. هرکه ده‌بیته ماموستا حزی ده‌چیته ئافره‌تیک و نایده‌نی. ئه‌م دوو نه‌گبه‌ته کاری لیده‌که‌ن و شیت ده‌بیت.

تالب هر کاتیک چاوی به‌ عزیز ده‌که‌ویت ده‌لئیت: باوکت هرکه ده‌گه‌یشته من ده‌یگوت: (گويزه گويزی بلویره، کویره‌ی ده‌به‌ین بو کویره).

نه‌یده‌زانی مه‌به‌ستی چیه‌ه تا‌کو عزیز پئیده‌لئیت: (نیازی له‌علی کۆری خوشکت بو (سه‌لیمه کۆری ئامۆزاتی ده‌به‌ین).

سه‌فارچی

له‌نیوه‌ی سه‌ده‌ی رابردوو.. و به‌ولاره: (سه‌فارچی) ده‌هاتنه ده‌شتی هه‌ولیره هیرباری سفریان سپی ده‌کرده‌وه. به‌زۆریش خه‌لکی ناوچه‌ی هه‌ورامان بوون. پۆژنیک (ساله‌که له‌یاد نه‌ماوه) سه‌فارچی ده‌چنه ئاواپی (چه‌غه‌میره) و له‌مائی خوالیخۆشبوو (مام حه‌مه‌ده‌مین کاره‌وان) ی دراوسینی مه‌لای ره‌ش ده‌یه‌خن. له‌ژووړیدا ده‌بن له‌گه‌ل ژووری نووستنی مه‌لای ره‌ش دیوارتیکیان نیوان ده‌بیت. شه‌ویه‌ک سه‌فارچییه‌کان ده‌ست به‌ گۆزانی هه‌ورامی ده‌کات. مه‌لای ره‌ش به‌ گۆزانی هه‌ورامی وه‌لامی ده‌داته‌وه. نزیکه‌ی دوو سه‌عاتی خایاند. هرکه ماندوو بوون سه‌فارچییه‌که گوتی:

- ئه‌وا کاسبی و نان په‌یدا کردن ئیمه‌ی گه‌یاندوو ئیره ئه‌ی جه‌نابت؟.

- منیش مه‌لایه‌تی.

من ئەوسا دوازده سال دەبووم يەك وشە چىيە لەگۆرانىيەكان نەگەيشتم..
نوسەر.

زەكاتيان لەسەر نىيە

لەتازىيەكى عەشیرەتى شىروانىيان ئەم خوالىخۆشبووانە دانىشتبوون: (كانەبى ناغا. كوئىخا تاھىرى دارەخورما. مەلا موخەدمەدى شىروانى. حاجى مەحمود شىروان. حاجى ئىبراھىم رەشى كارىتان و چەند جوامىرى ئاوايى). مەلای رەش لەو كاتەدا پرۆ لە مەلا موخەدمەدى شىروانى دەكات و دەئىت:

- ئىرە دىيەكەى خۆت نىيە و پرسىارىكت لىدەكەم؟

- فەرموو.

- فەلاحى چەغەمىرە زەكاتى شەرعىيان لىدەكەوئت؟

- من نازانم.

- پىم گوتى: ئىرە چەغەمىرە، قەپلانى گونەكەى خۆت نىيە.

دووبارە دەئىت:

- نازانم.

- داماننا جوتىارىك (٤) عەلبە دەغلى چاندو لەو سەرى يەك و هەشتى بىرى.

دەكات (٣٢) سى و دوو عەلبە. شەش عەلبە و نزىكەى (٣) قەزناخ تاپوى ناغايە.

ماوہى (٢٥) عەلبە و (٧) حەوت قەزناخ.

(٤) عەلبە بنەتۆيەكەى خۆى لىدەرکە، ماوہ (٢١) عەلبە و (٧) حەوت قەزناخ.

دوو عەلبەش كرىنى جوتىار. (١٩) نوزدە عەلبە و حەوت قەزناخ ماوہ. مەسرفى

شۆپرىن و.. وەردانەو و تۆكردن و ئالىكى و لاخ دابنى (٤) چوار عەلبە. ماوہ (١٥)

پازدە عەلبە و حەفت قەزناخ.

حەقى سەپانىش شەشىكە، دەكاتە نزىكەى (٥) پىنج عەلبە و (٢) قەزناخ. ماوہ

(١٠) عەلبە و چوار قەزناخ. كرىنى تىلەكىش - گىشەكەر (٤) چوار قەزناخ. ماوہ (١٠)

عەلبە.

زهکاتی شهرعیش بیستی دووه- (۱۰٪) و نزیکه (۲) سیّ عهلبه و قهزناخ و نیو دهکات. ماوه (۶) شهش عهلبه و نزیکهی (۶) شهش قهزناخ و نیو. تو خوا جوتیاریک سال دوازه مانگ بهخوی و خاوو خیزانهوه ماندوو. و هیلاکی سهراما گهرا بو (۶) شهش عهلبه دهغل. چ بکاته مهسرهف و چ بخوات. بویه من دهئیم: چهغهمیرهیی زهکاتی شهرعیان لهسر نییه. پاشدان دهئیت:

- پوژی قیامت خوای گهوره به خه لکی چهغهمیره دهئیت: (ئیوه زهکاتتان داوه؟).

ئهوانیش دهئین: (بهئی زهکاتی بیست و چوارمان داوه).

- داوتانه کی؟

- دایتمانه کانهبی ناغا.

- کانهبی ناغا وایه؟

- بهئی وایه.

- نهوجا خوا به چهغهمیره بیان دهئیت: (ئهوا بیست و دووتان وه بهر زهکاتی شهرعی دهیه خم و بای بیست و دووه کهی ترتان گوناحی ئیوه دهخمه سر کانهبی ناغا).

نهوجا پوو له حاجی ئیبراهیم دهکات و دهئیت: (به لام حاجی ئیبراهیم تو زهوییه کهت مولکی خوته، نه گهر یه ربه زهکاتت لایمینیّت خوا عهزابت ده دات. لهو روژهوه چهغهمیرهیی زهکاتی شهرعیان دهرنه ده کرد.

شهری جیهانی

لهکاتی شهری جیهانی دووه مدا بنه مالهی (بایزی) که تیره یه کی سه ره کین له ناغواتی دزهیی تازییه بیان ده بیّت.

(ئەگەر نەبىتتە درۇ: ئاغاي ئەحمەدى بايزى وەفاتی كىردىبوو.. نووسەر).

تازىيەكە يەكجار قەرەبالغ دەبىت.

گەلى كورد ئەوسا بە بتوونى لايەنگىرى ئەلمانىا دەبن. هىندىك لەدانىشتووان دەلئىن: (بە ئەوئندە رۆژەى دى.. ژمارەى رۆژەكان لەياد نەماون) - ئەلمانىا رۇوسىيىا بەتەواوى دەگرىت).

مەلای رەش لەتازىيەكە دەبىت و بەپىچەوانەى بۇچوونى ئەوان دەلئىت:

- نەك بەو ماوہىەى دەلئىن، بگرە بە سى ھەندەترىش بۇى ناگىرىت و بگرە خۇى تەسلىم دەبىت.

خوالىخۇشبوو: (خوسىن مەلا) ئەوسا يەك لە پاىە بەرزەكانى ئاغاواتى دزەيى بوو. و دەلئىت:

- مەلای رەش ئەوہ ئىشى تۇنىيە. بۇ خۇت بىرۇ چەغەمىرە (قال المصنف)ى بلىتتەوہ باشترە.

- خوسىن ئاغا ئىشى تۇ ئەوہىە بچىتە سەرگردى ئاوايى (قازىخانە) بانگى پىرىژنە كرمانجان بكەيت ئەستوركە جۇ. و كۇتكە دۇت بۇ بىنن قوون پى ئەستور بكەيت. ئەوہ ئىشى منەو زىاترىش.

قانىمقامى قەزاي مەخمور بە بۇچوونەكەى مەلای رەش رۇوگرژ دەبىت، بەلام دەنگ ناكات، كەچى معاون شورتەى مەخمور پووى تىدەكات و دەلئىت:

- مامۇستا من زۇر چاك شارەزاتم: خەرىتەى گۇى زەوى وەك ناو لەپت وايە ئەوئندە لىى مەعلانىت بەچى دەزانىت: ئەلمانىا سەرناكەوئىت.

- كاكە راستە ئەلمانىا بەھۇى چەك و عتادەوہ، دەرەقەتى رۇوسىا دىت، بەلام سوپاكە ئەوئندە (ماوہكە لەبىر نەماوہ)ى لى دۇوركەوتووتەوہو شوئىنەكەشى زۇر ساردو بەستەلەكەو ئازووقەى زۇر بەزەحمەت دەگاتى و چەك بەچى كەلك دىت كە سەرماو برسىتى ھورۇژمىان هىنا. بە بۇچوونى من بەو ماوہىەى دەلئىن لەسەرمان و لەبرسان، بەبى شەر تەسلىم دەبىت، ئىتر بەو ماوہىەى گوترا ئەلمانىا تەسلىم بوو.

نائب نایب

لەسەرەتای پەنجاکانی سەدەى رابردوودا، بۆ ھەلبژاردنى نایب و سەرەك وەزیرانى حكومەتى عىراق كىشە لەنێوان (نورى سەعید و سالىح جبر) دەبیّت. واپارىبوو كى لەھەلبژاردن دەرچوو دەبیّتە سەرەك وەزیران.

لەشارى ھەولێرو دەورووبەرى ئەو خوالیخۆشبوانە (مەعروف ناغای باقرت و خدرى پاشا) خۆیان بۆ نایبى تەرخان كرد.

یەكەمیان سەر بە سالىح جەبرو ئەویتر سەر بە نوورى سەعید بوو. لەشارو گوندەكان دەست بەھەلبژاردن كرا.

خوالیخۆشبوو (حەسەن ناغای) چەغەمیرە، بە مەلای رەشى گوت:

- مامۆستا دوامان بۆ بكە سالىح جەبر دەریچیت.

ئەویش گوتى: (تا گورگ = نوری سەعید لە گۆپى بیّت، بزن = سالىح جەبر قىمەتى نییە).

حەسەن ناغا زۆرى پیناخۆش دەبیّت، بەلام دەنگ ناكات. زۆرى نەبرد سالىح جەبر بەزۆرى دەنگ دەرچوو.

حەسەن ناغا بەویپەرى خۆشحالى و ھەلەداوانەو بە مەلای رەشى گوت:

- (مامۆستا سالىح جەبر دەرچوو. مامۆستا سالىح جەبر دەرچوو).

وەك تانەيەك لە مەلای رەش. ئەوسا گوتى:

- واديارە نوری سەعید قەوچى عەمالەتى ئینگلیزى لەسەر كراو تەو.

دوو رۆژى نەبرد سالىح جەبریان وەلاناو نوورى كرا بە سەرەك وەزیران.

مەجید

سالەكە لەیاد نەماو: خوالیخۆشبوو (مەجیدی جوكل ناغای) گوندی قۆریتان خەریجى كۆلیژى (حقوق) دەبیّت. لەتازییەكى خۆیان، لەگەل ئەو خوالیخۆشبوانە:

(مەلای قورپیتان و مەلای خەلیلی دووسەرە و مەلای سەید موحەمەدی پیرداودی) لەسەر سیاسەتی دەولەتان و هەنسوکەوتی پۆژھەلات و پۆژئاوا شتی تر (تەواو لەبیر نەماوە) دەکەوتە گفتوگۆ.. و موناقلەشە. لەنەجامدا هەر سێ مەلای، لەگەڵ مەجید ناگەنە یەك و توورە دەبن و تازییەکە بەجی دێلن و دەپۆن.

لەو کاتەدا مەلای رەش دەچیتە تازییەکەو.. واریقاتەکە دەزانیت و پوو لە مەجید دەکات و دەلێت:

- (نەمڕۆ نیشم هەیه و زوو دەپۆم، بەلام بەیانی دیمەو، تۆش سێ چوار محامیان پەیدا بکە و دەکەوینە موناقلەشە).

پۆژی دوازی هەرکە مەلای رەش پەیدا دەبێت، هەرچی پیاوی گوندەکە یە دەچنە دیاری.

مەجید هەرچەند پرسیار لەو بارە یەو، کە باسکرا دەکات و مەلای رەش بەرەوانی وەلامی دەداتەو. تاکو هیچ پرسیاری لەبار نامینیت. مەلای رەش دەلێت:

- مەجید چیترت ماوە؟

- نەخیر.

- سەت محامی وەك تۆ بێت وەك كەر لەقور دەیبەستمەو.

بە تەواوووەو:

- مامۆستا لەبەر ئەو تۆ زانایت و تێمەگەیت، ئەگەر دەوم لە قورەشین بەچەقینیت و بەپیلەقان لەپشتەسەرم بەدەیت شەرت بێت نەلیم: ئۆف.

بەلام مەلایەکانی دی ئەو پلەیان نەبوو.. و هیچیان نەدەزانی و سەریان لەپرسیارەکانی من دەر نەدەچوو، تاکو.. وەلامم بەنەو. توورەییەکیان کردە هەنجەتی رویشتن.

هەیانبوو دەیکوت: ئەو پرسیارانە ی تۆ بوونی کوفری لیدیت.

خانوو سووتان

ژووری مالهوی مەلا رەش پووو کویستان سی چاوه بوو. چاوهی پۆژمەلات زەخیرەیی تیندا بوو. ژووری خۆرئاوا مەلای تیندا دەنووست. ژووری ناوهراسست، لەژوورەکانی دیکە گەورەتر بوو. بنەبانیی پۆژئاوای سەندوو قیگی گەورەو دوو دەرکەیی مەبوو. چوار جامی تیندا گیرابوو. جامەکان بەبۆیەیی رەنگاو رەنگ نەخشینرابوو. یەکیان وینەیی بۆراق و ئیمامی عەلی لەسەر پشتی. یەکیکیشیان وینەیی کەلەبابیکی لیکرابوو. ناو سەندوو قەکان پیری کەلوپەل و وردەوالەو بوخچەیی جلوپەرگ لەبەر کردن بوو.

زاویەیی بنەبانەکی تر قوناگردان بوو. لەوهرزی ساردیدا، سبیانان نانی لیدەکرا. مەترو نیویک بەرەو دەرگا کەرستەیی تەون و مافوور لەداری بوو.

لەبەردەمی سەندوو قەکەو بەرامبەر تەونەکی منداڵ بەرپۆژ دەنووستن. قوناگردانەکی هەردەم پڕکاو کۆت و سوتەمەنی بوو. پۆژیک منداڵ ناگادار نابن بپرووشکە ناگر، لەناگردانەکەو دەپەرته نیو سوتەمەنییەکی بلیسەیی بەرز دەبیتهو و دەگاتە هەراشی خانوو کەو ناگر دەگریت.

مەلای رەش دیتە دەرەو و پیاویک دەبینیت و پینیدەنیت (هاوار بکە مانی مەلای ناگری تیبەر بوو). کابراش پڕ بەدەنگ هاوار دەکات و خەنکەکی لە هەر لاو گەمارۆی ناگرەکی دەدەن.

خوایخۆشبوو (مەلا عومەری مەرزانی گوندی گەزۆکی مەرزان موستەعیدی مەلای رەش و لەپووی خیزانی شەو یەک مەل دەبن، بەقەلەمپریک لە دیار تەونەکی رادەووستیت. ئەگەر ناگر گەیشته تەونەکی بیبریت. زۆری نەبرد ناگرەکیان، بی ئەوێ زەرەریکی ئەوتۆی بییت کۆژاندەو.

خوایخۆشبوو پلکە (هەیبەت)ی خیزانی خوایخۆشبوو (حەمەد باقی) دراوسینی مانی مەلا بوون پینج (۵) جەرە ئاوی بۆ کۆژاندەوێ ناگرەکی بەم چەشنە هەنگرتبوو:

دوو جەرەى بەگوريس لەپشتى خۆى هەندابوو. جەرەىەكيشى لە مەعبين هەردوو جەرەكانى پشتى دانابوو. دوو جەرەشى بەم دەست و بەو دەست و سەرى گوريسى جەرەكانى پشتيشى بەدەن گرتبوو. لەبيريك دەيهينا لەگەل مالى مەلا كەنديكى دە دوازده مەتر قول بوو.

سەرتاشى مەلای رەش

خوالىخوشبوو مام (ئىبراهيم كارەوان) سەرتاشى ئاواى بوو. هەموو بەيانى رۆزى مەينان سەرو پيش و بن هەنگلى مەلای رەشى دەتاشى.

رۆزىك لەبەر بەر بەرۆرچكەى ديوارى حوجرەى فەقييانى چەغەمىرە، لەكاتى ژىر هەنگل تراشىندا، خوالىخوشبوو (مىرزاى رەسول رۆستەم)ى خزمەتكارى ئاغا تىدەپەرىت و دەلىت:

- مامۆستا ئەويشى پى بتراشە.

يەكسەر دەلىت:

- بەسەرى باوكت ئەویم بۆ مىرزا هەنگرتوو.

مام ئىبراهيم زۆر باوەرى لەپرووى ئايىنەو بە مەلای رەش دەبیت. لەسەرەمەرگدا پىدەلین:

- وەسىه تىك بۆ خۆت بکە.

دەلىت:

- وەسىه تەم لۆ چىیه. نزىكەى بیست و قسور سال سەرو پدینى مەلای رەشم

تاشیوه: خوا کوو لیم خوش نابیت.

براگانى

مەلای رەش لە گەل برا گچکە کەى (حەمە سألخ) لە شىوھى دايکیان رەش پىست بوونە. ئەو تۆزىک گوشتى و بە دەنى شل و خا و بووھ کە چى ئەمیان لاوازو جەستە توندبووھ. ھەردووکیان لە ژياندا، لە دیدەن و سەردانى خزم و دۇستان بى رەحم و خەم ساردبوونە. کە چى (حەمە شەریف) ی برا ناوھندىيە کەى لە زۆر پووان دەتگوت براى ئەوان نىيە. سوورو سپى و چاوشىن. بە باوکى دەچوو. تىکچەقى و توندو تۆل و زۆر بەرەحم بووھ. تەنیا لە بالاکورتى وەك يەك بوونە.

جاریک بۇ باراش لىکردن دەچىتە دىيە کەى دراوسىيان، پىش شەبەقى بەیان دەگاتە شوین جۆخىنى ناوايىيە کە، تارمايىيە کە لە پىشى ديارە و دەمنگىنىت. ھەرکە لى نزیك دەيىتە وە ئەحمەدى برايتى و دەوران دەکاتە وە. پىيدەلئیت:

– ئەو لىرەیت و نەھاتى سەرم لى بدەیت.

لەبەر ئەو برا گەرە بووھ. بە پىنکە نینە وە پىيدەلئیت:

– کەرە عوام بەھات بوومايە لات دوو سى پۆژ نەتدەھىشت بېرۆم و دەرسىكى زۆرم دەچوو.

ئەویش لە حەیفان بە گریانە وە لە سەرو سەكوتى خۆى دەدات.

جاری دووھ ھەرکە دەزانئیت لە گوندى (گەلآئە) ی ناوچەى سلیمانى بووھ تە مەلا پۆژىک بە حەمە سألخى براى دەلئیت:

– وەرە بە یە کە وە بچىن سەردانى بکەین.

ئەویش رەزەمەندى خۆى بە (باشە) دەردەپرىت.

بە یانى زوو دەچىتە لای و دەلئیت: (ھەستە بابېرۆین).

ئەو جارە من بۆم ناکرىت تۆ بۆ خۆت بچۆ.

بە تەنیا سەردانى دەکات.

جاری سییه‌م: هرکه ده‌زانیٔ مه‌لای برای به‌ره و شاری هه‌ولیر چووه به‌پینان هه‌ولیر خؤ بگره و واهأم. به‌پرسیار له‌خه‌لکی ئه و گوندانه‌ی له‌نزیک هه‌ولیر ده‌که‌ونه سهر ریگه‌ی ویده‌که‌ویٔ مه‌لای برای له‌شاروچکه‌ی (مه‌خموور) بووه‌ته مه‌لا.

له‌به‌ر ئه‌وه پرسی گه‌وره بووه، له‌ئاقاری گوندی (سوڤبه‌شی خدر) تووشی چه‌ند شوانیك ده‌بیٔ، شوانه‌كان ده‌وره‌ی ده‌ده‌ن و ده‌لین:

- ئه‌وه جووه: ئه‌گه‌ر شه‌ها‌ده نه‌هینیت ده‌تگیین.

ئه‌ویش ده‌لینٔ:

- مه‌مگین موسولمان ده‌بم: (اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمداً رسول الله).

ئینواره له‌گه‌لینان ده‌چینه نیو ئاواپی و تووشی یه‌که‌م پیاو ده‌بن و شوانه‌كان ده‌لین:

- ئه و کابرایه جووه و ئیسلامان کردووه.

کابرا له‌ره‌نگ و پووی ده‌زانیٔ ئیسلامه و پیده‌که‌نیٔ و تف له‌شوانه‌كان ده‌کات.

ئه‌ویش به‌پیکه‌نینه‌وه ده‌لینٔ:

- تو خوا تانه‌یان گاومه له‌ده‌ستیانم رزگار بکه.

پیاوه‌که ئه‌وسا جوین به‌ شوانه‌كان ده‌دات و ده‌بیاته‌وه مال:

بوژیک دوا‌ی نو‌یژی مه‌غریب ده‌گاته شاروچکه‌ی (مه‌خموور). ویده‌چینٔ له‌سائی

(۱۹۲۰) دابینٔ. ده‌چینه مزگه‌وت. ئه‌وسا دنیا گه‌رم ده‌بیٔ و خه‌لکه‌که له‌سه‌ربانی

مزگه‌وته‌که داده‌نیشن. ئه‌ویش هه‌رکه هه‌ست ده‌کات مزگه‌وته‌که فه‌قینی نییه و پرسیار

ده‌کات و ده‌لینٔ:

- ئه‌ری مه‌لایه‌ک لی‌ره‌بوو چی لی‌هات!

ئه‌وانیش ده‌لینٔ: (مرد).

له‌تاوان تا ده‌نگی له‌به‌ر داده‌بیٔ ده‌گریٔ و ده‌لینٔ:

- وه‌پرو... برابرو... وه‌پرو... کاکه‌پرو...!

خوالیخو‌شبوو (له‌تیفی سمایل قو‌لچی) پیاوی ناوداری مه‌خموورو دو‌ستی مه‌لای

ره‌ش ده‌بیٔ، له‌سه‌ربانی مانی خو‌ی گوینی له‌گریانه‌که ده‌بیٔ، یه‌کسه‌ر ده‌حسیٔ

واریقاته‌که چییه و ده‌چینه لای و پییده‌لینٔ:

- تۆ. چ مەلایەك دەلئیت؟

- مەلا ئەحمەدی رەش.

- چیتە؟

- برامە.

تومەز دواى مەلای رەش، مەلایەك پینش نوێژ لەمەزگەوتەكە دەكات ئەمەرى خوا بەجى دەهینئیت. یەكسەر دەلئیت:

- بپروا بکە مەلا ئەحمەدی برای جەنابت نەمردوووە و بارى کردوووە و چوووە ته گوندى دیمەکار.

دەبیاتەووە مالى خووی و بەیانی زوو بەپیاوو هیستى خووی رەوانەى دیمەکاری دەكات.

ئاخر جار لە گوندى چەغەمیرە، سانى ۱۹۳۷ دەچیتە لای. ئەوسا عەزیزى برازای لەبەر مەمکان بوو. لەبەر ئەوە بە سەیارە هاتبوو لەشارى کەرکوک دەستی وەبەر دەرگەى سەیارە دەکەوێت و ئەستور دەبیت. حکومەتیش لەهەمان شار چەند رۆژیک حەپسى دەكات، لەیاد نەماوە لەسەر چى بوو. هەرکە دەگاتە چەغەمیرە کەل و پەلەکانى زۆر دژوون و ئەسپۆن دەبن، خیزانى مەلای رەش هەموو شەمەکەکانى لەنیو مەنجەل دەیانکوێنئیت و ئەوجا دەیان شوات. ئیتر لەوساکەووە لەبەر ئەوە توانای رۆیشتنى بەپێیان نەمابوو نەشەوێرا سواری ئۆتۆمبیل ببیت. پى تیکدەچوو بپرای بپر نەهاتەو.

لەدىی چەغەمیرە چەند پۆژیک دەمینیتەووە. پۆژیک مەلای رەش دەبینیت لەگەل چەند کەسى ئاواى دامە دەكات، لەدڵەووە زۆر لى پەست و دلگیر دەبیت. لەمالەووە پێدەلئیت: (یاخوا پاشبەرد کوێر بیتەووە.. کە تۆ. و حاجى قادرى لى بوو).

(حاجى قادر پیاویكى قسەرەوان و نوکتەچى بوو).

مەلای رەش دەلئیت:

- بۆ کەرە عەوام؟

- عه‌یب نییه له‌گه‌ل من‌دال و توالان یاری ده‌که‌یت. باشه نه‌گه‌ر ریزنکیان لیکردی.
حه‌مه‌شهریف له‌هینده شتان زوو هه‌نده‌چوو، که‌چی مه‌لای ره‌ش مه‌گه‌ر به‌ده‌گمه‌ن.
پنیده‌لینت:

- نه‌گه‌ر ریزنکیان لی کردبوومایه ئیواره بۆتم ده‌کرده ترخینه.
مه‌لای ره‌ش نوبات ته‌علیقینکی لیده‌دا، نه‌خاسمه له‌سه‌ر ریشه گه‌وره‌که‌ی ده‌یگوت:
- شهریف تو خوا ئه‌و ریشه موباره‌که‌تم بۆ جی بیله تاکو ناوه ناوه زیاره‌تی
بکه‌م.
- وه‌للا داوینکی به‌روحت نادم.

پاش (۲۱) بیست و یه‌ک سال تیپه‌رین به‌سه‌ر ئه‌م دیده‌نه مه‌لای ره‌ش وه‌فات
ده‌کات. به‌ش‌ش مانگ خه‌به‌ره‌که‌ی پیده‌گات تاکو له‌خۆ ده‌چیت ده‌گرینت.
له‌ناوه‌پراستی سالی (۱۹۵۸) سه‌ده‌ی رابردودا عه‌زیز بۆ یه‌که‌م جار چوو نه‌وانی
دۆزییه‌وه. له‌و پۆژه‌وه نامه‌شویان گه‌رم و گوپ ده‌بیت. تاکو له (۱۱/۵/۱۹۸۶) دا
له‌شاری سلیمانی و له‌ته‌مه‌نی (۸۷) هه‌شتاو هه‌وت سالی‌دا وه‌فات ده‌کات و له‌گردی
سه‌یوان نیژرا. براکه‌ی تری پیش ئه‌وه‌ی عه‌زیز بچیت ئه‌مری خوای به‌جی گه‌یانده‌بوو.

حه‌مه‌شهریف زۆر به‌دین بووه. سالی به‌لای که‌میه‌وه شه‌ش مانگ به‌پۆژوو بووه
له‌ژیانیشدا درۆی نه‌کردبوو. خه‌لکی ناوچه‌که به‌ناغا و کرمانجه‌وه پڕوایان زۆر پی
هه‌بوو. به‌هه‌ر کیشه‌و گرفت و مه‌سه‌له‌تییه‌ک هه‌ل بستبووایه هیچ که‌س هه‌دی نه‌بوو
په‌نجه له‌په‌نجه‌ی هه‌لبدات و دژی بووه‌ستیت.

جاریک هینده تووتنی خوشکراو بۆ خیزانی مه‌لای برای ده‌هینیت. بۆ نه‌وه‌ی
له‌سه‌یتره لینه‌گرن هه‌ر قیچ قیچ داوینته نیو جوپکینکی بچووک و گلۆره به‌نی له‌سه‌ر
هه‌ل‌کردبووه‌وه له‌نیو فهرده گوینزی ده‌نیت. به‌نه‌که براژنی بۆی ده‌کرده مافوور.
له‌یه‌ک له‌سه‌یتره‌کان پنیده‌لین: (خاله ئه‌وه هه‌ر گوینزه؟).

ئەویش دەئیت:

- نەخیر کوپ باوكم تووتنیشی تیدایە.
- بۆ وادەئیت: نازانیت تووتن قاچاخە؟
- بەئی دەزانم، بەلام بەعەمری خۆم درۆم نەکردووە، تازەش بەو ریشە سپیەمەووە نایکەم. بۆ برازام لەشاری هەولیر دەیم دین باشە، نایین فەرموون دەریبینن.
- ئیت ئیزنی دەدەن.

زەوی گوندی پاشبەرد، کە لەبایرانەووە بۆ مابوووە، حەمەشەریف سەرپەرشتی دەکرد. حەمەسالخی برای دەچیتە دئی (لال ھۆمەرە) لەنزیک گوندەکەى خۆیان.

حەمەشەریف سى کورپ دەبیت. ناوی عەسکەریان دیت، پۆلیسی شارۆچکەى پینجۆین تەبلیغیان دەکەن. ئەویش نایەویت منداڵەکانى عەسکەرى بکەن. ئەمە ناچارى دەکات بچیتە گوندیکى لاچەپ. سەر بەشارۆچکەى ناوبراو نەبیت. لەناوایى (مەلکەتین)ى سەر بەناوچەى چوارتا دەسەنگریتەووە.

چەند سالیك زەویەکەى پاشبەرد خەلك بەکرتى دەعەمەل دەهینان تا پیشمەرگە پەیدا بوو. ئەوسا بنەمانەى خوالیخۆشبوو (شیخ مەحمود) دەست بەسەر زەویەکە دادەگرن.

حەمەشەریف دەسەلاتى ئەوانى نابیت و خۆى بیدەنگ دەکات تا بەیانى ۱۱/ى نادارى سالى (۱۹۷۰) بەرپا بوو. بۆ ئەوێ زەویەکەى وەرگرتەووە روو لەمانى عەزیزى برازای دەکات و دەئیت:

- ھاتوومە لەگەلم بیت بۆ حاجى ئۆمەران لەبارەگای بارزانى داواى زەویەکەم دەکەمەووە.

- دوو سى رۆژ پشوو بەدە ئەوجا دەچین.

- نا.. ناغاگانى لای ئیمە ئیستا لەوینەو بەلینیان داوہ یارمەتیم بەدەن.

رۆژى داوایى چوون. لەسەیتەرەى شەقلارە ئینزیاتیکى عەسکەرى داواى ھەویەى کردو دایانى. ھەرکە داواى لە حەمەشەریف کرد یەکسەر دەستى خستە سەر کۆشى و

گوتى: (تفەزەل).

ئىنژىياتەكە ماوەيەك پىي شىن بوو ھەو پاشدان گوتى:

- ھەجى ھەويەتەك ماشى. ھەجى ھەويەتەك ماشى.

خوالىخۇشبوو (رەحمان ئاغا)ى دىنى (نۆرك)و (ھەمەدەمىن ئاغا) گوندى (زىيە)

لەھاجى ئۆمەران بوون. ھەمەشەرىف دەبىنن، ئەوجا دەچنە بارەگای خوالىخۇشبوو

(ئىدىرىس بارزانى). ئاغاكان پوو لە ئىدىرىس بارزانى دەكەن و دەلئىن:

- ئىستا پىاويكى يەختىيارى لای ئىمە دىتە لات، ئەگەر ئازاى نانى دەرخوارد

دەدەيت.

ھەركە بۇ ژورەو دەچىت ئىدىرىس لەبەرى ھەندەستىت و دواى بەخىرھاتنىكى

گەرم و گورەو دەئىت:

- لەرىنگەى دورەو ھاتووە برسسىيە و پرون نانى بۇ بىنن بخوات.

بى پەردەى شەرمەو:

- قوربان نانى ئىو ھەرامە ناتوانم بىخۆم.

- بۇ ھەرامە!؟

- رەنگە بەخۆت و جەنابى بارزانى بە كاسبى پەيداتان كرىبىت. بە زور لەم و

لەوتان سەندووە.

دەيەويت ھەندە پارەى بداتى وەرناگىرت و دەئىت:

- قوربان من بۇ سوال نەھاتوومە، بۇ ھەقى خۆم ھاتوومە.

ھەركە پارەكەش وەرناگىرت، ئىدىرىس پىندەئىت:

- مادام نانى ئىمەت نەخواردو پارەشت وەرئەگرت، من بىمە ناوچەى ئىو سەت

(۱۰۰) پىشمەركەت، لەتۆلە بەسەر وەردەكەم.

- قوربان زور زور (۱۰) دە كورە مەرەتتان بۇ دەكوژمەو.

ئیدریس نهوسا دهزانیّت، بۆ حهقی خۆی هاتووو لهفرت و فیلّ دووره کاغهزیکێ دهواتی بۆ (شینخ موحهمهده) نامیر هیزی (خهبات)ی نهوسا داوای لینهکات بهزوترین کات زهوییهکهی بۆ وهگرنهوه. نهویش کاغهزهکهی پشت گویّ دهخات.

جاری دووهم لهگهڵ عهزیز چوون کاغهزی دووهمیان هیناو تۆزیکیش ههپهشهی تیدا بوو. هه ننۆب پشت گویّ دهخات.

کهپهتی سنیهم ههپهشهیهکی یهکجار زۆرو لاموایه نهگهر نهبیته درۆ له نامیر هیزی دهیهخیت، نهوجا زهوییهکهی تهسلیم دهکهنهوه.. نووسهر.

حهمهشهریف ههرکه زهوییهکهی هاتهوه دهست دهلاحاز دهیفرۆشیت و پارهکه دهکاته سیّ بهش. بهشیک بۆ خۆی و دوو بهشهکهی تریش بهسهر بنهمالهی ههردوو برا بهش دهکات. ههرکه شوپرسی نهیلوول نسکۆی هینا بنهمالهی شیخی گۆرین دهست بهسهر زهوییهکه دادهگرنهوه.

حهمهشهریف ناچار دهبیته پارهکه خردهکاتهوهو بۆ نهو کهسهی دهباتهوه که زهوییهکهی لیّ کبری بوو.

را په پیننی جوتیاران

سالی (۱۹۵۳) له بهر زولم و زۆردارییهکی لهپه بهر زۆری ناغاگان له جوتیاران که به نووسین ناووسرتهوه (حیزی شیوعی) توانی له گوندی (قازیخانه)ی ناوچهی قوشته په راپه پیننی جوتیاران بهرپا بکات. گوند هه بوو نه یاندهزانی شیوعیهت چیه، بووه چاویلکه ری و... وهک ناگری (بهره سوژه) وه بهرده چوو. له هه ناواییه کدا خه لکه که سویندیان دهخوارد (بهرام بهر به ناغا خیرمان خیر، شهرمان شهر). واته نه گهر به هوێ راپه پینه که وه خیریکمان دهستگیر بوو بهیه که وه دهیخوین، خو نه گهر شه ریش بوو هه نه وها.

لەدنی (چەغەمیرە) سۆیند لەمائی خوالیخۆشبوو (مام سەعید شەریفە قیت) خورا.
مەلای رەش عەزیزی کۆپی کە تەمەنی (١٦) سازدە سال بوو بۆ لای جوتیارە
سۆیند خۆرەکانی نارد: (لەیاد نەماوە داوا چ بوو.. نووسەر).

لەگەر مەی کۆبوونەووە کە دا بەژووری مائی ناوبراو کەوت. ژووڕە کە سپرە ی دەهات
لەجوتیاران. پاش سەلاو ھەرکە عەزیز زار دەکاتەوہ پینش ئەوہی تینی بگەن
خوالیخۆشبوو: (خالە موسا) تۆزیک توندە تەبیعات و لەسەر بوو، لەجیاتی سەلاو
وہرگرتنەوہ ھەتا کۆلەمست گرتی لەسەر دلی دا. زۆر بەسەر خۆیدا شکاوەو
بەدلساردی گەراوەو بۆ باوکی دەگێرتەوہو گوتی: (رۆلە ناھەقیان مەگرە. لەبەرچاوان
بوو چ زولمیکیان لێدەکرا. ھەر کەسیش بووایە من بە جەواب دەھاتم تەنیا ئەو پیاوہ
حەرەجی لێناگیریت). ئەمە ھێوری کردەوہ.

بەلامان

چەند جوامیرو پینش چەرمووی ناوایی، دوو پۆژ دواي سۆیندەکە چوونە لای مەلای
رەش و گوتیان: (ئیمە شەست مائین، شەست عەلبە دەغلت دەدەینی ببە لامان).
مەلای رەش گوتی:

— من نە پیاوی تەفەنگم، نە دارو بەرچیغ تا بەرەنگاری ناغا بێم. بەلام بەقسە ی
چاکەو خێر بۆ ئێوہ زیاترم لە دەست نایەت و مەرجیش بێت لەم ڕووە قسوریتان بۆ
نەکەم.

ناغاش خەفیە ی ناردبووہ پشت مائیان و ھەرچی گوترا بوو لەمست ناغای دەنیت:
(دەشزاندریت کینبوو. باری کۆمەلایەتی رینگا نادات ناوی بخریتە سەر کاغەزەوہ...
نووسەر). نیتر ناغا لەو پۆژەوہ ھەلسوکەوتی لەگەڵ مەلای رەش ناسایی نەبوو...
ویستی باربکات، بەلام (قائیمقام) ی شارۆچکە ی مەخمور گیرایەوہ.

شكايەت

شكايەت كەوتە لای پارىزگارى ھەولير: (رەشىد نەجيب)ى ناوبوو جوتيارەكان دەيانگوت: (ئاغا وئيراي تاپۇزى بىستى چوارو قاوھچيانەو شەقلچيانەو كاوپرانەمان ليدەستينيت، سوخرەى زورمان پندەكات و جويندانيش ھەر ھىچ. ھەر پوژنيكيش نيازى بيت دەرمان دەكات، يان زەويمان ليدەستينتەو).

ئاغاكانيش: (جوتيارەكان ليكرالەدين وەرگەراون بوونەتە شيوعى).
ھەر كە حكومەتى بەغدا پى حسيا: زوربەى خەلكى گوندەكانى دەشتى ھەولير
راپەريون لەسەر پارىزگارى ھەوليرى كرد بەزوترين كات ھۆى راپەرينەكەيان بو
رەوانە بكات.

پارىزگار ئەوسا (موتەسەريف)يان پندەگوت. ناچار بو دەرخستنى حەقىقەتەكە،
لەگەل چەند كەسانى پياوچاك و دیندارو دنیا دیتەى نيو شارى ھەولير كۆدەبيتەو
پيیدەلین:

- نيمە دەزانين ھيندە ئاغاوات زولمیان زۆرە، بەلام ئەگەر بنج و بنەوانى
راستىكەت دەويت بنيرە دوای مەلای رەشى چەغەميرە. ئەو پيازىكى سپىكراوت
لەمست دەنيت.

لەدوای مەلای رەشى ناردو ھەر كە وارىقاتەكەى ليدەپرسيت دەلئيت:
- بو من نەھاتووە ناوى ئاغاو جوتياران بەينم. بەس من سەبردەيەكت بو
دەگيرمەو.

پارىزگار دەلئيت (فەرموو).
- كۆلە سەگيك بوو شوانى ميگەلە مەريك. ھەموو بەيانيان ميگەلەكەى بو لەوەر
دەبردە نيو پوان و ئيوارە دەبھيناوہ. چەند وەخت بى گيروگرفت وابەسەرچوو. تاكو
رۇژنيك ديلە گورگيك خۇى دەگەيەنتە گەمبۆلەكەو حەزى دلى دادەمركينيت. نەويش
لە تۆلەدا مەريكى پيشكەش دەكات. بەم جۆرە ديلە گورگەكە ھەموو پوژى دەچوو
خۇى لەبەر كۆلەكە دەناو مەريكى بەنسيب دەكرا. ئەفەندەم ئەوہى گوتم
حەقىقەتەكەيە).

پارێزگار لە پاداشتا (١٢) دوازدە دیناری پیشکەش دەکات.

هەرکە راستیەکی بۆ. واژێ بوو هەوێ یەکسەر هۆی راستەقینەیی سەرھەڵدانی راپەرینەکە بۆ بەغدا دەنیریت. فەرمان بەزوتترین کات دیتەو: (جوتیار نابیت لە بیستی دوو = ١٠٪) تاپۆ زیاتر بداتە ئاغا و سوخرە ناکەن و دەرکردن نییە و ئەگەر ئاغا جوینی پێدان پێی بدەنەو.

پارێزگار پۆلیسی نارد جوتیارە راپەرپوێکان ئاگادار بکات و: (راپەرینەکەتان سەرکەوتنیکی مەزنی و دەست هێناو ئاغا لە مەودوا حەدی نییە جیبەجیبی نەکات و لە ناستاندا پێ خوار دابنیت).

حیزی شیوعی تاوانیکی یەکجار گەورە دەرحەق دەسکەوتەکە ئەنجامدا. وەنەبیت ئارامی بگرتبووایە و بزانی بەشە، یان خراپە، بۆ ئەوێ دوو ئەندامی لەنیو جوتیارە راپەرپوێکان زیاد ببیت کادیری بۆ دیتەکان نارد.

رۆژیک لە ئاقاری گوندی شیخان یەک لە کادیرەکانی سەیارەیی ئەو پۆلیسانە دەبینیت کە جوتیارەکانیان تەبلیغ دەکرد، لە ترسانا ئەو بەیان و نەشرەیی لادەبیت، لەبەر چاوی پۆلیسەکان فرێدەدات و بەسواری پاسیکل تێدەقینیت. ئەوانیش هەلێدەگرنەو. ئیتەر حکومەت بەهۆی نەشرەکانەو جوتیارەکان بەدرۆزن لەقەڵەم دەدات و ئاغاکانیش راستگۆ. بربار دەدات راپەرینەکە لەناوبەریت.

حەسەن ئاغا بەم رادەبرینەیی مەلای رەش زۆر قار دەخوات و دلگیر دەبیت. بەلام لە ناستیدا چی پێنەدەکرا. لەو پۆژەو پشستی بەیەکجاری لە مەلای ناوبراو کرد.

لە ناو بردنی راپەرینەکە

لە هەر گوندیکی راپەرینەکەیی تێدا ئەنجام درا، دوو دوازدە جوتیاریان بەند کرد.

(لازار) قائمقامی قەزای مەخمور، ناسووری بوو چاوانیشانە دەگەرێ و هەرەشەیی لەجوتیارەکان دەکرد. کوردیشی باش نەدەزانی دەیگوت: (سەر قوت دەکەم. سەرپەل دەدەم). نیتەر نەنجامی راپەرینەکە، لەسایەیی تیکۆشانەیی حیزبی شیوعیەو بەفەرێ چوو. بوو بە جەژنی ناغان و خەم و کەسەری جوتیاران و ناچار بوون مە وەک جاران بۆ ناغا کەچ بکەنەو.

ئەم دوو وشەییە (گۆردە) و (چەرە) لەم سەلەدا باویان ساند.

۱- گۆردە مانا (گەوادی مە پان). دەقەبەل ئەو جوتیارانە کرا لەکاتی راپەریندا لایەنگیری ناغا بوون.

۲- چەرە: (شتیک بەخوایشتی خۆت بەجی بێئیت و ئەو جە و جەیی بێتەو). بەو جوتیارانەیی لەگەل ناغا پیک هاتبوونەو دەکووترا.

لازار وەک چاوانیشە دژی جوتیارەکان لەناوچەکە دەگەرێ. ناخەقیش نەبوو مانگی بەلای کەمیەو سێ چوار جار لەلایەن ناغاکانەو دەعوەت دەکرا.

بەس ناغای گوندی چەغەمیرە چەندین جار دەعوەتی کرد. بۆ ئەوێ خەلکەکە پینەحسین ئیواران لۆکسیان لەسەر سەکوێ دیوێ خان دادەناو بە بەتانیک قائمقامیان پەنا دەدا. ناغا بەمندانلی خوێ سینی رازاوێ بەتکەیی گوشت بەرخ و ئارەق لەناو، بە پەرۆیەکی سپی داپۆشراو پینشکەش دەکرد.

لەناست قائمقامیکێ ناسووری ئەمە هەلۆیستی ناغاگان بوو، کەچی لەناست میللەتەکەیی خوێان کە لە باب و باپیرانەو بەیەکەوێ ژیا بوون دەیانگوت: (کرمانج لیکرا کافر بوونەو بوونەتە شیوعی).

بەند کردن

لەناوایی چەغەمیرە، بەفیتی ناغا نزیکی دوازدە کەسی دەستی بالایان لە جموگۆلی راپەرینەکە هەبوو، لەمەخمور گیران.

مەلای رەش زۆر پى دلتەنگو خەمبار دەبىت. بەدەيان جار لەسەر نان دەيگوت:
(لەتاو گىراوھەكان، نە نانم بۇ دەخوړىت، نە خەويشم ھەيە).

ھەموو پوژى بەلای كەمبەھ، بۇ بەردانىان كەپرەتلك، دووان يەخەى ئاغای دەگرت.
(لەياد نەماوھ چەند گىران - نووسەر). لەكاتى پىكھاتنەوھى جوتيارە
سویندخۆرەكانى ناوچەكە، لەگەل ئاغای، بۇ ئەوھى سویندەكەيان (تەلاق) بوو،
نەكەوئىت گوتيان: (ئىمە تەنيا بە مەلای رەش رازىنە وابكات سویندەكەمان
لینەكەوئىت) ئەويش دەلحاز بۇ بەيانى بەگوئىرەى نايىنى ئىسلامى جىبەجىی كرد.
زۆر لە جوتيارە راپەرپوھەكان بارىان كرد. ھىندىكيان چوونە دىی تر. زۆرىشيان
بەرەو شار چوون. ھىندىكيش ئاغای دەرى كردن. ئىتر راپەرپىنەكە بەتەواوى سارد
بووھە.

ئاغاكەن لەو پوژەوھ ھەلىان بەستا: (ھەر مندالىكى لەدواى سانى (۱۹۵۳)دا
بوويىت بىژىيە). كەچى راستيان نەدەكرد. تەنيا بۇ ئىھانە ھەلىان بەستا. ئەگەرنا
مەلای رەش گىروگرفتى تەلاق خواردەكەى بنچ كردبوو.

سليمان مەلوك

خوالىخۆشبوو (سليمان مەلوك) پىاويكى جەسوورو لىھاتوو بوو. وەزىرى
دەستەراستى ئاغابوو. لەسالانى دابەش كردنى زەوى و زارو دياركردنى سنوورى
دىھاتەكانى ناوچەكەدا دەستىكى بالای ھەبوو. خزمەتىكى يەكجار زۆرى بە ئاغای
گوندى چەغەمىرە گەياند. وىراى ئەوھش ئاغای ھەر كاريكى گران و زەحمەت مەيسەر
بووايە، بە ئەوى رادەپەراند. خۆشەويستىرەين كەس بوو بەرامبەر بە ئاغای.
تا ئەويش لە زولم و زۆردارى و سوخرەو بىكارى ئاغاكەى بىزارو... وەپرس بووبوو.
لەسالى (۱۹۵۱-۱۹۵۲) بەخۆ... و پىنج براوھ، بە پالىپشتى ئاغای (...). لەگەل ئاغای
گوندى ناكۆكيان ھەبوو، بەرەنگارى ئاغای خۆشەويستەكەى خۆى بووھەو گوتى:

– ئەو زەویيانەى لەبەر دەستی خۆم و براکانم دانە مافی ئاغايان بەسەریانەوہ نییە.
شەوان نۆبەتیان دەگرت و ئاغاو خزمەتکارەکانى تاسایان نەدەکرد تـخـوونى
گەرەكەکیان، كە بەگەرەكى (مەلوکان) ناودەبردرا بکەون. بەرۆژ ئەگەر یەکیان
بچووبووايە جوت چەكى لەگەل خۆى دەبرد.

مەلای رەش بانگى سلیمانى کردو گوتى:
– پیاوی چاک بە وەرە لەگەل ئاغا پینکتان بهینمەوہ.
ئەویش گوتى:
– زولمى یەكجار زۆر لیکردیمەو ناتوانم لەگەلى پیکبیمەوہ.
– بۆ خوات پیندەلیم: چیت پى لەگەلى ناکریت.
– هەتا ئاو لەدوا بیلیم بێت چنگ قر دەکەمەوہ. ئەگەر چیم بۆ نەکرا سەرى خۆم
لەقور دەنیم و دەچمەکن نوورى سەعید.
مەلای رەش بەسەر بادانى نارەزاییەوہ گوتى:
– نوورى سەعیدو ئاغای غەنیم و پالپشتهکەت یەك پیرن. ئەگەر بۆت بکات،
سبەینى ئەم ئاغایەش دەست لەپشتى جوتیارانى ئەو دەدات.
هەر نەیسەلماندو، دواچار مەلای رەش پنیگوت:
– ئەو زەویيەى لەژێر دەستی جەنابت دایە، لە ئاغا مارەکراوہ و هەتا ئەو
حکومەتە بمینیت ئەو تەلاقە ناکەویت.
پاش سال و نیویک کیشمەکیش و بەردەق بەردەق ئاغا ئەمرى دەرکردنى سلیمانى
هیناوە نەیهیشت دەغلى شینیش بدوورنەوہ.

لەکۆبوونەوہیەکی ئیجازەى مەلایەتیدا، لە (....) دەدرا، خەلکیكى یەكجار زۆر
لەمزگەوتى (....) کۆبوونەوہ. لەنیو ئەو عەشاماتەدا ئاغای پالپشتى سلیمان مەلوک،
بە پلارو تەوسەوہ پووى لە مەلای رەش دەکات و دەلیت:

- مه‌لای رهش لۆ ئیستا سلیمانی مه‌لۆکی ناگیڤرته‌وه؟.
- پاش ئه‌وه‌ی خانوو به‌ره‌شیان تی‌کدرا بوو. مه‌لای رهش یه‌کسه‌ر له‌پلاره‌که‌ی ده‌گات و ده‌لیت:
- سوبحانه‌للا له‌و کرمانجانه‌ی خۆمان، بۆ من نه‌هاتوو به‌لیم: بی‌ ئاقلن، به‌لام بۆ هی‌نده‌ ساویله‌که‌و خۆش باوه‌رن!
- بۆ ئه‌وه‌ی له‌زاری بگات و:
- له‌ مه‌رامت ناگه‌م.
- بی‌ په‌رده‌و به‌جورئه‌ته‌وه:
- باپی‌ری له‌گه‌ل باپی‌رت هه‌فتا سالی رابردوو، باوکی له‌گه‌ل باوکت هه‌فتا سال، به‌خۆشی شه‌ست سال، له‌ماوه‌ی ئه‌وه‌نده‌ سائه‌ قسه‌یه‌کی راستی له‌ئیه‌وه‌ به‌رگویی نه‌که‌وتوو، نازانم چۆن به‌ده‌ست له‌پشتداندا: (وه‌ره‌ من بۆت ده‌که‌م) هه‌لفریوا.
- ئهو قسه‌یه‌، له‌به‌رده‌م ئه‌و هه‌موو دۆست و دوژمنه‌ زۆره‌وه‌ گۆتره‌ نه‌بوو. ئاگاهه‌ به‌وپه‌ری هه‌لچوونه‌وه‌:
- مه‌لای رهش ئه‌وه‌ قسه‌ نه‌بوو کردت. مه‌رجه‌ له‌تۆله‌دا ناوچه‌ به‌ده‌رت بکه‌م.
- ناتوانی‌ت ته‌ماشاشم بکه‌یت.
- به‌هۆی چ هیزیکته‌وه‌؟.
- به‌ده‌ست بردن بۆ مه‌ندیل و پدینییه‌وه‌:
- به‌هۆی ئه‌و مه‌ندیله‌و ئه‌و ریشه‌وه‌. زۆر زۆر ئه‌گه‌ر بۆ دیوه‌خانت هاتم، سه‌ده‌که‌ریک به‌پیرمه‌وه‌ نه‌یه‌ت ده‌لین: (به‌خوا بابه‌ فلان که‌س پیاویکی بی‌ ئاقله‌و به‌پیر مه‌لای ره‌شه‌وه‌ نه‌چوو).
- خوالیخۆشبوو: (.....) پیاویکی زاناو دین په‌روه‌رو هه‌ق خوازو بوو. و گوتی:
- به‌حه‌قی خوا ئه‌گه‌ر جه‌نابت لۆ دیوه‌خانی من بی‌ت سه‌ده‌که‌ریک به‌سه‌ری کۆت و پی‌خواسیه‌وه‌ به‌پیرته‌وه‌ دیم.
- مه‌لای رهش ئه‌وسا پووی زاری له‌ به‌رپه‌وه‌به‌ری ناوچه‌که‌ ده‌کات و که‌ له‌ مه‌جلیسه‌که‌ ده‌بی‌ت و ده‌لیت:

- ئەگەر حكومت باوكە ميللەت مندالیتی بۇ باوكیكى ئەۋەندە بی بەزەیی و كەم تەرخەمە مندالەكانی هەموو تەفرو توناكران. ئەگەر حكومت شوانەو میللەت میگەلیتی بۇ شوانیكى ئەۋەندە بی ناگاۋ خەم ساردە، گەلەگورك مەپەكانی كەل و علوم كردن. خۇ ئەگەر حكومت: میردەو میللەت ژنیتی بۇ میردیكى ئەۋەندە گەۋادە ژنەكانی هەموو فەساد كران.

بەپۆهەبەری ناۋچەكە، بەنا بەدلی و ساردییهۋە دەلیت:

- مامۇستا قسەكانت زۆر راست و رەۋانن، بەلام ئەمپۆ زرووفی باس كردنی نینه.

خدر مەلا

خوالیخۆشبوو: (خدر مەلا) لەگەرەكى مەلۆكان دەبییت. كچیکى بە مندالی لەخوالیخۆشبوو (خالندی) برای سلیمانی مەلۆك مارە دەكات. مام خدر لەكیشەكە دەبییتە لایەنگیری ناغا.

ئەو شەۋەى (بەهیە خان)ى كچی خۆى دەناسیت، بەفیتی ناغا، بۇ ئەۋەى زەرەبەيك لە مەلۆكییەكان بدات، بەیانى لەشوینى خۆى هەلناستیت و تا دوو سى ژنى ئەملاو ئەۋلای مالیان دینه لای و ئەوسا دەلیت: (ئەنگۆ بەشایەت بن ئەوا من تەلاقى خۆم لە خالند مەلۆكى بەتال كردهۋە).

خوالیخۆشبوو (حەسەن ناغا) یەكسەر واریقاتەكەى لە مەلای رەش دەگەیهنییت. ئەۋیش دەلیت: (زۆرم رك لەۋە دەبییتەۋە كچ بە مندالی مارە بكریت، كاتى خۆى، باوكى كۆرەو كچە سى كەرەت خویان هاویشتە مالم ئەۋجا مارەم كرد. نیستاش بەگۆیرەى ئەو دینەى دەپپەرستم تەقەلآكە ناكەۋیت.

ناغا دەچیتە لای مەلایەكى ترو ئەمرى كەوتنى تەقەلآكەى بۇ مەلای رەش دەهینیت.

- ناغا من مارەم كردوۋە، نەك فلان مەلا.

ئاغا زۆر توورده ده‌بیئت و ده‌لیت: (وهره مه‌لای جییان ده‌یه‌خیت کهچی مه‌لای خۆمان نایه‌لیت).

- کوپ باوکم دینی خۆم بۆ ره‌زامه‌ندی جه‌نابت ناچوینم.

ئاغا بۆ یه‌کلا بوونه‌وه مه‌لای رهش له‌گه‌ل مه‌لای باس کرا، (ناوه‌ینانی هه‌موار نییه) به‌یه‌ک ده‌گه‌یه‌نیئت.

مه‌لاکه ده‌یه‌وینت ئه‌و کتیبه شه‌ریه‌ی بابته‌که‌ی تیدا‌یه نیشانی بدات، مه‌لای رهش یه‌کسه‌ر ده‌لیت:

- تۆ کتیب به من نیشان مه‌ده. ئه‌گه‌ر ئه‌و کتیبه رهش بووه‌وه من سه‌ر له نوێ بۆتی ده‌نوسمه‌وه: (ده‌لیله‌که‌تم پی بلی، که ته‌لاقه‌که نه‌هاتوه).

- باوکی کهچه فاسقه‌و ناتوانیت کهچی خۆی ماره بکات.

- به‌چیده‌زانیت: فاسقه‌؟.

- نوێژی چوواندوه‌وه رۆژی نه‌گرتوه‌وه حه‌رامی خواردوه‌وه ره‌شبه‌له‌کی کردوه.

- ئه‌گه‌ر پیاو به ئه‌وانه‌ی ده‌لیت بیته فاسق ئیمه‌ی کورد هه‌چمان ناتوانین کهچی خۆمان ماره بکه‌ین. فاسق له‌شه‌ری ئیسلامدا ئه‌و کهسه‌یه، له‌ کوپ مه‌جلیسان، به‌ پاره هه‌له‌په‌رینت و سه‌ما بکات. ئه‌و ته‌رحه کهسه به‌دینی ئیسلام، له باوکاتی ده‌که‌وینت و کهچی خۆی پی ماره ناگرینت.

ئاغا که له‌لایه‌ن مه‌لای ره‌شه‌وه به‌ مه‌رام نه‌گه‌یشته‌ و یستی به‌پریگه‌ی عورفییه‌وه ته‌لاقه‌که بیه‌خیت.

خوالیخۆشبوو (ره‌شید ئا‌غای گوندی کۆزه‌پانکه) له‌لای به‌پریوه‌به‌ری ناحیه‌ی دیبه‌گه دانیشتبوو حه‌سه‌ن ئا‌غا عه‌ریزه‌یه‌کی، بۆ مه‌سه‌له‌ی ته‌لاقه‌که دا به‌پریوه‌به‌ر، پینیگوت:

- من بکه به‌ شاهید.

ئه‌ویش ناوی به‌ شاهید نووسی.

پۆژیک به‌پریوه‌به‌ر به‌ ره‌شید ئا‌غا ده‌لیت:

- کوو له‌و ته‌لاقه‌ی ده‌گه‌یت؟.

- تۆ ژنت هه‌یه؟
- به‌ئێ دوو مندالیشم هه‌یه.
- راست و راست پینده‌ئیت: (تۆ ته‌لاقت نییه).
- به‌حه‌یرمانه‌وه (بۆ له‌به‌رچی؟!).
- ئه‌وه‌ی ده‌ئینیت: مه‌لای رهش ماره‌ی کردووه هیز نییه بییه‌خیت.
- نیت‌ر عه‌ریزه‌که ره‌فزکراوه⁽¹⁾.

ئه‌و پیاوانه‌ی په‌یوه‌ندیان له‌گه‌ل مه‌لای رهش هه‌بوو

مام ته‌ها سه‌فه‌ر

هه‌رکه مه‌لای رهش له‌شارۆچکه‌ی مه‌خموور ده‌بیته مه‌لا په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل پیاو ماقوول و ناوداری شارۆچکه‌که په‌یدا ده‌کات، تایبته له‌گه‌ل خوالیخۆشبوو (مام ته‌ها سه‌فه‌ر).

خیزانه‌که‌ی ناوبراو: پلکه (عیسمه‌ت) خزماتی له‌گه‌ل مه‌لا ژن ده‌بیته. ئه‌و په‌یوه‌ندی به‌رده‌وام ده‌بیته. داوی بارکردنی مه‌لای رهش بۆ چه‌غه‌میره هه‌ردوو بنه‌مانه‌ نامه‌شۆیان گه‌رم و گوپ ده‌بیته. مه‌لاژن تایبته سه‌ردانی پلکه عیسمه‌تی ده‌کردو ئه‌میش هۆیده‌داوه.

زۆر جار کوپه‌کانی مه‌لای رهش به‌ ئیش ده‌چوونه مه‌خموور گویدرینژان له‌مائی مام ته‌ها ده‌به‌ستاوه و نیوه‌پۆش نانیان له‌مائی ده‌خواردو نۆبات شه‌وان ده‌مانه‌وه.

1- له‌به‌ر ئه‌وه ئه‌و بنه‌مانه‌ خزمه‌تی ئیهمه‌یان به‌ یه‌كجار زۆر کردووه، نه‌خه‌سه‌له‌ ناغازنه (فاتم) بۆیه ئه‌و نووسینه‌ی من ده‌چینه ژنیر په‌رده‌ی نا‌هه‌مواریه‌وه. به‌لام مینژوی راسته‌قینه‌ی گونده‌که‌یه‌و پشزاند‌ریت که مه‌لای رهش سه‌ری بیدینی بۆ کاربه‌ده‌ستان دانه‌هیناره، بۆیه ناتوانم درۆی له‌گه‌ل بکه‌م. داوی لی‌بوردن له‌ بنه‌مانه‌ی خوالیخۆشبوو: حه‌سه‌ن نا‌غا ده‌که‌م... نووسه‌ر.

هرکه قه‌سران له‌ته‌ک مه‌خموور دروست کرا، مام ته‌ها بیستانی به‌راوی ده‌چاند.
سالی دوو که‌په‌ت جوابی بو مانی مه‌لا ده‌نارد: (بین شفتی و گندوره به‌ن).
هر جاری تیپکه‌یه‌کیان پر ده‌دایه. گهرچی شفتی و گندوره‌ی مه‌خموور گچکه
بوون، به‌لام زور به‌تام بوون و شیله‌یان به‌ده‌ست وه ده‌نووسا.
ئه‌و په‌یوه‌ندییه به‌هیزه، تا‌کو مه‌لای رهش بو دینی مورته‌کی گواسته‌وه‌و له‌یه‌کتر
دورکه‌وتنه‌وه، به‌ناسته‌میش سارد نه‌بووه‌وه.

حاجی موحه‌مه‌د نه‌چار

مه‌لای رهش له ناخرو نوخزه‌ی بیسته‌کان و سه‌ره‌تای سییه‌کانی سه‌ده‌ی رابردو
ده‌چپته گوندی (دیمه‌کاری) شیخ موحه‌مه‌د پاشا.
خوالیخوشبوو حاجی موحه‌مه‌د نه‌چار پیاویکی به‌دین و راستگوو دیمه‌ن جوان،
دارتاشیکی ده‌ست ره‌نگین. له‌سه‌رتاسه‌ری ناوچه‌که بی‌هاوتا ده‌بیت، دوستایه‌تی
له‌گه‌ل مه‌لای رهش په‌یدا ده‌کات. هر ئه‌و ساله کتیبخانه‌یه‌کی نه‌خشین و قه‌شه‌نگ و
مکووم و دریزی مه‌ترو شه‌ست سه‌نتیمه‌ترو به‌رینیش شه‌ست سه‌نتیمه‌ترو دوو
ده‌رگه‌و سی‌جیگه‌ی کتیب له‌ناوه‌وه بو دروست ده‌کات. هه‌شتا ساله و نیستاش
کتیبخانه‌که ماوه و توندو توله.

مه‌لای رهش ده‌چپته گوندی (چه‌غه‌میره) و حاجی موحه‌مه‌دیش ده‌چپته گوندی
(عاللا). نیوانیان به‌پینان سی‌چارنگه سه‌عته دوستایه‌تی ئه‌و دوو ماله به‌رده‌وام
ده‌بیت. ناوه ناوه منداله‌کانیان جگه له‌بونه‌ی شایی و تازییه‌دا نامه‌شوی یه‌کتریان
ده‌کرد. مه‌لای رهش مه‌گه‌ر به‌ده‌گمه‌ن دنا له‌بهر دهرس گوتنه‌وه سه‌فه‌ری نه‌ده‌کرد.
ماوه‌ی بیست سال حاجی موحه‌مه‌د ده‌چوه مالیان و مه‌لای ره‌شیش ناوه ناوه
خه‌به‌ری بو ده‌نارد: (بلین به‌و دارتاشه رۆژیک دیم ده‌یتاشم).

مائی حاجی موحه‌مه‌د نه‌چار بار ده‌کات و ده‌چیته شاری که‌رکوک و مه‌لای ره‌شیش ده‌چیته گوندی (مورتکه) ی‌عه‌لی نا‌غا. نامه‌شو‌یان هر تی‌ک نه‌چوو بوو. هرکه مه‌لای ره‌ش وه‌فات ده‌کات حاجی موحه‌مه‌د له‌گه‌ل چ‌هند مه‌لا ناوداره‌کانی شاری که‌رکوک چوو تازییه‌یان که‌چی ناموشوکه دوی راپه‌رین برا.

کینخوا مه‌حموود

چاکه‌ی خوالی‌خوشبوو کینخوا مه‌حموودی خدری گوندی قه‌لاته سو‌رانی بامه‌ندان، ده‌رحق بنه‌ماله‌ی مه‌لای ره‌ش هتا ته‌پلی قیامت له‌یاد ناکریت.

مه‌لای ره‌ش سالانه بو سپیاتی هه‌شت نو سه‌رمه‌رو بزنیان راده‌گرت. تاکو منداله نیرینه‌کان پیننه‌گه‌یشتبوون نه‌و روزه‌ی شروشک ده‌بوو نه‌و پیاره مندالی خو‌ی له‌قه‌لاته سو‌ران را، که نریکه‌ی چوار پینج سه‌عاته رینه به‌پینان ره‌وان ده‌کردو ناژنه‌کان مائی مالایان ده‌بردو هتا وه‌رزی به‌هار، به‌کاو جو‌ی خو‌یان به‌خپو ده‌کردن. گریمان کاریک، یان به‌رخیک بمردبووایه، کارو به‌رخی خو‌ی ده‌خسته به‌ریزنو مه‌ره بیچوو مه‌ردووکه. نه‌وجا به‌ مندالی خو‌ی ره‌وانی ده‌کردنه‌وه.

هرکه موحه‌مه‌د نه‌مینی کو‌ری مه‌لا پنده‌گات ده‌یردن و ده‌یه‌نانه‌وه. پاش نه‌و عه‌زیزی کو‌ری پی‌ه‌لده‌ستا.

یه‌که‌م جار موحه‌مه‌د نه‌مین گچکه ده‌بیت و ده‌ترسیت و ده‌لئیت: (ریگر چه‌یوانه‌کانم له‌ناو زورگ لیناستین؟).

خوالی‌خوشبوو (حوسین) ی‌کو‌ری کو‌نخا مه‌حموود ده‌لئیت: (نه‌گه‌ر ریگر توشبوو بلئ: جوتیاری حوسینی مه‌حموودی خدریمه لیناستین).

جاری یه‌که‌م عه‌زیز له‌گه‌ل بارگه‌و بنه‌گه‌ی گونده‌که‌یان بو قه‌راج ده‌چوون چوو. له‌نزیک گوندی (بیرمه‌یدی) لینان دابراو ریگاکه‌یان پی‌نیشاندا.

باران دهستی پیکرد. نهو پۆژه خه‌لکی قه‌راج زۆر به‌په‌رۆشی باران بوون. هه‌رکه گه‌یشته ئاواپی له‌شی سه‌رتاپا ته‌ریوو. چه‌ند زه‌لامیک سه‌ریان له‌ده‌رگه‌ی دیوه‌خان ده‌ره‌یناو خوالیخۆشبوو (مام مه‌عجوم)، برا گچکه‌ی کویخا مه‌حموود عه‌زیزی ناسی و گوتی: (کوچه‌ نه‌وه مه‌لای سه‌پییه⁽¹⁾ و پی‌و قدوومی خێرو به‌ره‌که‌ته) هاته‌ ده‌ره‌وه‌و باوه‌شی لێداو له‌سواری گویدرێژ هینایه‌ خواره‌وه‌. (نه‌و پیاوه‌ مه‌زنه‌و پایه‌به‌رزه‌ (مام کویخا مه‌حموود) نزیکه‌ی بیست و دوو سال له‌سه‌ر یه‌ک به‌م چه‌شنه‌ ختوخۆرا، ته‌نیا له‌پیناوی خوا خزمه‌تی ئیمه‌ی کردوه‌. نه‌گه‌ر سه‌ت هینده‌ی دی له‌سه‌ر نه‌و که‌له‌پیاوه‌ بنووسم بپروا بکه‌ن تۆزی چاکه‌ی هه‌رگیزاو هه‌رگیز ناشکینیت. که‌چی به‌داخه‌وه‌ له‌ناستیدا من هه‌ر نه‌وه‌نده‌ نووسینه‌ که‌مه‌و بی به‌هایه‌م له‌ده‌ست دیت و به‌س... نووسه‌ر).

سه‌ید خدری حه‌سه‌ن بلباس

خوالیخۆشبوو مام سه‌ید (خدری گوندی حه‌سه‌ن بلباس که‌وتوه‌ته‌ بناری باکووری خۆزه‌ه‌لاتی چپای قه‌ره‌چووخ له‌سه‌یده‌کانی (پیرخدر) بوو. پیاویکی زۆر باش و نانده‌رو به‌دین و پیروژ بوو.

خه‌لکی ناوچه‌ی قه‌راج و که‌ندیناوه‌ باوه‌ریان زۆر پی بوو، مانی هه‌رده‌م له‌ زیاره‌تکه‌رو نه‌خۆش مۆنجه‌ی ده‌هات. دووعاو نوشته‌ی به‌لاش بو نه‌خۆش و شیت و ده‌رداران ده‌کرد. به‌قه‌سه‌ی عه‌وامی سه‌رده‌م شیت و هار له‌مانی چاک ده‌بوونه‌وه‌. له‌گه‌ل مانی مه‌لای ره‌ش دۆستایه‌تیه‌کی زۆر به‌تینی هه‌بوو. مام سه‌ید ناوه‌ ناوه‌ سه‌ردانی

1- مه‌لای سه‌پی: - پۆژیک چوار پینچ مه‌لای میوانی مه‌لای ره‌ش ده‌بن. عه‌زیزی کوپی مه‌لا، له‌ته‌مه‌نی پینچ شه‌ش سالان ده‌بیت مه‌ندیلیکی سه‌پی له‌سه‌ر ده‌نیت و ده‌چینه‌ لای مه‌لایه‌کان داده‌نیشیت و ده‌نیت: (باب مه‌لای ره‌شه، نه‌منیش مه‌لای سه‌پیعه). له‌و پۆژه‌وه‌، له‌لایه‌ن زۆر که‌سان. به‌تایبه‌تی مه‌لایان به‌ مه‌لای سه‌پی ناوه‌بردرا.

مه‌لای ره‌شی ده‌کرد. باوه‌ری زور به مه‌لایه‌تیه‌که‌ی مه‌بوو. که‌چی مه‌لای ناو‌براو له‌به‌ر
ده‌رس گوتنه‌وه نه‌ده‌چووه هیچ شوینیک. خه‌نکه‌کش که‌م و زور حه‌ره‌جیان
لینه‌ده‌گرت.

مندالی نه‌و دوو بنه‌مانه‌ ناوه‌ ناوه‌ دیده‌نی یه‌کتریان ده‌کرد. ریزیک‌ی تایبه‌ت
له‌میوانداریتی مه‌لاژن ده‌گرا.

عه‌زیزی کو‌پی مه‌لا له‌گه‌ل خوالیخوشبوو (سه‌ید که‌ریم) ی کو‌پی به‌یه‌که‌وه فه‌قی
بوونه. هه‌م له‌گه‌ل خوالیخوشبوو (سه‌ید ئی‌براهیم) ی برا‌گه‌وره‌ی سه‌ید که‌ریم
دوستایه‌تیان زور به‌هیز بووه.

مام قادر

خوالیخوشبوو (مام قادر) ی برای (مام ره‌جب) ی ناوایی چه‌غه‌میره، پیاویکی زور
باش و به‌دین و که‌م دوو. و بی زه‌ر بوو. له‌عه‌مری خو‌ی کیشکه‌ی له‌ناو نه‌کرد بوو.
دوستایه‌تییه‌کی به‌هیزی له‌گه‌ل مالی مه‌لای ره‌ش ده‌بی‌ت. هه‌رده‌م
به‌کاروباری مالی مه‌لا هه‌لده‌ستا. له‌به‌ر خو‌شه‌ویستی مندالی مه‌لا ناویان نابوو (مام
قادرۆکه).

کچیک و دوو کو‌پی ده‌بی‌ت. خیزانه‌که‌ی وه‌فات ده‌کات و کیزه‌که‌شی دا (مه‌لا
نه‌بووبه‌کری برزای له‌گوندی بی‌ستانه).

مه‌لای ناو‌براو بۆ نه‌وه‌ی مالی مامی بی کابان و بنه‌وان نه‌مینته‌وه، کچیکی (۱۱)
یازده‌ سالن پیشکه‌ش به‌ سه‌دیقی کو‌په‌ گه‌وره‌که‌ی ده‌کات. کیزه‌ له‌به‌ر مندالی فی‌ره
نان کردن و شیولینان نه‌بووبوو.

نیوان مالی مه‌لای ره‌ش و نه‌وان که‌ندیکی زور قول بوو. و ته‌واویکیش دوور،
خیزانی مه‌لای له‌به‌ر خو‌شه‌ویستی و پیاوباشی مام قادر هه‌موو روژی ده‌چووه مالیان
هه‌تا بووکه‌کیان فی‌ره‌ نان کردن و چیشته‌ لینان بکات، بۆ ماوه‌ی دوو سالی ره‌به‌ق

مهلاژن رۆژ بیری نه ده کرد. تاكو بووكه كه ی باش فیره نان كردن و شیولینان و گژو..
وژی دیکه ی سهردهم کرد. ئیستاش ژنه و پیاوه له ژیاندا ماون و واریقاته كه
دهگیرنه وه (حاجی سهدیق و به هیه خان).
هر كه مالی مهلاي رهش له چهغه میره باری کرد چه ند سهرمه پرو بزنیان هه بوو به
مام قادریان سپارد. پاش ههفته یه ك به پێیان بۆیانی برده گوندی مورتكه.

حاجی عهولای نه بیاوه

خوالیخۆشبوو حاجی عهولای نه بیاوه پیاویکی ناو دارو چاوتیرو به خشندهو
خاوهن دیوه خان بوو. دایکی له گه له خیزانی مهلاي رهش نامۆزا بوون. بۆیه ناموشۆی
نیوانیان گهرم و گوپ بووه. حاجی عهولا برایه کی وهفات دهكات. مهلاي رهش له ئاوايي
چهغه میره وه، به خۆ. و كۆمه له فهقیوه دهچیته تازییه كه.
حاجی ناوبراو له بهر خاترو پێزگرتنی مهلاي رهش له دواي مهلاي گونده كانی
دهور بهر ده نیریت.

ئێواره مهلاي رهش ده سنوێژ ده شوات و دیته وه دیوه خان. هر كه پێی ته پری له سه ر
لبادی دیوه خان داده نیت، مهلايه كان لیکرا ده ئین: (مامۆستا پیت پیس بوو).
ئه ویش له گه له پێ به لباد داهیناندا ده ئیت:
- نه و لباده چی پێوه یه، گووی پێوه یه، ریخی پێوه تاكو پیس ببیت. نازانم
ئێوه ی مهلا نه و دینه سوکه ی بۆ واقورس ده که ن.
مهلاكان که م و زۆر نقه یان له بهر وه نه هات.

بارکردن ئەچە غەمیرە

پیش پەیدا بوونی تەرەكتەرو دەپاسە، نیوان ئاغاو کرمانج لە ئەوپەری باری پینو خوشەویستیدا بوو. گوزەرائی جوتیاران هیچ جۆرە گرفتیکى ئەوتۆی نەبوو باس بکریت، بەهەموو توانایانەوہ یارمەتی مەلایاندەدا.

هەرکە تەرەكتەرو دەپاسە پەیدا بوون ئاغا پیویستی بە جوتیاران نەماو تەماع گیربوو. ناو بەناو زەویی لەجوتیاران دەستاندەوہ.

بۆچوونەکەى (مستەر لاین)ى ئەندازىارى دابەش کردنى زەویی کشتوکالى سالى (۱۹۳۷-۱۹۳۸)دا: (زەوی مەدەنە ئاغا، دواپۆژ بەخۆی دەرتان نەکات، کوپى، کوپى دەرتان دەکات.

جوتیارەکان گوتیان:

- ئاغا ناتوانى ئەو هەموو زەوییە بەتەنیا بەکار بێنیت، پیویستی هەردەم بە ئیمە دەبیت.

- تا ئەو رۆژەى من دەلیم: مەکینەیک پەیدا دەبیت جوت بکات و بشدوورقەوہ.
- نۆی... لەو درۆیە!

جوتیاریش خیزانى سال بەسال پتر دەبوو. بۆ بەرپۆه چوونی ژيانيان پیویستیان بەزەوی زۆرتر دەبوو، کەچى ئاغا لێیدەستاندەوہ، تا وای لێهات جوتیار لە هیندە ئاوايى ئاغانشیندا لەنیوہى زەویی پیشتى کەمتر لەبەردەست ماوہو نەمرى و نەژى دەیگوزەراندا.

مالە مەلاش ئەوسا بە بەرھەمی جوتیاران بەرپۆه دەچوو.
جوتیاریش بۆ خۆی نەبوو بیخوات بۆ مەلا لەکۆی بێنیت، گوزەرائى مەلاش بەجاری دابەزى.

(من زۆرم لەگەل باوکم هەولدا بار بکات نەیدەسەلماندا دەیگوت:

- منداڵەکانم لێرە راھاتوونەو نانە جۆی ئێرە بە پلاو برنجى جیان نادەم.

(له كوئى نه بوومه وه ههركه پيم سه لماند خوالیخوشبوو (ناسیاخان) ی كچی ناغا زانی و هات پیلأوه كانی باوكمی ماچ كرد. ئیتر په شیمان بووه.. نووسه).

عاجز بوون

مه لای رهش چاوی ناوی سپی بوو.. و پئویستی به عمه لیات هه بوو. (عبدالقادیر جوادی) ی دکتوری چاو بوو له شاری موسل و دکتوریکى ئینگلیزیش هاتبووه شاری سلیمانی.

له سهه چاره ی چاوی له خوالیخوشبوو (حه سه نی کوپى ناغا) عاجز بوو پرووی له عه زیزی کوپى کردو گوتی:

- (که لکی ئیهره نه ماو بو ههه کوئیهم ده بهیت رازیم. بهس به دزی بیت. نه گه رنا پیاویکی وهك شیخ عه بدولکه ریمی داره خورماییم به گژ وه ده نین).

وابوو به هوی ئه و خوالیخوشبووانه: (ماموستا مه لا سه لیم و حه سه ن ناغای دیبه گه) جییان له گوندی مورته کی گه وره بو گرت.

عه زیزی کوپى پینشتر چوو ده نی ناوبراو به خوالیخوشبوو (عه لی ناغا) ی راگه یاند:

- (باوکم دوو شتی له تو گه ره که:

- یه کهم: من حه قم به سهه ره لاهی ناواییدا نییه، مندالم پرووت و برسی بن یه خه ی جه نابت ده گرم.

دووهم: من له و مه لایانه نیمه ههه تازییهك و مونا سه به تیك هه بیت من له گه لی بچم).
عه لی ناغا به ره پهری خولق خوشییه وه فه رموی: (له یه که میان من تاکه که سم به رپرسی گوزه رانی. له دووه میشدا نه و مه لایه و له و شتانه فه رمویه تی ناوه شیته وه..
نووسه).

بۆ نه‌وه‌ی بارکردنه‌که سه‌ریگریت ئیواره‌یه‌ک دوای شره‌که بوونی ناسۆ عه‌زیزی کوپری ئۆتۆمبیلینکی له‌شارۆچکه‌ی (دیبه‌گه) گرت و باوکی به‌ناوی کۆبوونه‌وه‌ی مه‌لایان له‌دیبه‌گه برده شاری هه‌ولێرو له‌مائی مه‌لا نیعمه‌تی زاویانی هه‌شاردا. نیتر ماله‌که‌یان له‌مانگی نه‌یلوولی سالی (١٩٥٦) دا گواسته‌وه. له‌پینشدا لۆرییه‌ک هات و نه‌و خوالیخۆشبووانه تیدا بوو: (عه‌لی مام عه‌زیزو مام ته‌هاو عومه‌ری پلکه عه‌یشی). ماله‌که‌یان برد.

پاش دوو سه‌عات پۆیشتنی لۆرییه‌که قه‌مه‌ری (عوسمان خدر خانچی) به‌دوای مندا‌له‌کانه‌وه هات.

ئه‌وسا چه‌ند که‌س له‌خه‌لکی ئاواپی له‌حه‌ژمه‌تی بارکردنه‌که‌ی مه‌لای ره‌ش له‌برابرویاندا. به‌تایبه‌تی خوالیخۆشبوو پلکه (ستی) ی خیزانی خوالیخۆشبوو (مام حوسین حه‌وین) به‌ده‌نگینکی زۆر زۆر به‌رزوه‌ گوتی:
- وه‌پرو... برابرو... وه‌پرو... کاکه‌پرو!

عه‌لی ئاغا

هه‌رکه مالمان چوو ده‌نی (مورته‌که) ی گه‌وره ته‌مه‌نم (٢٠) بیست سال بوو. ئیستا (٧٤) هه‌فتا و چوار ساله، نه‌مدیوه‌و نه‌م بیستوه، به‌ماوه‌ی نه‌وه‌نده ساله‌ی ژبانم به‌قه‌ت خوالیخۆشبوو (عه‌لی مه‌حموود کاکه‌خان) پۆشنیرو سه‌خی ته‌بیعات و پیاوانه. بۆ درۆ... و راستی فه‌رموون سه‌یری ئه‌مانه بکه‌ن:
یه‌که‌م: له‌سالی یه‌که‌مدا که مالمان چوو (١٩) نۆزده عه‌لبه‌ گه‌نم دوو عه‌لبه‌ جۆی دائیمه.

نزیکه‌ی (١٠) ده‌ سالی‌ش ده‌بوو ئیعه‌ له‌گونده‌که‌ی پینشوو نه‌وه‌نده ده‌غله‌مان نه‌ده‌هات.

دووم: ھەموو مانگ دوو جار فەقیکانی دەعوەت دەکردن. باوکم ناوھ ناوھ تەعلیقیکى لىدەداو ئەویش زۆر پى خوشحال دەبوو.

جاریك لەسەر دەعوەتدا باوکم گوشتیکى لەدەستدا بوو. و گوتى:

- عەلى ئاغا لاموایە ئەم گوشتە کراندرایتەوھ.

(کرانەوھش حاشا بۆ سەك دەگوتریت).

لەحریتەیداو گوتى:

- مامۆستا بە حەقى خودا ئەمن ئەم کراندیتەوھ.

سێیەم: ھیچ مەلایەك لە گفتوگۆدا دەرەحەقى نەدەھات، كەچى لەناست باوکم چى

بۆ نەدەكرا. تاكو جاریك پىنگوت:

- مامۆستا ئەگەر قەوایدەم بزانى بووایە ئەوكات دەمتوانى بە ھەموو شیوھىەك

موناقتەشەت لەگەل بکەم.

ئەویش گوتى:

- ئەوكات جەنابىشت يەك دەبوویت وەك حەمەمىنى كورم ھەر ئەوئەندەت بۆ دەكرا

سەرى (بەئى) ت راتەكىنىت و بەس.

چوارەم: لەتازىیەى باوکم نزیكەى حەوت پۆژ میوانمان ھات. بەتایبەتى مەلاو

پیاوھ ناودارەكانى شارى ھەولیرو دەوروبەرۆ شارى كەركوك. مەسرف گشت لەسەر

عەلى ئاغا بوو. لەدوايیدا باس دەكرىت.

پىنجەم: لەمانگى پەمەزاندا عەلى ئاغا، باوکم و سى چوار ریش سىپى و جوامىرى

ئاوايى و مزو كاكى دەعوەتى فتارى دەکردن. پاشیوانیش باوکم و مزو كاكم

باشترین خواردنى سەردەمى نامادە دەکرد.

ئىوارەيەك كاتى فتاركردنەوھ، بۆ ئەوھى باوکم بجەربىنىت و گوتى:

- مامۆستا نانى ئىمەت پى باشترە، یان مالى بايزى؟

یەكسەر گوتى:

- عەلى ئاغا ئەگەر بە پلاو گوشت و كەباب و عىرم قازى و پاقلوھتدا ھەل بلىم تۆ

منت كردووتە دابەستوو.

- مامۇستا من راستىيەكەم پىخۇشە.
- ئەوھى راستىيە بىت، نانە جۇكەي مالى بايز بەو ھەموو پىلاوو گوشت و خواردنەي ئىوھ نادەم.

بە ئەنقەست پووي گىرژ نواندو گوتى:

- لۇ. من چ عەيىم ھەيە؟

- نالىم تۇ عەيىت ھەيە، بەلام سى سالە مالى بايز خزمەتيان کردوومە، خوا قەبول ناکات سى پۇژە ھاتوومە لاي جەنابت، نانى جەنابت، لە نانى ئەوان پى باشتر بىت.

رووي گەش ھەنگەراو بەدزى بە منى گوت:

- (ئەوھ بچىتە لاي ئاغا يەكى تر زەمى من ناکات).

شەشەم: دوای نەمانى باوكم، واتە پايزى سالى (۱۹۵۷) دا عەلى ئاغا زەووي و زارى خۇي ھەموو تۇ کردو لەيادى نەبوو شكارته بۇ ئىمە بکات من پىمگوت:

- ئاغا جەنابت ئەوسال تۇت بۇ ئىمە نەکرد؟

يەگسەر گوتى:

- خۇ راست دەكەيت!

ھەر ئەو سات بە خوالىخۇشبوو (قادر خالانى) جوامىرىكى بەدینى ئاوايى بوو گوت:

- ھەر ئىستا لەگەل مەلا عەزىز بىرۇ جىگەي يەك عەلبە گەنم لەزەوييەكە تۇ

کراوھەكەي من بۇ مالى مامۇستا داپرە.

من و مام قادر چووین، بەگویرەي عەقل جىگەي يەك عەلبە گەنمان لەزەوي

تۇکراوھەكەي داپرى و بەقوچەك و بەرد ديارمان کرد. نووسەر.

هە ئۆیست

هەركە مەلای رەش مالى چووہ گوندى مورتكەى گەورە خوالىخۆشبوو (عەلى مەحمود كاكەخان) ھەر مەدحى (شىخ مەحمود) ى دەكرد. ئەویش بەرۆى ھەئشاخا و گوتى:

- عەلى ئاغا تۆ مەدحى كىم بۆ دەكەيت! من مندالى ئاوجەكەمە: ھەر قورە كويخايەكى ئاوجەكەمان، ھەركە دەھاتە سەرەمەرگا دەيوت:
- (سۆيەكى گەورەم لەسەر دل ھاتووہ و عزرائيل نەبىت چارەى ناكات. ئەویش پييدەئىن: شىخ مەحمود).

ھەر كەسىك پارچە زەوييەكى ھەبوويە، بەپارەيەكى كەم، يان بەداواو ھەپرەشە لىيدەستان. ھەر جوتيارىك مەرامى بەجى نەھىنا بوويە، شەو پياوانى خۆى دەناردە سەرى و بەقوربانى گوللەيەكى دەكرد.

صاحب القمصين

خوالىخۆشبوو (مام عەبود) جواميرىكى زاناو پۆشنبيرو دىندارى عەشیرەتى (كەشمولە) ى شارى موسل و خەزورى عەلى مەحمود كاكەخان بوو. پۆژىك لەديوەخانى عەلى ئاغا، لەگەل مەلای رەش و چەند جواميرى ئاوايى دانىشتبوون. مام عەبود گوتى:

- پىغەمبەر فەرموويەتى (صاحب القمصين لايدخل الجنة) بەم شىوہيە راقەى كرد: (صاحب الرّوجين لايدخل الجنة) واتە خاوەن دوو ژن ناچىتە بەھەشت).

مەلای رەش يەكسەر بە جواب ھات و گوتى:

- ئەم فەرموودەيە ماناكەى وانبيە.

- ئەدى؟.

- (صاحب القميصين = صاحب الوجهين) واتە خاوەن دوو پوو ناچیتە بە هەشت،
نەك خاوەن دوو ژن.

عەلی ناغا زۆری هەوەست پێهات و پرووی لەخەزووری کردو گوتی:

- ئێوەی عەرەب هەرچەند عالمی دین بن بەقەت ئیمەیی کورد لەدین ناگەن.

پرسیار کردن له عەلی ناغا

حاجی حوسین مەياس، یەك لەپیاوێ ناودارەکانی گوندی مورتکە بوو. گەرچی
نەخویندەوار بوو، بەلام گەلێك پۆشنیرو هوشیار بوو. بەتایبەتی لەمێژوو دەستیکی
بالای هەبوو، گێراوەو گوتی:

(من و عەلی ناغا لەسەرەتای پەنجاکانی سەدەیی رابردوودا چووینە تازیبەکی مالی
بایزی (بەرەبابێکە لە ناغاواتی دزەیی - نووسەر). مەلای رەش لەوی بوو. بۆ ئەوەی
عەلی ناغای بجهربینیت. هەستی نیشتمانی چۆنەو گوتی:

- عەلی ناغا جەنابت نیزامی پۆژناوات پی باشترە، یان پۆژهەلات؟

ئەوسا بەهۆی پرۆپاگەندەیی حیزبی شیوعی و حیزبە نیشتمان پەرورەکانی
سەردەم یەکەمیان بە ئیستیعمارو داگیرکەر دەخەملیندراو دووهمیش بە نیشتمان
پەرور.

عەلی ناغا حەیر دەمینیت: (ئەگەر دەلیم پۆژناوا نابرووم دەچیت، خو ئەگەر بلیم
پۆژهەلات ناودەنگم لەلایەن حکومەتەو پێسەو رەنگە بەخراب بەسەرمدا بشکیتەو).
چونکە لەشەری شیخ مەحمود بەشداری کردبوو کەچی ناچار نەشیش بسووتیت، نە
کەباب بەم تەرزە وەلامی دەداتەو:

- مامۆستا ئەمن نازانم بەلام بەلگەیکەم لەدەستە دەبی پۆژهەلات باشتر بیت.

- چۆن؟

- سین هه‌ردهم هه‌راو هۆریاو شه‌پو شوپو ئاژاوه‌ی تیدابوو، تا ئه‌و نيزامه‌ی تینه‌که‌وت بنپ نه‌بوو.
- نافهرین وه‌لامینکی زیره‌که‌انه‌ت داوه.

حاجی قادر خالانی

خوالیخۆشبوو مام حاجی قادر خالانی پیاویکی زۆر به‌دینی گوندی (مورتکه) بوو. پینج فه‌رزه، به‌زستان و هاوین نویژی له‌دوای مه‌لای ده‌کرد. مالیشی له‌مزگه‌وت زۆر دوور بوو. نه‌گه‌ر چله‌ی زستان به‌فرو بورانیش بووایه‌ جه‌ماعه‌تی خۆی نه‌ده‌چوواند. هه‌موو پۆزیش، پاش نویژی عه‌سر ده‌چوو هه‌ر گۆرستانی ناوایی و فاتیحای بۆ مردووان ده‌خویند.

مه‌لای ره‌ش چاوی ناوی سپی بوو. و باشی نه‌ده‌دیت مام حاجی هه‌ر جارێ، له‌کاتی ده‌سنوێژ شوڕیندا به‌مه‌سینه‌ ناوی به‌ده‌ست داوه‌کرد. هه‌رکه ده‌گه‌یشه‌ پێ شوشتندا مه‌لای ره‌ش مه‌سینه‌که‌ی لێوه‌ده‌گرت و نه‌یده‌هینشت ناوی به‌ پیندا بکات.

حاجی موحه‌مه‌د

خوالیخۆشبوو حاجی موحه‌مه‌دی مام ره‌سول جوامیریکی ناوایی مورتکه‌ی گه‌وره‌ بوو. گه‌رچی نه‌خوینده‌وار بوو، به‌لام مرۆیه‌کی زاناو تیگه‌ه‌شته‌وو. و پۆشنپیر بوو. له‌ناست که‌سانی زاناو پۆشنپیران له‌پرسیارو وه‌لامیان دانه‌ده‌ما. ریزی مه‌لای ره‌شی زۆر ده‌گرت. بۆ وینه‌:

(جاریک مه‌لای ره‌ش له‌مانه‌وه‌ بۆ حوجره‌ ده‌چیت و قاسمی کۆپی نه‌وسا میردمنداڵ بوو له‌گه‌نی ده‌بیته‌. خوالیخۆشبوو ئاماژه‌ بۆ قاسم ده‌کات ده‌نگ نه‌کات،

كە ئەو ھاتووہ. عەباكەى مەلای رەش لەزەوى دەخشا، حاجى ناوبراو لەدواوہ عەباكەى بۆ ھەندەگریت.

مەلای رەش مروفىكى بالاكورت و ئەویش زۆر دريژ ھەتا دەگاتە حوجرە بۆى ھەندەگریت.

جاريك لەكۆرئىكى قەرەبالغدا دەگوتريت: (مەلای رەش تەلاق ناىەخيت).

ئەویش بەرپەرچى دەداتەوہ دەئيت: (لەوہتى ھاتووہتە مورتكە دوو تەلاقى ھاتووہتە لا ھەردووكى خستووہ).

راستە مەلای رەش زۆرى پق لە تەلاق خواردن دەبووہ. ھەتا لەدوبئىلى بەات بووايە تەلاقى نەدەخست. ئەگەر چيشى بۆ نەكرا بووايە دەيگوتە تەلاق خۆرەكە: (دەستت لەھەمبانە بەربووہ). ئەوجا جوئنىكى زۆر ناشيرىنى واى پئيدەدا بيئى لئيدەكراوہ كەلكى سەر كاغەزى نئيبە.

چارەى چاوى و. وەفاتى

مەلای رەش چاوى تووشى ناوى سېى بوو. دوو جاريان بردە شارى موسل و لای دكتور (عەبدولقادر جەوادى) ھەر جارى دەيگوت:

- (ھيشتا ناوہكەى ماوہ عەمەليات بكریت).

ھەرکە چاوى تەواو گەيشت عەزىزى كوپى سالى (١٩٥٧) بردى بۆ شارى سليمانى. دكتورئىكى ئينگليز تازە ھاتبوو. لەچايەخانەيەك دابەزىن ئيستراحت بکەن. بەرئیکەوت ماموستا مەلا (حەميدى) ماموستا مەلا ئيسماعيل ديبەگە ئەوسا لەشارى سليمانى ماموستاى ئامادەيى بوو، لەگازينوکەدا تاو لەى دەکرد. عەزىز پئى شەرم بوو دەنگ بکات. بەس بەچايەچيپەكەى گوت: (ئيمە فلانىن، دواى رويشتنمان بە ماموستا بلى).

چایە چیبەكە دەستنیشانى ئوتیلینكى بۇ كردن و عارەبانەكیان گرت بۇ ئوتیلەكە چون.

زۆرى نەبرد گەیشته لایان و دەستى بەگازاندان كرد ناگاداریان نەكردووه و گوتى:
- مامۇستا ئوتیل جینگەى جەنابت نییه و دواپۇژ بۇ مەلاكانى سلیمانى دەبیته
عەیب و شوورەیی. بەم قەسەیه سەلماندىان و لەگەلى چوونە مزگەوتى (مەولەوى)،
خوالیخۇشبوو. و پایەبەرز مامۇستا (مەلا عەبدوللای چپروستانى) نیمامى مزگەوتەكە
بوو. كاتى خۆى ناوبرا و لای خویندبوو. جارنكیش سەردانى كرد لەئاوایى چەغەمیرە.
یەكجار زۆر ریزی لینان، حورمەتیکى وا هەتا دنیا دنیا یە لەیاد ناکریت. عەزیزی
سى ژەمە دەبردەوه مألەوه بۇ نان خواردن. مامۇستا مەلا حەمیدیش بۇ مألەوى
دەعوەت كردن.

عەزیز هەر جارى لەنیو شارى سلیمانى بسوپا بووایەوه: پۆل پۆل مەلا و فەقیى
دەدیتن و گووى لییان دەبوو: (ئەلین: مامۇستا مەلا ئەحمەیی رەش هاتووه ئەچینە
خزمەتى).

لەمزگەوتى مامۇستا مەلا عەبدوللای بوون چەند فەقى و مەلا دانیشتبوون، كوپى
موفتى سنەى پۇژەلەتى كوردستان (بەداخووه ناوەكەى لەیاد نەماوه) عیبارةتى
كتیبیکى بەدەستەوه بوو، بە زۆریەى مەلاكانى سلیمانى نیشاندا بوو قەناعەتى
نەهاتبوو، لەوکاتەدا لە مەلای رەش دەپرسیت:

مەلای رەش گوتى: (من چاوم نییه بۆم بخوینەوه).

فەقیكە بۆى خویندەوه. جارى دووهم و سینیەمیش داواى خویندەوهى لیکرد. بە
سى جار بیستن هاتەبەرى و نزیکەى دوو دەقیقە بیری لیکردەوه گوتى: (كوپ باوكم
لەنیوان فلان كەلیمە و فلان كەلیمە (إلا) یەك نوقسانە).

ئەوسا كوپى موفتى گوتى: (مامۇستا تازە من پیویستیم بە ماناکە نەما).

لەکاتی عەمەلیاتی چاوی مامۆستای تایەن لەدیاری وەستا. دوو سی پۆژ لەنەخۆشخانە مایەو. ھەموو پۆژ سەردانی دەکرد. ھەرکە دکتۆر گوتی: (بیبەنە دەرەو و بەس دەبی دوو سی پۆژان بیتەو و دەرمانی تێدەکەم).

ئەوسا لەسەر داوای زۆربەیی مەلاکان، چوو مەزگەوتی (کاکە ئەحمەدی شیخ). مەزگەوتەکە ئیواران پەری مەلا دەبوو. ھەموو ئیواران مامۆستا مەلا عەبدوڵلا دەهات:

دوو پۆژ دواى تەداوی تووشی پشوو سواری بوو. وازەین دەبردرا لەبەرئەو بوو عەمەلیاتەکەى چاوی نەجاحتی نەهینابوو. لێکەردە نەخۆشی دل. بەیانی پۆژی سینیەم بە عەزیزی گوت: (بیمەو). ھەرچەندە مەلایەکان، بەتایبەتی جەنابی مامۆستا مەلای عەبدوڵلا فەرمووی: (ھەر ئەمەوت دەرمان ماو، نەیسەلماندو گوتی: (تازە چاوم بۆ چیبە، من دەرم، جا با بگەمەو ناو منداڵەکانم). ئیتر ھاتینەو. لەرینگادا سات بە سات نەخۆشییەکەى توندتر دەبوو. و لەحالتی شریدا بوو. بۆیە لەشاری کەرکوک لایاندا مانی پووری عەزیز. تاکو تۆزیک ئیستراحت بکات. ھەرکە گەیشتە مائەکەو پیلایکی لە پی کردەو و دوو مەسی پی لە پی نەکراو و بەپیوہ گیانی لەدەست دا.

عەزیز لەتاوی مردنی ناگای لە ھیچ نەماو پووری تۆرمبیلی گرت و کفنی کەری و لەگەل (حاجی رەحمانی پوورزا)ی عەزیزو پووری و کچەکەى جەنازەکیان ھیناوە.

لەدواى بەرینکردنی جەنازەکە بۆ ناوایی مورتکە خوالیخۆشبووان (حاجی عەولای نەبیاو و مەلا ئەحمەدی (گۆمەگرو) ھاتن).

خوالیخۆشبووان (مامۆستا مەلا عومەری رەش و حاجی موحمەد نەجاری دۆستیان، لە کەرکوک گازەندەیان کردبوو خەبەریان نەدابوونی. خوالیخۆشبوو عەلی ناغا دەیانگوت بۆ باوکی خۆی نەگریاوە. سی جار گوتی: (وہ پۆژ... کاکە پۆژ).

ماموستا مه لانه حمه دی گۆمه گپوو، مه لای گوندی نه بیاوه بوو که به هاوار هاتبوو. . موجازی مه لای رهش بوو. پیش نه وهی تهلقین بخوینته وه عه لی ناغا پییگوت:

- ماموستا پیویستی به تهلقین هه یه؟.

ناوه لالا پیویستی پی نییه. ده بی من که فه قینی نهوم دهرسی پی بلیم. به لام نوسولیکی شهرعیو ده بی به جینی بگه یه نین.

له تهلقینه که دا گوتی: (ئه ی ماموستا، ئه ی ماموستا).

ناغای ناوبراو له سه ر قه بران گوتی:

- یه که مه لای رهش هاته لای من نیستا که پینج مه لای ره شه. مه رami هه ر پینج کوره که ی بوو.

نزیکه ی حهوت بوژ میوانیان هات. به تایبه تی مه لاناو داره کانی شاری هه ولیرو دهوروبه ری و شاری که رکوک. مه سه ره فی تازییه که گشت له سه ر عه لی ناغا بوو. و نیوه پۆیه که دۆلمه یان ناماده کردبوو، ریزدار جه نابی خوالیخوشبوو ماموستا (مه لای عه بدوللای چپۆستانی) له شاری سلیمانی راهات. عه لی ناغا یه که سه ر جه وابی بو ماله وه نارد: (جه نابی مه لای عه بدوللای چپۆستانی هاتوو دۆلمه که ی به برنج و ترش بگۆین).

مه لای رهش دوی خوی پینج کوپو سی کچی به جی ماون.

ئیمامی شافعی دووم

مه لای رهش نه که له کوردستانی رۆژه لات و باشوور به ناوبانگ بووه، بگره له کوردستانی باکوور به ئیمامی شافعی دووم ناودار بووه.

پۆژیک دواى وهفاتی باوكم چوومه سهردانی ریزدار مه لا سالحی مه لا رهشیدی
سکرتیری باوكم، له حوجرهى خوالیخۆشبوو... و پایه بهرز مامۆستا (مه لا سالحی
کۆزه پانکه) ی ده خویند. فه قییه کی کوردستانی گۆرین له هه مان حوجره ی ده خویند.
ههرکه دانیشتم مه لا سالح پووی له فه قییه که ی کردو گوئی:
- (ئه وه کوپی نیمامی شافعی دوومه).

ئه ویش زۆری هه وهست پینهات و چاک و چۆنییه کی گهرم و گوپی له گهل کردم و
فهرمووی: (زۆر خۆشحالم به ناسینت) - نووسهر

چاکه

له ژێر چاکه ی خوالیخۆشبوو حاجی حوسین مه یاس به سهر بنه مائه که مانه وه هه تا
پۆژی حه لاه لایى ده رنایین:

دایکم له کاتی گرانییه که وهفاتی کرد. (ده به) ی به نزمین ئه وسه به چل دینار بوو.
پارهش یه کجار زۆر که م بوو. خزمه کان پێیان گوتم: (گرانییه و په وانیه جه نازه که ی
بیه یته وه گوندی...).

منیش گوتم: دایکم بى برا بووه و باوکیشم خه لکی ناوچه که نه بووه و سى و سى
سال به یه که وه ژیاون، تو خوا حه یف نییه جه نازه کانیا ن له یه ک دابیرینم. به حه قی
خودا خانووه که شم له سهر داناییت ده یبه مه وه مورته که.

باوكم سالى (١٩٥٧) له گۆرستانی ئه م ئاوا ییه نێژراوه.

جوابم بو خوالیخۆشبوو حاجی ناوبراو ناردو گوتم:

- دایکم وهفاتی کردووه و ده یبه ینه وه گوندی.

جوابی یه کسه ر ناردو گوئی:

- ئیوه حه قتان به سهر چیه وه نه بیت و هه مووی عائیدی منه.

بۇ ئەوھى باوەرمان بىت كۆستەرو پىكايىك پىر زەلامى قەبر لىدەرى ھىنا پىنش
مالمان و فەرموى:

- ئەنگۆ بەس جەنازەكەى بشۆن و بىنن. ئىمە وادەپۆين. ھەتا جەنازەكەمان
شۆرى و بردمان گۆرەكەيان تەواو كردبوو.

چل توپمبىلى بەدواكەوت. بى ئەوھى فلوسىنك بچىت. ئىتر دلم لەم پووھە
داكەوت.. نووسەر.

ھىندىك لەوارىقاتەكانى

۱- سۆفى رەسوول

خوالىخۆشبوو (سۆفى رەسوول) بن عامى مەلای رەش دەبىت شەوان لەمزگەوت
دەماوھو خواپەرسى دەکرد.

مەلای رەش بەپىچەوانەى فەقىيان ئىواران زوو دەنووست. ھەرکە فەقىكان
بەدەورو سەعى كردن ھىلاك دەبوون دەنووستن، ئەوجا ھەلدەستاروھو سەعى دەکرد.

شەوان لەگەل مام رەسوول، تا نرىك بەيانى بەيەكەوھىان بەسەر دەبرد. (بەداخەوھ
ناوى مزگەوتەكە لەياد نەماوھ.. نووسەر). ھەرکە وەختى خەويان دادەھات سۆفى

رەسوول پووى تىدەکردو دەيگوت:

- ئەرى ئەحمەد تۆ بۆ ناخەويت؟

ئەويش دەيگوت:

- مامە بەسەرت قەسەم ھەرکە رىشە گەورەكەت دەبىنم يادى رىشى (سابرىن) ئىكى
خۆمان دەكەمەوھو نايەئىت بخەوم.

ئەوسا راوى دەناو دەيگوت:

- (پەپكەقیر شەرت بی داری مردووت لەسەر سەك دابنیم). ئەویش خۆی دەشاردەووە بەیانی بانگی دەکردو تەنیکى لەمست دەنا.
(پارەكە لەبیر كراوەو من كێووومە بە تەمن.. نووسەر).

۲- گونی كاكەت بوو

جاریك مەلای رەش، لەكاتى فەقینیاتیدا، بۆ خویندن دەچیتە حوجرەى شارێك لەشارەكانى پۆژمەلاتى كوردستان: (بەداخووە ناوی شارەكە لەیاد نەماوە.. نووسەر).

فەقینێك پێیدەلین: (ئیمە لەژیانی خۆمان زۆر بێزار بووینە).
مەلای رەش وای بۆ دەچیت گوزەرانى ژیانیان باش نەبیت و دەلێت:
- بۆ..؟

- ئیمە لەئیوارێو بەدەورو سەعی كردن، تابەتێكى شەو، خەریك دەبین، دواى تۆزێك نووستنمان، پێش بەیانیدان (سۆق)یەك هەیه شەو بێر ناكات و دیت یەكە یەكەمان لەخەو دەكات و دەلێت:

- فەقینە هەست خەونم دیتوووەو تەعبیرم بۆ لێدەنەو.
ئەویش دەلێت:

- ئەگەر ئەم شەو هات بۆ لای منى بنیرن.

سۆفی هەروەكو جارێك فەقینێك بەخەبەر دینیت و لێكرا دەلێن:

- فەقى (ئەحمەد)یك تازە هاتوووە ئەو لە تەعبیری خەونان زۆر لە ئیمە چاكتر دەزانیت.

یەكسەر دەچیتە لای و دەلێت:

- فەقى ئەحمەد لەخەودا لاموا بوو لەئاسمانان دەگەرێم.

ئەویش بەشئۆھەیکى ئاساییەوہ پئیدەئیت:

- مام سۆفی ئەوہى جەنابت بەناو خەونە لەپراستیدا زۆر زۆر پیرۆزەو ئەگەر
شتیکى لەگەڵدا بئیت مسۆگەر بەکەرەمەت دادەندەرت و تۆش وەلییەیکى لەوہلییەکانى
خوای گەرە.

بەحەیرمانەوہ دەئیت:

- شتى چى...؟!

- ئەگەر لەکاتى سەرکەوتنت بۆ ئاسمان سەرت بەشتیکى نەرم کەوتووئیت
کەرەمەتە. ئەگەر نا خەونى جەرناو فرنايە.
باش بێرکردنەوہو دامیکى زۆرەوہ دەئیت:
- نازانم.

- مام سۆفی زۆر باش بێر بکەوہو بئینەوہ یادت. ئەگەر وایبیت باوہر بکە تۆ
پیاویکى نورانیت و دەبى من دەستەکانت زیارەت بکەم.

سۆفى سەر بەخۆیدا شۆپدەکاتەوہو تەواویک دادەمینیت، پاشدان دەئیت:

- ئەگەر لیم نەبیتە درۆ تازە دیتەوہ یادم سەرم بەشتیک کەوت.

- مام سۆفى بە قوربان: پیمگوتى: گۆترە نییەو چاک بەبیرە خۆت بئینەوہ.
بەزەردەخەنەوہ:

- بەلى، بەلى تەواو بێرم هاتەوہ: سەرم بەشتیکى نەرم کەوت.

- مەعلووم.

- قاتى بەو ریشە سپیەمەوہ درۆت لەگەل ناکەم.

- با پئیت بلیم: شتە نەرمەکە (گون)ى کاکت بوو. من ئەوہندە لەسەرەوہى تۆ

بووم.

ئیتەر لەو پۆژەوہ سۆفی بپرای بپر تخوونى فەقئیان نەکەوتەوہ.

۳- سالى گرانى

سالى (۱۹۱۶-۱۹۱۷) گرانى دەبىت و نان زۆر زەحمەت پەيدا دەبوو. مەلای رەش ئەوسا موستەئىد دەبىت و بەخۆ. و سى چوار سوختەوہ بۇ خویندن دەچنە دىيەك (بەداخوہ ناوى گوندەكە لەياد كراوہ).

مەلای ناوايىيەكە دەئىت:

- جىگا ھەيە، بەلام نان نىيە. مەگەر بە خەلكى دىيەكە بلىيت: رۆژانە نانتان بۇ بېرنەوہ.

ئەويش پىش سېي و جوامىرى گوندەكە خېر دەكاتەوہ و پىيان دەئىت:

ھەريەكەيان بە قەدەر توانا ئەوہەندەيان نان بۇ دەبىرنەوہ بەشى ئەوان زياتر بكات.

لە سىيەم رۆژدا نانى (كوئىخا كەرىم) ناويك دەبىرت.

مەلای رەش ھەركە وىدەكەوئىت: كوئىخاى تاين ژنەكەى لەمالەوہ بەسەرىدا زالەو

بى ئەو ناتوانىت ئەو تەرحە كارانە ئەنجام بەدات.

رۆژىك كوئىخا گوپىن لەمال نايىت، مەلای رەش بەدەرفەتى دەزانىت و فەقىيەك

دەئىرتە لای (زولىخا)ى خىزانى كوئىخاى ناوبرا و دىتە ميوانى.

مەلای رەش دەبىنىت ژنىكى جوان و قۇزو بەھەيكەلەو ئەملاو ئەولای باسكى پىر

بازنى زىرەو قوتووە، جگەرى دەفتەرى پىچراوى لەپىشە، پىي سەرسام دەبىت.

پاش لەبەر ھەستان و بەخىرھاتنىكى گەرم و گورەوہ، جگەرە پىشكەش كردن و

دەئىت:

- مەلای رەش نەتدەزانى تاكو من ھەبم كوئىخا كەرىم چ حسىيىكى بۇ ناكىرت.

ئەويش يەكسەر دەئىت:

- خانم ھەزار شىرى نابەلەد بەقورىانى رىوييەكى بەلەد بىت.

ھەركە ئەمەى لى بىست بەوپەرى خوش گوراحىوہ گوتى:

- مەلای رەش ھىچ لەبەر دل نەماو بىيار بىت، ھەتا ماوم لەژياندا ئەو نانە بۇ

فەقىيان بەردەوام بىت.

ئىتر لەو رۆژوہ بە (كوئىخا زولىخا و كوئىخاژن كەرىم) ناودەبىردان.

۴- سونه‌تی مونه‌ککه‌د

کابرایه‌کی خه‌لکی ئاواپی (چه‌غه‌میره)، (ناوه‌ینانی په‌سند نییه) به مه‌لای ره‌ش ده‌لئیت: (من سونه‌تی مونه‌ککه‌ده جیبه‌جی ده‌که‌م: کیزی خۆم لو خۆم به‌ژن ده‌ده‌م).
گویند ریزیکیشی هه‌بوو بیست و چوار سه‌عات به‌ره‌للای ده‌کردو زه‌ره‌رو زیانی به به‌ره‌می کشتوکالی خه‌لکه‌که‌ی ده‌گه‌یاند.

مه‌لای ره‌شیش پییده‌لئیت:

- نه‌و سونه‌ته مونه‌ککه‌ده‌ی مه‌که‌و واجیبه‌یک هه‌یه له سونه‌ت له‌پیشتره بیکه.
- چیه‌؟
- که‌ره‌که‌ت تیرکه‌و بیبه‌سته‌وه.

۵- که‌ر به‌گویی ده‌ناسم

خوالیخۆش‌ببو (حه‌مید)ی برای (مه‌لا عومه‌ر)ی مه‌رزانی گوندی (گه‌زۆک)ی ناوچه‌ی قه‌راج، له‌کۆنه‌وه دۆستی مانی مه‌لای ره‌ش بوونه، له‌عه‌سکه‌ری حکومه‌تی عێراق فیرار ده‌کات و که‌لوپه‌لی عه‌سکه‌رییه‌که‌ی به‌ ئامانه‌ت ده‌باته مانی مه‌لای ره‌ش له‌دی‌ی چه‌غه‌میره.

ئیواره‌یه‌ک عه‌زیزی کوپی له‌به‌ری ده‌کات. هه‌رکه مه‌لای ره‌ش له‌نوێژی مه‌غریب ده‌چته‌وه مال، به‌ره‌و پیره‌وه چوو. و ده‌ستی ماچ کرد. له‌به‌ر دنیا تاریکی نه‌یناسی و گوتی:

- به‌خیر بیت کوپ باوکم.

هه‌رکه عه‌زیزی به‌هۆی پینکه‌نینه‌وه ناسی، منداله‌کان لیکرا گوتیان:

- نه‌تناسی.

ئه‌ویش گوتی:

- که‌ پشتی تیکردم و گوئییه‌کانم دیتن ناسیم. چونکه که‌ر به‌ گویی ده‌ناسم.

۶- ئىبن و جەجەر(۱)، ئىبن و خە نەجەر

كابرايەكى عەشیرەتى شىروانى ئاوايى (چىغلۆك) لەگەل خوالیخوشبوو: (موسا
عەل)ى گوندى چەغەمیرە. شكایەت لەیەكتر دەكەن. ئەمەیان توند تەبیعات و لەسەر بوو.

مەلای رەش پاش گوی لىراگرتنیان دەئیت:

- ئەگەر بە ئىبنو جەجەرى دەئیت هی شىروانییە، خو ئەگەر بە ئىبنو
خەنجەرىش دەئیت هی موسایە.

۷- تۆبە كورى من

پیاویكى یەختیاری ئاوايى چەغەمیرە لەدەورى حەفتا سالددا دەبوو. و پىنج فەرزە
لەدواي مەلای رەش نوێزى بەجەماعەت دەکرد.

پۆزىك جاشكىكى مالى مەلای رەش دەچیتە سەر جوخینی مالى ناوبراو
لەدەركردنیدا خەنجەرىكى لىدەدات. ئەوسا ئەو تەرزە كارە بە ئىهانە لەقەلەم دەدرا.
كەرىش ئەو پۆزە زۆر بەرەغبەت بوو. مەلای رەش زۆر حەلیم بوو. و بەهیچ جۆرىك
توورە نەدەبوو. لەجیاتى سەركۆنەکردنى پىیدەئیت:

- فلان تۆ لەمەودا ببە كورى من و (بەهیە)ى خىزانم دایكت و كورپو كچەكانم
خوشك و براتن.

ئەویش زۆرى هەوەست پىدیت و هەتا مردیش دەیگوت:

- بربار مامۆستا بۆرە مارەییەكى لەسەر دایكىمى هەبوایە.

خەلكى ئاوايى كارەكەیان زۆر لا نارەوا دەبیت و پىیان خۆش بوو مەلای رەش

رىسواي بكات و پىیدەئین:

- مامۆستا چت لە فلان كرد؟

- كردم بە كورپى خۆم.

به‌حه‌په‌سانه‌وه ده‌لین:

- نه‌وه‌ی جه‌نابت ده‌فهرمووینت کابرا هه‌تا له‌ژیاندا ماوه شانازی پی‌وه‌ده‌کات.
- نی‌وه خراب حالی بوونه. هیچ‌کس له‌خویرپاتی ناگاته کوپه مه‌لایان ته‌نیا نه‌و پیاوه نه‌بی‌ت. بویه به‌کوپری خو‌م قه‌بوول کرد.

۸- بۆنان هاتوومه

له‌سانی (۱۹۴۷-۱۹۴۸) دا گران‌ی ده‌بی‌ت. واته له‌ده‌شتی هه‌ولیر ده‌غل و دان باش نابیت. عه‌لبه‌ی گه‌نمی گه‌یشته (۳۲) سی و دوو دینار. نه‌وسا نه‌و پارویه به‌هه‌وه‌نته په‌یدا نه‌ده‌بوو.

مه‌لای رهش باراشی نامینیت و ده‌چیته لای خوالیخو‌شبوو (کانه‌بی ناغا) ی گوندو ده‌لینت: (ناغا باراشمان نه‌ماوه).

ناغاش له‌سه‌ر کورسی دانیشتبوو، به‌پوو گرژیه‌وه پشتی تیده‌کات.

مه‌لای رهش یه‌کسه‌ر ده‌لینت:

- ناغا من بۆنان هاتوومه، بۆگان نه‌هاتوومه قوونتم تیده‌که‌یت.

ناغاش هه‌رکه نه‌مه‌ی گوئی لیده‌بی‌ت پوو له‌خزمه‌تکاره‌که‌ی ده‌کات و ده‌لینت:

- کوپه برۆ نیو عه‌لبه‌ گه‌نمی گانی بۆ به‌.

۹- ئاسیاخان

پۆرتیک خوالیخو‌شبوو (ئاسیاخان) ی تاکه کچی ناغای گوندی جه‌واب بۆ مه‌لای

ره‌ش ده‌نیرینت: (دوو‌عایه‌کی خیرم بۆ بکات).

نه‌ویش له‌مه‌رامی ده‌گات و ده‌لینت:

- (مه‌نیشه وه‌بار نووشته‌ی مه‌لاوه، بنیشه وه‌بارکاری خواوه).

پۇژىك خوالىخۇشبوو كانەبى ئاغا چەند ميوانىكى دىن و لەسەر سەكۆي ديوهخان دادەنىش. مەلای رەش بە ھەلى دەزانىت و پروي تىدەكات و دەلىت: (ئاغا بۇ ناسىيائى كچت بە مىرد نادەيت؟).

ئەويش بە ھەپەسانەو دەلىت: (مامۇستا خۇ بەخۇم ناگەرېم، نابىت يەكىك بىتە داخوازي).

- تۇ دەتەويت بىدەيتە كورې مەعرف ئاغاى باقرت و جوكل ئاغا، ئەوانەش نايانەويت.

- ئەدى بىدەمە كى؟

- بەگويم من دەكەيت: وەرە بىدە مىرزاى رەسوول رۇستەمى خزمەتكار.

- حكۇ.. مامۇستا ئەتو ھەموو قسان دەكەيت!

- ئاغا واجىبىكى شەرى سەر شانم بوو پىمراگەندوويت و كەيفى خۇشتە.

۱۰- بەس مەن مەخۇ

پۇژىك خوالىخۇشبوو مامۇستا مەلا (ئەبووبەكرى) دووگردكان ميوانى مەلای رەش دەبىت لەبەرئەو لای خویندبوو يەك مال بوون. نيوەرۇ پلاوو برنج بەگۇشت مريشكى بۇ نامادە دەكەن. لەبەر ئەو يەكجار زۇر خۇر بوو، ھەرچى لەپىشى دەبىت خلاسى دەكات و ئەوجا پروو لە مەلای رەش دەكات و دەلىت:

- مامۇستا چ ئەما من بىخۇم.

ئەويش بەزەردەخەنەو دەلىت:

- بابە ھىشتا زۇر ماوہ بىخۇيت: ئەوہ قاپەكە، ئەوہ سىنيەكە، ئەوہ خىزانەكەم،

ئەوہ مندالەكانم بەس مەن مەخۇ.

۱۱- له‌گه‌ل تۆم نییه

نیجازه‌یه‌کی مه‌لایه‌تی له‌ئاوایی چه‌غه‌میره دهدرا. (به‌داخه‌وه ساله‌که له‌یاد نه‌ماوه.. نووسه‌ر)، (۹) نۆ موسته‌عیدی خوالیخۆش‌بوو: مامۆستا مه‌لا (نیسماعیل) ی دیبه‌گه‌ کتیبی (جه‌معو‌لجه‌وامیع) یان ده‌خویندو له‌نیجازه‌که به‌یه‌که‌وه داده‌نیشتن. خوالیخۆش‌بوو مامۆستا مه‌لا (نه‌بووبه‌کر) ی دوو‌گرده‌کان پوو‌یان تی‌ده‌کات و ده‌لئیت:

- نۆوه هه‌ر نۆتان موسته‌عیدی مه‌لا نیسماعیلن؟.

- به‌ئێ.

- چیده‌خوینن؟.

- جه‌معو‌لجه‌وامیع.

- پرسیاریکتان له‌و کتیبه‌ لی بکه‌م؟.

- فهرموو:

هه‌رکه پرسیاره‌که‌یان لی‌ده‌کات شتاقیان نازانن. ئه‌وسا ده‌لئیت:

- دلگیر مه‌بن، مامۆستا که‌شتان نازانئیت.

له‌و ساته‌دا مه‌لای ره‌ش ده‌گاته‌ لایان و ده‌لئیت:

- مه‌لا نه‌بووبه‌کر پرسیاره‌که‌ت چی بوو؟.

به‌ته‌وازوه‌وه ده‌لئیت:

- مامۆستا چاره‌که‌م له‌گه‌ل تۆم نییه.

۱۲- تۆ له‌ من‌ عالم‌ تری

خوالیخۆش‌بوو مامۆستا مه‌لا سألحی کۆزه‌پانکه له‌ مه‌لا هه‌ره‌باشه‌کانی شاری هه‌ولێر بوو. پۆژیک به‌ مه‌لای ره‌ش ده‌لئیت:

- جىڭيايەك لەكتىبى (شەرحە عەقائىدى مەلا جەلال) ھەيە ھەفتەيەكە تەماشاي دەكەم ماناكەيم بۇ نايەت.

ناوبراۋ بەبى موبالاتىيەۋە دەلىت:

- شەرحە عەقائىدى مەلا جەلال كۆپى خۆمەۋ بۆم بخويىنەۋە.

ئەۋىش بەۋەلامەكە زۆر ھەلدەچىت و لەگەل رەۋانە كىكى كۆچانەكەي دەستى بۆي دەلىت:

- ئەۋەندە خۆت ھەلمەكىشە: ئەمن دەلىم ھەفتەيەكە سەيرى دەكەم نايانم تۆش دەلىت: كۆپى خۆمە.

- توۋرە مەبە جىڭياكەيم نىشان بەدە.

- ھەركە دەستنىشانى بۇ دەكات و دەلىت:

- بەسەرى ئەۋ مەلا سألحە ھەفتا كەرەت ئىرەم گوتوۋەتەۋە.

بۆي شەرح دەكات و ئەۋىش ئەۋسا پىدەداتە ماچ كىدى دەستى و دەلىت:

- ئەشھەدو بىللا تۆ لە من عالم تىرى.

۱۲- خۇنەمگابوۋىت

مەلایەك لەدەۋرۋەرى ھەۋلىز: (ناۋھىنانى ھەمۋار نىيە) كاتى خۆي فەقىي مەلای رەش بوۋە، پاش چەندىن سأل پۆژىك لەمۋناسەبەتىكدا، بۇ ئەۋەي بەشكاندەنەۋەي مەلای رەش، مەلایەتى خۆي لەمەجلىسەكە دەربخات، پروي تىدەكات و دەلىت:

- مەلای رەش كاتى خۆي لەكتىبى (موتەۋەل) فلان جىت بە من گوت: ئەۋكات من عەقلم شەرحەكەي تۆي نەگرت، بەلام ئىستا دەزانم: نەترانىۋە.

ئەۋىش يەكسەر دەلىت:

- ئەۋسا خۇنەمگابوۋىت بۇ دەنگت نەكرد.

پاشدان پىيدەلىت:

– مادام ھىندەت پرا لەخۆيە، لەفلان جىنى كىتىبى (سىوتى) (ئەبووتالىب) نىك ھەيە، ئەوا سى سائىم ئىزن دايت مانا كەيم بۇ بلىيت.

نىتر مەلا كە لەمەجلىسە كە نەك فەشەل دەبىتتەو، بگرە بەسەر خۆشيدا شكاو.

۱۴- مەلای سەرگەر

پوژنىك مەلای رەش لەحوجرە، بە فەقىيەك جەواب بۇ مائەو دەنئىرئىت: (مەلای سەرگەر ميوانە). بەگوندى (سەرگەر) نى دەگوت: (سەرگەر).

خىزانەكەشى زور پىزى ھىندە پىاو ماقولانى ناوچەكە دەگرت. يەك لەئەوانە: خوالىخۆشبوو مامۇستا (مەلا تاھىر) نى سەرگەر) ن بوو. بەقسەكەى مرىشك دەكوژتەو بەپلاو برنجى لىدەنئىت.

مەلای رەش كە نيوەرۇ دەچتەو كەسى لەگەلدا نابىت مەلاژن پىدەئىت:

– ئەى ميوانەكە؟

ئەويش لەگەل سەربادانى بەملاو بەولادا دەئىت:

– ئەو مەلای سەرگەر.

۱۵- شىخ ئىسماعىل بەرزنجى

خوالىخۆشبوو: (شىخ ئىسماعىل شىخ عەبدولكەرىمى بەرزنجى)، پوژنىك بەخو. و چەند دەروئىشكەو دەچنە ناوايى چەغەمىرەو پوو لە مەلای رەش دەكات و دەئىت:

– مامۇستا دووعام بۇ كە بىمە شىخىكى باش.

مەلای رەش دەئىت:

– دوو شتت لى بىتە دى دەبىتە قوتبى رەببانى.

به‌سه‌رسورمانه‌وه ده‌لئیت:

- چین نه‌و دوو شته‌!؟.

- یه‌که‌م: له فی‌شالان قه‌ت مه‌په‌نگیوه.

دووه‌م: ناوه ناوه‌ش به پاشه‌ل ئی‌حتاجی خه‌لك جیبه‌جی بکه.

شیخ ئیسماعیل له‌قاران شی‌ت و هار ده‌بی‌ت و به‌لام مه‌لای ره‌شه‌و چی له‌گه‌ل

ناکریت.

پاشدان مه‌لای ره‌ش ده‌لئیت:

- ئیمه سه‌رجه‌له‌یه‌که‌مان ده‌چیته‌وه سه‌ر سه‌یدان. من له‌هه‌وه‌له‌وه باوه‌رم نه‌ده‌هات.

که‌چی ئیستا ده‌لیلکی زۆر به‌هیزم لایه که من سه‌یدم.

- پیم نالی‌ت چییه‌!؟.

- به‌مندالی زۆرم چه‌ز له‌(.....) بوو.

شیخ ئیسماعیل تا له‌سه‌ر پشت که‌وت پی‌که‌نین به‌ری نه‌دا.

۱۶- مریشکی چه‌بییه

خوالی‌خۆش‌بوو (چه‌بییه) بیوه‌ژنیکی ناوایی بوو (۹) نو مریشکی ده‌بی‌ت.

رۆژنیک (ئه‌بووبه‌کرو قاسمی مه‌لای ره‌ش و عه‌بدو‌ل‌لا حه‌سه‌ن ناغاو ئه‌بووبه‌کرو

حوسینی موحه‌مه‌د بندیان) چه‌بییه له‌مال نابی‌ت و ده‌چه‌ه‌وشه‌ی، حه‌فت مریشکان

ده‌گرن و سه‌ریان هه‌لده‌کێشن و دینه‌ ده‌روه‌ بانگ ده‌که‌ن: (هۆی.. گوشت هۆی..

گوشت).

خه‌به‌ری مه‌لای ره‌ش ده‌دری‌ت و ده‌لئیت: (کوپی من له‌گه‌لدا نه‌بووه).

- مامۆستا به‌چاوی خۆمان بینیومانه: که‌له‌شی مریشکیان له‌سه‌ر شان بوو.

- من باوه‌رم نایه‌ت و ده‌لیلکی زۆر گه‌وره‌م لایه ده‌ستی کوپی منی تیدا نه‌بووه.

خه‌لکه‌که‌ش ناچار ده‌بن بئین: (پیمان نالی‌ت ده‌لیله‌که‌ت چییه‌!؟).

- ئەگەر دەستی كۆپى منى تىدا بووايه: دوو مريشكەكەى تريش نەجاتيان نەدەبوو.

۱۷- مەيمونىكى وەك تۆ

(لازار) قائىمقامى قەزاي مەخمور، زۆرى مەراق بوو كىشەى نيوان ئاغاو جوتيارە راپەريوھەكانى سالى (۱۹۵۳) بنېر بكات. پۇژىك بۇ ئەم مەبەستە لەكاتى دەعوەت كردنىدا لەديوھەخانى ئاغاى چەغەميرەوھ پووى لە مەلای رەش دەكات و دەلئيت:

- مامۇستا تۆ باش مەلای ئاوجەكەيت بۇ ئەو گىروگرفتەى ئاغاو جوتيارەكان حەلناكەيت.

ئەويش دەلئيت:

- تا مەيمونىكى وەك تۆ حاكم بئت بە من حەلناكرئت.

قائىمقام نەيتوانى بەرپەرچى بداتەوھ.

۱۸- مەلا مستەفاى بىلنگە

خوالىخۇشبوو مامۇستا مەلا مستەفاى بىلنگە، لەكوردستانى پۇژمەلات دەخوئىنئيت. پرسيارە دەكات كام مەلای باشە، تا بچئتە لای بخوئىنئيت. بئيدەلئين:

(خەلكى كوئندەريت؟)

- كوردستانى عئراق.

- لەكوردستانى ئئيران و عئراق بگەرئت، لە مەلا ئەحمەدى رەشى لای خۇتان

باشتر نييه.

يەكسەر دەگەرئتەوھو دەچئتە لای، لەگوندى دئيمەكار.

له‌بهر نه‌وه گونده‌که ناوی تال و سویر بووه له‌وه‌رزى هاوینیش وشك و گهرم، به‌خۆی ده‌یفه‌رموو: (ئیواره بریارم ده‌دا بۆ به‌یانی برۆم كه‌چى هه‌ر كه ده‌كه‌وتمه سه‌ر ده‌رس په‌شیمان ده‌بوومه‌وه).

جه‌نابی فه‌رمووی:

- خوالیخۆشبوو شیخ عومهرى باليسان نیجازه‌ی ده‌داو مه‌لای ره‌شیش هاتبوو.

شیخ عومهر پووی له مه‌لای ره‌ش ده‌کات و ده‌لێت:

- (ئیوه خه‌لکی شاری هه‌ولێرو ده‌روبه‌ری هه‌رچی هه‌تانه هی ئیمه‌یه). بۆ..

وینه: (کاریته‌تان هی ئیمه، شه‌قره‌تان هی ئیمه، میوه‌تان هی ئیمه، ته‌ره‌تان هی ئیمه،

ئاوتان هی ئیمه‌یه، به‌فرتان هی ئیمه‌یه).

- پیم سه‌یر بوو مه‌لای ره‌ش زۆر سه‌ریه‌ول جه‌وابه تانیستاش وه‌لامی نه‌دايته‌وه.

- پاشدان مه‌لای ره‌ش هاته وه‌لام و گوتی: (راسته ئه‌وانه‌ی ده‌فه‌رموویت هه‌مووی

هی ئیوه‌یه. ته‌نیا یه‌ك شت هی ئیوه نییه.

شیخ عومهر واقی ورده‌مینیت كه، چ نه‌ماوه تاكو شانازی پێوه بكات و ده‌لێت:

- چیه؟

- عه‌قل.

١٩- بییسوو^(١)

پۆزێك چه‌ند پیاویکی ناوداری ناوچه‌که لای مه‌لای ره‌ش كۆده‌بنه‌وه، یه‌كێکیان زۆر زالم و بێدین ده‌بی‌ت (ناوه‌ینانی په‌سند نییه) پوو له مه‌لای ره‌ش ده‌کات و ده‌لێت:

1- به‌داخه‌وه زۆر له‌واریقاته‌کانی فه‌وتان و ئه‌وانه‌ی ئیتره نووسراون كه‌مێکن و له‌زاری نه‌م و نه‌و

وه‌رگیراوان.. نووسه‌ر.

- مامۇستا منىش دەلىم خوا لىم خۇش دەبىت؟

نەوېش دەلىت:

- راست دەفەر موويت. ئافرەتىك ھەبوو ناوى (بىبىسوو) دەبىت كە دەچووه كۆنستانان بەپېشەوھى ئىش دەكرد، لەگەرميانىش پىشتەوھ. ھەر كە دەكەوتە سەر سەجدەش دەيگوت: (خوایە خۇ من چىم نەكردووه، بۇ لىم خۇشنا بىت)، تۇش بىبىسوويت خوا بۇ لىت خۇشنا بىت.

۲۰- مېژووى دروست كىردنى مزگەوتى دىي (پاشبەرد).

مەلای رەش مېژووى دروست كىردنى مزگەوتى گوندى پاشبەردى بەم شىوھى، لە كۆلەكەى مزگەوتەكەى نووسىوھ:

(كَلْ هَمْ وَغَمَّ سِينْجَلِي).

ئەمەش بەھسىبى پىتى (ئەبجەدى سالى (۱۳۰۴) ھەزارو سى سەدو چواری كۆچى دەكات.

ئەمېرۇش سالى ناوېراو (۱۴۳۱) و ئەمەش ناقيس (۱۳۰۴) = (۱۲۷). واتە سەت و بىست و ھەت سالى دروست كراوھ.

بابزانىن واىە:

پىتى ئەبجەدى بەم جۆرەيە:

(ابجد ھوز حطى كلمن سعفص قرشت ثخذ ضظغ)

ھەر پىتىك ژمارەى تايبەتى خۇى ھەيە. فەرمون سەيرى بگەن:

پىتەكە	ژمارەكەى	ج=	و=
ا=	۱	۳	۶
ب=	۲	۴	۷
		۵	۸

۵۰۰	=ث
۶۰۰	-خ
۷۰۰	=ز
۸۰۰	=ض
۹۰۰	=ظ
۱۰۰۰	=غ

۷۰	-ع
۸۰	-ف
۹۰	-ص
۱۰۰	-ق
۲۰۰	-ر
۳۰۰	-ش
۴۰۰	=ت

۹	=ط
۱۰	=ي
۲۰	=ك
۳۰	=ل
۴۰	=م
۵۰	=ن
۶۰	=س

(كل هم وغم سينجلی)

۱- وشه ی (كل) بریتیه له پیتی (ك.ل).

پیتی (ك= ۲۰ ژماره) و پیتی (ل= ۳۰ ژماره) كۆی ژماره ی وشه كه (۵۰) په نجایه.

۲- وشه ی (هم) له پیتی (م.ه) پیک هاتوو.

پینی (ه= ۵ ژماره) و پیتی (م= ۴۰ ژماره) كۆی ژماره ی وشه كه (۴۵) چل و پینجه.

۳- وشه ی (وغم) لهم پیتانه (و.غ.م) دروست بووه.

پیتی (و= ۶ ژماره)، (غ= ۱۰۰۰ ژماره) و پیتی (م= ۴۰ ژماره). كۆی ژماره ی

وشه كه: (۱۰۴۶) هه زارو چل و شهش.

۴- وشه ی (سينجلی) نه م پیتانه به خووه گرتوووه:-

پیتی (س= ۶۰ ژماره) و پیتی (ی= ۱۰ ژماره) و پیتی (ن= ۵۰ ژماره) و پیتی (ج=

۳ ژماره) و پیتی (ل= ۳۰ ژماره) و پیتی (ی= ۱۰ ژماره) كۆی ژماره ی وشه كه (۱۶۳)

سه ت و شهست و سی.

$$.۱۳۰۴ = ۱۶۳ + ۱۰۴۶ + ۴۵ + ۵۰$$

ناومرۇك:

۳	پېشەكى كاك غەفور
۵	مەلای رەش
۷	پايە بەزى
۸	ھەلقە نانى لە بيارە
۱۱	رەمۇ كەردنى بەرەمۇ دەشتى ھەونىر
۱۲	دەست بە خونىدن كەردنەوہ
۱۴	جگەرە بران
۱۴	كەواو سەلتە
۱۵	رەشاد موقتى
۱۵	جەنابى مەلای كۆيە
۱۶	ئىجازەتى دووم
۱۷	پەيوەندى
۱۸	ناودەرگەردن
۱۸	پەرس پىكەردن
۱۹	مەسەلە يەكى شەرىعى
۲۱	باركەردن لە مەخمور
۲۳	مەلای رەش لە نىو دى خەلكى دىنەكەدا
۲۳	گوزەران
۲۴	ناغاژنە فاتمە
۲۵	ژن ھىنانى مامۇستا مەلا رەشىد
۲۶	پەرس پىكەردى دووم
۲۶	مەسەلە يەكى شەرىعى لە سەرەتەي پەنجەكان
۲۷	ئەو مەلایانەي لایان خونىدووه
۲۸	باسى ھىندىك لەو مەلایانەي لایان خونىدووه
۲۸	مەلا زاپەر
۲۸	مەلایەكى باكورى كوردستان
۲۹	مەلا غەبدوللاي سەقىز

۳۰	مه لا قادری دیمه کاری
۳۰	مه لا نه بووبه کری شه رکان
۳۱	مه لا فه تاح
۳۲	مه لا سه لیم
۳۳	نهو مه لایانه ی نیجازمیان لا و مرگرتووه
۳۳	نیجازمدان
۳۴	نیجازمیهك
۳۷	شکایه ت
۴۱	له نیجازمیه کی دییه گه
۴۲	ریمیا حال کردن
۴۳	فتواکه
۴۴	پاره کؤکردنه وه
۴۵	به هرمو زیره کی
۴۶	زانست و زانیاری غه یری مه لایه تی
۴۷	شت له بیر نه چوون
۴۸	خوریکه
۴۹	گونیزه گونیز
۴۹	سه فارچی
۵۰	زمکاتیان له سه ر نییه
۵۱	شهری جیهانی
۵۲	نایب نایب
۵۳	مه جید
۵۵	خانوو سووتان
۵۶	سهرتاشی مه لای رهش
۵۷	براکانی
۶۳	را په رینی جوتیاران
۶۴	ببه لامان
۶۵	شکایه ت

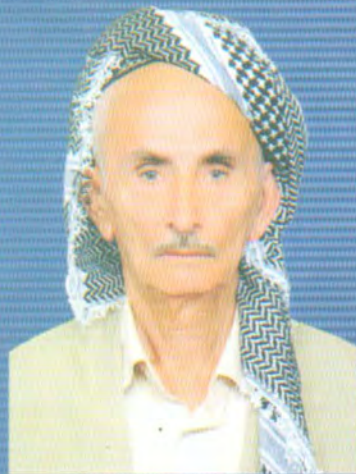

مه لای رهش

٦٦	له ناویردنی را پهرینه که
٦٧	به ند کردن
٦٨	سلیمان مه لؤک
٧١	خدر مه لا
٧٣	نهو بیوانه ی په یوه ندیان له گه ل مه لای رهش هه بوو
٧٣	مام ته ها سه فهر
٧٤	حاجی موجه مه د نه جار
٧٥	کینخوا مه جموود
٧٦	سه یید خدری جه سه ن بلباس
٧٧	مام قادر
٧٨	حاجی عه ولای نه بیواوه
٧٩	بارکردن له چه غه میره
٨٠	عاجز بوون
٨١	عه لی ناغا
٨٤	هه لونیست
٨٤	صاحب القمصین
٨٥	پرسیار کردن له عه لی ناغا
٨٦	حاجی قادر خالانی
٨٦	حاجی موجه مه د
٨٧	چاره ی چاوی و... و مفاتی
٩٠	نیمامی شافعی دووهم
٩١	چاکه
٩٢	هیندیک له وار یقاته کانی
٩٢	١- سؤفی ره سوون
٩٢	٢- گونی کاکت بوو
٩٥	٣- سائی گرانی
٩٦	٤- سونه تی مونه ککه د
٩٦	٥- کهر به گوی دهناسم

- ۹۷ - ۶- ئىبن و حەجەر، ئىبن و خەنجەر
- ۹۷ - ۷- تۆببە كۆرى مەن
- ۹۸ - ۸- بۇ نان ھاتوومە
- ۹۸ - ۹- ئاسياخان
- ۹۹ - ۱۰- بەس مەن مەخۇ
- ۱۰۰ - ۱۱- لەگەن تۆم ئىيە
- ۱۰۰ - ۱۲- تۆلە مەن عالم تىرى
- ۱۰۱ - ۱۳- خۇنەمگابوويت
- ۱۰۲ - ۱۴- مەلای سەرگەر
- ۱۰۲ - ۱۵- شىخ ئىسماعىل بەرزنجى
- ۱۰۳ - ۱۶- مەرىشكى حەبىيە
- ۱۰۴ - ۱۷- مەيمونىكى وەك تۆ
- ۱۰۴ - ۱۸- مەلا مستەھاي بىلنگە
- ۱۰۵ - ۱۹- بىيىسوو
- ۱۰۶ - ۲۰- مېژووى دروست كىردى مەزگەوتى دىنى (پاشبەرد)
- ۱۰۸ - ناومەزۇك

مه‌لای رهش نه‌ک له کوردستانی رۆژه‌لات و باشوور به‌ناوبانگ بووه.
بگره له کوردستانی باکوور به‌نیمامی شافعی دووهم ناوداریبووه.
رۆژیک دوی وه‌فانی باوکم چوو مه‌سەردانی زین‌دار
مه‌لا سالی مه‌لا ره‌شیدی سکر تیری باوکم. له حوجره‌ی خوالیخوشبوو
و پایه‌به‌رز ماموستا له‌مه‌لا سالی کۆزه‌بانکه‌ی ده‌خویند. فه‌قییه‌کی
کوردستانی گۆرین له‌مه‌مان حوجره‌ی ده‌خویند. هه‌ر که دانیشتم
مه‌لا سالی رووی له‌ فه‌قییه‌که‌ی کردو گۆنی، نه‌وه کۆری نیمامی شافعی
دووهمه‌.

له‌ویش زۆری هه‌وه‌ست پنهات و چاک و چۆنیه‌کی گه‌رم و گۆری له‌گه‌ل
کردم و فه‌رمووی، (زۆر خۆش‌حالم به‌ناسینت). نووسه‌ر